בעלי הטעם פנו שלום עליכם

אַלע ווערק פון שלום-עליכם

מנחם-מענדעל

פּובליצירט „מאַרגן-פרייהייט" אויסגאַבע, ניו יאָרק, 1937

Copyright 1918 by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

72

PRINTED IN THE UNITED STATES OF AMERICA

מנחם־מענדעל

אינהאלט

צו דער צווייטער אויפלאגע . . . . . I—II

לאנדאן 9

פאפיערלער 43

מיליאנען 81

א בכבוד'ע פרנסה 155

עס פיעדעלט נישט 181

שלים־שלים־מזל 205

צו דער צווייטער אויפלאגע

מנחם־מענדעל איז נישט קיין העלד פון א ראָמאן, און איבער־הויפט נישט קיין אויסגעקלערטע פיגור. דאָס איז נעבאך א איד פון א גאנץ יאָהר, מיט וועלכען דער פערפאסער איז פערזענליך און נאָהענט בעקענט. ער איז דורכגעגאנגען מיט איהם א שטיק לעבען פון כמעט צוואנציג יאָהר. בענעגנט זיך אינ'ם יאָהר 1892 אויף דער אדעסער „קלייניער בערזע", האָבען מיר נאָכדעם דורכ־געמאכט האנד ביי האנד אלע שבעה מרורי גיהנם, אין יעהופעץ אויף דער בערזע, „נעגאנגען" מיט איהם קיין פעטערבורג און קיין ווארשא, אויסגעשטאנען א סך קריזיסען, זיך געווארפען מיט איהם פון איין פרנסה אויף דער אנדערער, און — אוי וועה! — נישט געפונען קיין גליק אין ערגיץ, געמוזט סוף־כל־סוף טהון דאָס, וואָס אלע אידען טהוען — עמיגרירען קיין אמעריקא. דאָרט, זאגט מען, מאכען אידען ניט שלעכט... דאָס וועלען מיר זעהען פון זיינע שפעטערינע בריעף פון אמעריקא.

דערווייל, ביז עפּים וואָס, האָב איך צענויפגעזאמעלט אלע זיינע בריעף, וואָס ער האָט אין פערלויף פון די אכצעהן יאָהר געשריבען אין פערשיעדענע צייטען, און נעררוקט אין פערשיעדענע ערטער, צו זיין וויב שיינה־שיינדעל, ווי אויך די בריעף פון זיין וויב צו איהם, און געמאכט פון זיי א בוך, מע קאָן זאָגען, כמעט א בריע־פענשטעלער.

טאקי א בריעפענשטעלער, איינגעטיילט אין זעכס בעזונדערע אפטיילונגען, און דערביי נעהאט א מיין: א איד א סוחר, אז ער

II.

וועט וועלען שרייבען א בריף צו זיין ווייב, למשל, פון אדעס — זאל ער זוכען אינ'ם ערשטען בוך „לאנדאן". א שפעקולאנט אויף דער בערזע פון יקנה"ז, פון אקציעס וכדומה אזעלכע סחורות — וועט נעפינען א מוסטער אינ'ם צווייטען בוך „פאפיערלעך", אדער אינ'ם דריטען בוך „מילי־אנען". א איד א מעקלער, א שדכן, אדער איין אנענט — לאז זוכען ווייטער. מיט איינעם וואָרט — יעדער וועט זיך נעפינען זיינס. און אזוי ווי אידישע נעשעפטען זענען, ברוך השם, אומעדום אלץ איינס, דאם הייסט, הויבען הויבען זיי זיך אן, דאכט זיך, נאנץ נישקשה'דיג, מיט אזוי פיעל בטחון און גלענצענדע האפענונגען, און אויסלאזען לאזען זיי זיך אוים, צום מיינסטען, מיט שלים־שלים־מזל, ווי ביי מיין מנחם־מענדלען, לכן בעדארף מען לאנג ניט הארעווען ביי'ם צענויפשטעלען א בריף. מע קען איהם נעמען נלייך, ווי ער שטעהט און נעהט. און טאמער וועט זיך נעפינען איינער פון טויזענד, וואם די נעשעפטען זיינע נעהען איהם דערווייל נוט, קען ער זיכער זיין, אז ס'איז ניט אויף לאנג. אלץ, וואם איז נעבויעט אויף לופט און אויף ווינט, מוז סוף־כל־סוף פאלען. שטארק אננעלעגט איז דאם ניט. דערפאר איז דאם אבער אמת, און דעם אמת האבען דאך אלע מענשען ליעב...

ביי'ם צענויפשטעלען די בריף צו דער צווייטער אויפלאגע, האב איך א סך בריוולעך שטארק פערקירצט און א סך בריוולעך נאר ארויסגעוואָרפען. אנגעוואָרען דערביי האבען נאר די זעצערס, וווייטער קיינער נישט. דער מחבר פון דעם בוך נעהט מיט דעם נאנג, אז א וועדק, וואם ס'איז קירצער, איז דאם אלץ בעסער. די וואם וועלען נעפינען, אז ס'איז נאך א ביסעל צו לאנג, קאנען זיכער זיין, אז, אם ירצה השם, ביי די ווייטערינע אויפלאגען זאל דאם וועלען אלע מאל קירצער און קירצער, ביז עם וועט קומען צום רעכטען אידעאל: „צו נישט זאגען קומט דאס נישט"...

שלום־עליכם.

נעדווי (איטאליע), ערב חנוכה תר"ע.

לאנדאן

דרעסער בערזע.

בעשריבען אין יאהר 1892.

לאָנדאָן

(אַרעסער בערזע).

I.

סנחם־מענדעל פון אַרעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווסק.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פון'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך בין נאָר ניט אימשטאַנד דיר צו בעשרייבען די שטאָרט אַרעס, ווי גרויס און שען זי איז, און די מענשען די היגע מיט זייערע גוטע כאַראַקטערען, און די גאַל־דענע געשעפטען, וואָס מע קאָן דאָ מאַכען. שטעל דיר פאָר, איך געה מיר אַרוים מיט'ן שטעקעל אין ג ר ע צ ק אַריין, אַזוי היסט דאָ אין אַרעס די גאַס, וואו אידען האַנדלען, האָב איך צוואַנציג טויזענד געשעפטלעך: ווי'ל איך ווייס — איז ווייס, קלייען — איז קלייען, וואָל — איז וואָל, מעהל, זאלץ, פערערען, ראָזינקעס, זעק, הערינג — הכלל, וואָס א מויל קאָן אויסרעדען געפינסט דו דאָ אין דעם אַרעס. איך האָב לכתחילה אפילו אַנגעשמעקט א צוויי־דריי גוטע געשעפטלעך, נאָר עס איז מיר אַלץ ניט געווען צום האַרצען. האָב איך מיך אַזוי לאַנג ארומגערעהט אין ג ר ע צ ק, ביז איך האָב מיך פאָרט צוגעשלאָגען צו עפּים רעכטס, היינו: איך האַנדעל מיט „לאָנדאָן" און פערדיען דערביי גאָר נישקשה־דיג! מע חאַפּט

א מאל א כף־הא'ער, א מאל א פופציגער, און א מאל, אז עס גערעט, א הונדערטער אויך. הכלל, דאס „לאנדאן" איז אזא מסחר, וואס מע קאן דערביי גליקליך ווערען אין איין טאג. עט איז ניט לאנג ארויסגעקומען אהער איינער, עפים א שמש, און האט געהאפט אין איין שמעישראל דרייסיג טויזענד, און האבט זיי היינט אלע־מען מיט'ן קאטער. איך זאג דיר, זוגתי היקרה, ממש עס וואלנערט זיך דא גאלד אין די נאסען! איך האב, ברוך השם, קיין חרטה ניט, וואס איך בין ארעפנעפערען אהער קיין אדעס. וועסט דו דאך פרעגען: ווי קום איך קיין אדעס, אז געפאהרען בין איך גאר קיין קעשענעוו? אפנים, אז ס'איז מיר בעשערט פון גאט, איך זאל פערדיענען גראבע עטליכע קערבלעך! עט וועסט דו הערען, ווי אזוי דער אויבערשטער פיהרט מיט א מענשען.

אז איך בין געקומען קיין קעשענעוו צום פעטער מנשה אפ־נעמען דאס נדן, פרעגט ער מיך: וואס בעדארף איך דאס נדן? זאג איך: מסתמא דארף איך; איך זאל ניט דארפען, וואלט איך ניט קומען. זאגט ער, אז קיין מזומן געלד האט ער איצט ניט, ער קאן מיר, זאגט ער, געבען איין אנווייזונג צו בראצקי'ן קיין יעהופעץ. זאג איך: לאז זיין קיין יעהופעץ, אבי געלד. זאגט ער: ער וויסט ניט, צי אין יעהופעץ איז איצטער דא געלד. ער קאן מיר געבען, זאגט ער, איין אנווייזונג צו באכראכ'ען קיין וואַרשא. זאג איך: לאז זיין קיין וואַרשא, אבי געלד. זאגט ער: וואס טויג דיר וואַרשא? וואַרשא איז ווייט. אויב איך וויל, קאן ער מיר געבען, זאגט ער, איין אנווייזונג צו בארבאש'ען קיין אדעס. זאג איך: לאז זיין אדעס, אבי געלד. זאגט ער מיר נאך א מאל: אויף וואס דארפסט דו אזוי געלד? זאג איך איהם: מסתמא דארף איך; איך זאל ניט דארפען, וואלט איך ניט קומען. בקיצור, ער דרעהט זיך אהין־אהער, עס האט איהם אבער נעהאלפען, ווי א טוידטען באנקעס; איך, אז איך זאג געלד. איז געלד! נעהט ער און נעמט ארויס צוויי וועכסעלעך צו ת"ק קערבלעך אויף סך־הכל פינף חדשים, און אויף שי"ן קערבלעך ניט ער מיר איין אנווייזונג צו

בארבאש'ען קיין אדעס, און דאס איבעריגע ניט ער מיר מזומן. — וועט מיר זיין, זאגט ער, צו־שטייער אויף דער הוצאה. און מחמת איך האב קיין צייט ניט, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אינים אנדערע בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. זי נעזונד און לאז גריסען שווער און שוויעגער און די קינדערלעך זאלען לעבען, איטליכען בעזונדער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. אז איך בין נעקומען מיט דער אנווייזונג צו בארבאש'ען, זאגט מען מיר, אז די אנווייזונג איז נאכניט קיין אנווייזונג. וואס דען איז דאס? ס'איז א כוכה־שער! לאז פריהער אנקומען, זאגען זיי, פון אייער פעטער מנשה דער וואנאן ווייז, און לאז מען אקארשט די ווייז פערקויפען, וועט מען אייך דעמאלט נעבען געלד. א שענע מעשה, נאר א קורצע! האב איך באלד אוועקגעשריבען קיין קעשענעוו איין אטקריטקע, און האב איהם געשריבען, אז טאמער שיקט ער ניט ארויס תיכף ומיד די ווייז, וועל איך איהם קלאפען א דעפעש. בקיצור, א שרייב אהער, א שרייב אהין — איך בין ארומנעאנגען אין איינע יסורים. און ערשט נעכטען איז מיר אנגעקומען פון קעשענעוו א מזומן'ער הונ־דערטער און אויף רי"ש קערבלעך א וועכסעלע. אצינד פערשטעהסט דו שוין, פאר וואס איך האב דיר די גאנצע צייט ניט געשריבען? איך האב נערעכענט, אז די שי"ן קערבלעך זענען לעזאזל. דערפון זעהט מען ארויס, אז א מענש טאר ניט איבערטראכטען אויפ'ן ערגסטען. ס'איז דא א גאט אויף דער וועלט, וואס פיהרט אויס. איך האב דאס גאנצע ביסעל מזומנ'ס ארייננעבראקט אין „לאנדאן" אריין, איינגעהאנדעלט א רעמעל סחורה, „האסלעך" און „בעסלעך". און דאנקען השם יתברך — מע זאגט, אז ס'איז שוין דא ריוח!

הנ"ל.

II.

שיינהשיינדעל פון כחריבעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז אדעם.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז עס האט זיך מיר וויעדער אנגערופען די אמאלעדינע ספאזמע, אויף דיין פעטער מנשה געזאגט נעווארען, וואס האט דיר געמאכט אזא שענעם מחק פון די פופ־צעהנהונדערט קרעפלעך נדן, אזא יאהר, אזא מזל! ווי זאגט די מאמע מיינע זאל לעבען: „געשיקט דורך דער קאץ שלח־מנות"... וועכסעלעך וואלט איך ביי איהם נעמען! קרענק וואלט איך ביי איהם נעמען! קדחת אויף פינף חדשים! הערסט דו, הלוואי איך זאל לינען זאגען, נאר כ׳האב מורא, דו וועסט די איבעריגע קערב־לעך נישט אנקוקען, ווי דו קוקסט ניט אן די אויהערען דיינע, וואס דו האסט זיי פערטראגען אזוי אהין קיין אדעם. דיין גליק, וואס די מאמע ווייסט ניט פון קיין וועכסעלעך; עס וואלט זיך געטהאן חושך! און דאס, מענדעל, וואס דו שרייבסט, אז דו פערדיענסט, דאנקען גאט, נעלה, איז ביי אונז אלעמען אוודאי זהר אנגעלענט. נאר וואס דען? האב דיר אכציג שווארצע יאהר, מיינע שונאים, אז דו שרייבסט שוין יא, שרייב זשע ווי א מענש! פאר וואס זאלסט דו ניט ארויסשרייבען אקוראט, וואס איז דאס פאר א מין סחורה אט דאס, וואס דו האנדעלסט מיט דעם? ווי טייער לייזט מען דאס איין ארשין? צי אפשר פערקויפסט זיך עס אויף דער

וואָג? פרעג מיך בחרם וואָס דאָס איז, און מיט וואָס מע עסט דאָס! היינט פערשטעה איך ניט, דו זאגסט, אז אָט האָסט דו אייגנעקויפט סחורה, און אָט איז שוין דאָ ריוח. וואָס איז דאָס פאר א מין סחורה, וואָס וואכסט ביי דיר אזוי גע'שמעיה'דיג? „פעטשעריצעס, זאגט די מאמע, בעדארפען אויך א רעגען!"... און אז ס'איז דאָ ריוח, פאר וואָס פערקויפסט דו ניט? אויף וואָס וואַרטסט דו? אויף א יקרות? און פאר וואָס שרייבסט דו ניט, וואו דו שטעהסט איין און וואָס עסט דו? עפּיס גלייך, ווי איך וואָלט דיר זיין א פרעמדע, ניט קיין ווייב ביז הונדערט צוואנציג יאָהר, נאָר עפּיס א פּאָליובאָוויניצע, להבדיל, ווי זאגט די מאמע זאָל לעבען: „אז א קוה נעהט אוועק אין טשערעדע, פערגעסט זי דעם ויי־נעזונד". מיר דאכט, דו זאָלסט מיך וועלען פאָלגען, וואָלסט דו געזעהען אויסהאַנדלען זיך וואָס גיכער און קומען בעסער אהיים מיט'ן ביסעל מזומנ'ס, וועסט דו דיר נעפינען שענערע געשעפטען, ווי אָט דאָס דאָזיגע... איך זאָל אזוי ווייסען פון קרחת, ווי איך וויים ווי מע רופט עס! און זיי געזונד, ווי עס ווינשט דיר פון טיפען הארצען

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

III.

מנחם־מענדעל פון אַרעם צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריל־עווסע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרכען איינם פונ׳ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז עס איז מיר קיין חידוש ניט, וואָס דו פערשטעהסט ניט דעם שכל פון „לאַנדאַן", ווארום אז ווי באלד אידען סוחרים, אידען מיט בערד, ווייסען ניט ווער עס האָט זיי געשלייערט, היינט לא כל־שכן א אידינע! על כן וועל איך דיר קלאָר מאַכען, זאלסט פערשטעהן דאָס געשעפט אקוראַט. הנה זיי וויסען, אז דאָס „לאַנדאַן" גופא איז אַיין איידעלע מאַטעריע. פערקויפען פערקויפט זיך עס אויפ׳ן וואָרט, און זעהן זעהט מען דאָס ניט. אלע מינוט בייט זיך עס: אָט איז דאָס טייער, אָט איז דאָס וואלוועל, אָט איז „האָס", אָט איז „בעס", דאָס היסט, דאָס קערבעל דארט אין בערלין אדער עס הויבט זיך, אדער עס פאלט, עס ווענדט זיך אין בערלין; ווי אזוי בערלין זאגט, אזוי איז דאָס. עס לויפען די קורסען אויף און אפ משוגענערווייז, עס פליהען דעפעשען אהין און צוריק, און אידען לויפען ארום ווי אויף א יריד, מאכען געשעפטען און ווערען גליקליך, און איך אויך בתוכם. עס איז א טומעל, א בהלה, מע קאָן דא פערדולט ווערען. אָט, למשל, האָב איך נעכטען געמאכט א „סטאלאוש", מיך געקאסט א פופציגער, איז ער היינט אין דער פריה, פונקט זייגער צוועלף, אויסנעצ־

רונען געווארען. נאר דו ווייסט דאך ניט מסתמא, וואס הייסט „מא־כען א סטאלאזש", — בעראדף מען דיר געבען צו פערשטעהן. למשל, מע גיט אוועק א פופציגער פאר א טאג, און יענער „שטעלט א קורס", קאנסט דו דיר מאכען פונ'ם „סטאלאזש" „צוויי זייטען", היינו: צוויי „בעסען", אדער צוויי „האסען", אדער נאר בלייבען שטעהן און פערקויפען יענעם א „בלינדערעכט" ביז נאך „שלום" („שלום" הייסט ביי אונז אין אדעס פאר־נאכט, ווי ביי אייך בין מנחה למעריב). איז ווי באלד דער קורס „שטעהט אפ", איז כפרה דער נאנצער פופציגער — הייסט דאס נעמאכט א „סטאלאזש". זאלסט אבער נאר קיין יסורים ניט האבען, זוגתי היקרה! דער־לענגן א פופציגער איז דאָ פון די קליינינגקייטען. השם יתברך וועט העלפען, עס וועט „אוועקגעהן די רעכטע זייט", וועל איך, אם ירצה השם, פערדיענען נעלד, און א סך! און וואס דו זאגסט מכח דעם פעטער מנשה'ס וועכסעלעך, האסט דו א גרויסען טעות. דער גוטער יאהר האט איהם ניט נענומען, ער איז נאך א שענער בטוח! לאם איך נאר וועלען אראפגעבען א „סקידקעלע", קאן איך זיי פערצו־קערען. נאר איך וויל נישט. איך זאל דארפען נעלד, האב איך נענוג: איך קאן פערהאנדלען א פאר „האסלעך", אדער א פאר „בעסלעך". נאר איך בין קיין בעלן ניט דערוויף. איך קאן בע־שטעהן בעסער צו קויפען נאך א „סטאלאזש". וואס מעהר „סטא־לאזשען" איז אלץ בעסער. אז מע לעגט זיך שלאפען מיט א „סטא־לאזש", שלאפט זיך נאר אנדערש! און מחמת איך האב קיין צייט ניט, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאז נאט נעבען מיט נעזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך מ נ ח ם־מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואס דו פרענסט מיך, וואו איך שטעה איין און וואס איך עס, שרייב איך דיר, זוגתי היקרה, איך ווייס

אליין ניט אויף וואָס פאר א וועלט איך בין. די שטאָרט אדעס איז אונגעהייער גרויס, און אלסדינג קאָסט דאָ טייער, אוּן די הייזער זענען דאָ הויך ביז'ן הימעל, מע דארף קלעטערען אויף אייזערנע טרעפ א האלבע שעה, ביז מע קומט אהיים, אוש אונטער'ן הימעל, און א פענסטערעל איז א קליינס, ווי אין א טורמע. איך בין זיך מחיה, אז ס'וועלד טאָג און איך קאָן מיך אַרויסחאָפען פון דער טורמע אהין אין גרעצק אריין, און דאָרטען טאָקי עס איך שטעהענדיג, דאָס הייסט, מע חאָפט איבער וואָס נאָט גיט, וואָרום וועד האָט צייט זיך אוועקצעצען עסען, אז מע דארף אלע מינוט נעווּאָהר ווערען די קורסען פון בערלין? דערפאר איז דאָ פרוכטען בזיל הזול. ווייגטרויבען עסט מען דאָ נישט ווי ביי אייך אין כתריעווקע ראש השנה אויף שהחיינו, — דאָ עסט מען ווייגטרויבען אלע טאָג, און אין מיטען נאָס, מע שעמט זיך גאָר ניט.

הנ"ל.

IV.

שיינה־שיינדעל פון כתריעווסק צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז ארעם.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב גאָט דאָס נעסליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האָב דיך אָננעפוקט מאקי נאָר ווי א משוגענעם! לאָם איך אזוי ווייסען, אויף א פולער וואָך ניט אויסגערעדט זאָל זיין, פון דער שטאָרט אדעס, ווי איך הויב אפילו אָן צו ווייסען, וואָס דו פלאָפעלסט מיר אין דעם בריף „העס" און „באָם" און „דעלעזשאנס", דער שווארצער יאָהר ווייסט אייך דאָרטען! עס פליהען ביי דיר פופציגערס, ווי האלעשקעס, עפּיס איז ביי דיר דאָרטען נעלט — שמעלט, הפקר ציבעלעס! אוודאי קאָן מען נעהן אין גאָלד ביי אזעלכע פרנסות! איך פער־שטעה ניט, חאטש נעם מיר אראָפּ דעם קאָפּ, וואָס איז דאָס פאר א מין סחורה, וואָס מע זעהט זי ניט? א קאַץ אין א זאק!?... הערסט דו, מענדעל? מיר גענעלט דאָס ניט. איך בין ביי מיין מאטען נישט געפרובט נעווארען צו אזעלכע לופטינע פרנסות, לאָז מיך גאָט היטען אויף ווייטער אויך. ווי זאגט די מאמע זאָל לעבען: „פון לופט חאפט מען א פערקיהלונג"... דו שרייבסט: „אז מע לענט זיך שלאָפען מיט א דעלעזשאנס, שלאָפט זיך גאָר בעסער"... וועט לענט זיך עס שלאָפען מיט א דעלעזשאנס? עפּיס מאָדנע דבורים, טערקיש לשון! און וואָס דו שרייבסט מיר, אז דו קאָנסט פערצו־קערען דעם פעטער מנשח'ס וועכסעלעך, איז טאָמער וועל איך אין

דעם נ י ט גלויבען, וועל איך אויך ניט זיין קיין אפיקורס'טע, ווי די מאמע זאגט: „גלויב נישט ביז דו צעהלסט ניט איבער"... וויסט דו וואס, מענדעל? פאלג מיך, א ווייב, טהו א שפיי אויף דעם אדעם, און קום בעסער צו פאהרען אהיים, קיין כתריעלעווקע. פופציגהונדערט קערבלעך האסט דו, א דירה ניט אונז דער טאטע זאל לעבען, קלייטען פערדינגען זיך, היינט וואס פעהלט דיר נאך? צו וואס בעדארף איך ליגען ביי יענעם אין מויל, און שונאים זאלען מומלען, אז דו האסט זיך אוועקגעלאזט קיין אדעם און מיך האסט דו אוועקגעוואלפען, ניט דערלעבען זאלסט דו דאס! דערווייל מעג נאך דיין אדעם זיין די כפרה פאר אונזער כתריעלעווקע מיט אלע דיינע הויבע מויערען מיט די אייזערנע טרעפ, וואס מע דארף זיך דראפען אויף זיי משוגענערווייז! טאקי כדאי צוליעב דעם זיך קאלי מאכען דעם מאגען, — וואס איז? ס'איז א זול אויף וויינ־ טרויבען! וויינטרויבען דארף מען פרעסען, פלוימען איז ביטער? ס'איז ביי אונז היינט א גערעט אויף פלוימען, א גילדען איין עמער! נאר עס גיהט דיר שטארק אן וואס ביי אונז אין דער היים טהוט זיך. דו פרעגסט אפילו ניט אויף די קינדער, וואס זיי מאכען. האסט שוין נאר פערגעסען, אז דו ביזט א טאטע פון דריי קינ־ דערלעך זאלען געזונד זיין, ווי זאגט די מאמע: „דאלי אטשע, דאלי סערדצע"... אזא מכה זאל זיך דיר זעצען, ווי זי איז געוועכט! דערווייל בלייב געזונד און פיעל גליקליך, ווי עס ווינשט דיר

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

V.

מנחם־מענדעל פון ארעם צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווקע.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינם פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז עס נעהט אצינד א מוראדיגער „בעס", האב איך מיך אנגעקויפט מיט „לאנדאן" ווי א פויק, און איך האב מיך בעוואהרענט מיט זיעבעצעהן „בעסען" און מיט אכט „סטאלאזשען". היינט בעדארף איך אפנעמען „דיפערענצען" עטליכע הונדערט קערבלעך, וועל איך, אם ירצה השם, ווייטער מאכען „בעסען". זאלסט אנקוקען, זוגתי היקרה, ווי אזוי עס ווערען דא נעמאכט געשעפטען אויפ'ן וואגרט, וואלסט דו פערשטאנען, וואס הייסט אדעם; א שאקעל מיט'ן קאפ איז דא פונקט ווי נעמאכט א קאנטראקט. איך גיה מיר ארויס אין ג ר ע צ ק, קום אריין אין א „קאפיי", זעץ מיך אנידער ביי א טישעל און שאף מיר א גלעזעל טיי, צי קאווע, צי עפים אנדערש; קומט צו גיהן איין מעקלער, דער אנדערער, דער דריטער; מע דארף נישט האבען נישט קיין קאנטראקט, נישט קיין קוויטעל, קיין איינגעטונקענע פען אפילו! יעדער מעקלער האט ביי זיך א ביכעלע מיט א שטיפטעל, נעמט ער ארויס דאס ביכעלע און פערשרייבט, אז איך האב ביי איהם צוויי „בעסען", און איך נעם ארויס און צאהל איהם אפ די עטליכע קערבלעך — מחיה! און שפעטער מיט א פאר שעה, אז גאט הייסט, מע וועלט געווארטן דאס „טאקסירעכץ" פון בערלין, קומט צו לויפען

טאקי דער אייגענער מעקלער און ניט שוין א פינפאונצוואנציגער פון אויבען, און נאך שפעטער, אז מע ווייסט שוין „אנפאנג" אויך, שטופט ער א פופציגער, און אז גאט וויל צו „שלום", וואכסט אן א גאנצער הונדערטער, און א מאל קאן געמאהלט זיין, אז טאקי צוויי הונדערט, און א מאל דריי הונדערט אויך, פאר וואס ניט? דערויף איז דאך עס א בערזע! א בערזע איז א שפיעל, א גליק־זאך. און וואס דו שרייבסט מיר, אז דו גלויבסט נישט אינ'ם פעטער מנשה'ס וועכסעלער, קאן איך דיר אנזאגען א בשורה, אז איך האב זיי שוין פערצוקערט. א סימן האסט דו: וואו האב איך גענומען געלד אויף אזוי פיעל „בעסען" מיט אזוי פיעל „סטאלאזשען"? „סטאלאזשען" איז ניט, ווי דו רופט עס אן, „דעלעזשאנסען". דעלעזשאנסען איז דאס, וואס מע פאהרט אויף דעם קיין ראדאמישל און קיין זשיטאמיר, און „סטאלאזש" איז א שטיקעל פאפיער, וואס יענער שרייבט אן און חתמ'עט זיך אונטער, אז ס'וועט קומען „אולטימא", דאס הייסט סוף חודש, איז ער מחויב אזוי פיעל און אזוי פיעל פונטען צו דעם און דעם קורס דיר געבען און ביי דיר נעמען. די ברירה, הייסט עס, איז ביי דיר, וואס דו ווילסט — דאס טהוסט דו: ווילסט דו, גיסט דו, ווילסט דו, נעמסט דו. היינט פערשטעהסט דו שוין דעם שכל פון „סטאלאזש"? וועז גאט העלפט רעכטע „וואריאציעס" אויף „לאנדאן", און מע טהוט, למשל, א שמועס אויף די בלעטער מכח מלחמה, פאלט דאס רוסישע קעראבעל אראפ אין דער ערד אריין, און דאס „לאנדאן" טהוט זיך מיט א מאל א רוק, אז מע דערקענט נישט דעם פלאץ. אט האט מען געשמועסט יענע וואך פון דער איינגעלשער מלכה, אז זי איז עפים נישט אין בעסטען נעזונד, איז באלד געפאלען דאס רוסישע קערבעל, און „סטאלאזשען" האבען זיך נעגעבען א הויב־אויף העכער הייזער! איצט שרייבען די נאזעטען, אז ס'איז איהר בעסער, האט זיך דאס רוסישע קערבעל אויפגעהויבען, און מע קאן שוין קויפען „סטאלאזשען" וויפיעל מע וויל. הכלל, זאלסט גאר ניט זארגען, זונתי היקרה, עס וועט, אם ירצה השם, זיין אלסדינג, ווי מע זאגט ביי

אונז אין אדעס, „אין בעסטען אַרדענונג"! און מחמת איך האָב קיין צייט נים, מאך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אין די שפעטערינע בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אלם־דינג באריכות. לעת־עתה זאל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. און לאָז גרוסען די קינדערלעך זאלען לעבען און אלעמען גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. ביי אונז אין אדעס זענען די היצען אזוי גרויס, אז מע וועדר פערברענט, און ביי נאכט וועדר מען צעגאנגען, אזוי ווי וואכם. דעריבער אז סע קומט פאר־נאכט, וועדר די שטאדט פוסט. דער עולם צעפאהרט זיך אויף די פאנטאנען, אויפ'ן גרויסען פאנטאן, אדער אויפ'ן קליינעם פאנטאן, אדער נאָר אויפ'ן „לאנד־זשארען". דאָרטען קריגסט דו וואָס דו ווילסט, וואָס דיין האַרץ גלוסט, און קאנסט זיך באדען אין ים, און קאנסט הערען מוזיק, און רוקא אומויסט, אהן א נראשען נעלד!

הנ"ל.

VI.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב גאט דאס נעמליבע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האב שוין וויעדער צו טהון מיט די צייהן, אויף דיינע אדעסער „דראנזשיקעס" גענאגט נעוואָרען. איך דארף זיך רייסען דא אויף די צייהן און מוטשען מיט די קינדער זיינע, און ער — גאָרנישט, לעבט זיך אפ, ווי גאט אין אדעס, פאהרט ארום רייטענדיג אויף „דראנזשיקעס", באדט זיך אין „קאראטקי וויק" און כלי־זמר שפיעלען איהם צו. וואס פעהלט איהם, אשטייגער? ווי זאגט די מאמע: „רייטענדיג וואלט ער געפאהרען ביי מיר אויף א בעזעם, ניט אויף קיין דראנזשי־קעס!"... ממה נפשך, ביזט דו א סוחר און האנדעלסט מיט דער שענער סחורה דארטען, וואס מע רופט זי „לאנדאן", טא האב אין זינען מסחר, ניט די איינגעלשע מלכה. האב בעסער אין זינען דיין ווייב, האסט א ווייב ביז הונדערט צוואנציג יאהר מיט קינ־דערלעך דריי, זאלען געזונד זיין, ווי זאגט די מאמע: „האב אין זינען זיך, וועסט דו פערגעסען אין יענעם"... און וואס דו שרייבסט מיר פון דיינע גליקען, זאג איך דיר דעם אמת, עס דרעהט זיך מיר אזש דער קאפ! עס גלויבט זיך מיר עפים ניט, חאטש קוילע מיך, אז אט אזוי פליהען דאס הונדערטערם גלייך אין די הענד אריין! וואס איז דאס פאר א מין כשוף דארטען, א פערבלענדעניש, צי

ווּאָס? זעה נאָר, אז פון די אַלע גדולות זאָלסט דו חלילה דאָס נדן־נעלדר נישט אָנריהרען, ווּאָרום טאָמער ווערד נעמינערט א גראָשען פונ׳ם נדן, ווּעט דיר דעמאָלט מעהר נישט אָפגעהן פון דער מאָמע זאָל לעבען!... ער זאָל זיך עס אפילו דערמאָנען, מיר דאָכט, דו ווייסט נאָנץ גוט, אז איך בעדאַרף האָבען א זיידען מענטעלע ווי אין לעבען אריין, און ווּאָלענס אויף א קלייד, און א צוויי שטיקלעך מאָראָזעוו׳ס זאָנע. א מינדסטע נאָרישקייט בעדאַרף איך איהם אָנזאָנען, אַליין ווייסט ער נעבאָך ניט, דער מוח איז איהם אויסנעדאָרט נעווּאָרען, ווי די מאָמע זאָנט: „ווער סע שטויסט זיך ניט אַליין, דעם ניט מען אין זייט אריין"... ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען האַרצען

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

VII.

מנחם־מענדל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדל איז כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדל שתחי'.

ראשית באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארבען איינם פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

והשנית זיי וויסען, אז איך האלט שוין וויים, היינו, איך האב מיך גוט אריינגעחאפט אין „בעס" אריין און נעה שוין אצינד מיט „פעסט־לאנדאן", דאס הייסט, איך טהו שוין א געב אדער א נעם מיט א מאל צעהן טויזענד פונט, צוואנציג טויזענד פונט, נאטירליך, מיט א „דעפא". איך האב שוין גרויס קענטשאפט אין די קאנטארען, און עס קאמפענירט מיר שוין זיצען ביי פאנקאנ'ן אין דער קאפיי גלייך מיט אלע גרויסע שפענעלאנטען ביי ווייסע טישלעך פון מירמעלשטיין, און היים זיך נעבען א פארציע מאראשענע, מחמת ביי אונז אין אדעס איז א מנהג, ווי באלד מע זעצט זיך נאר אנידער, אזוי קומט צו א מענש מיט א פראק און היסט, מע זאל היסען נעבען מארשענע. קאן מען ניט זיין קיין דבר־אחר און מע מוז היסען געבען; און אז מע עסט אויף די פארציע מארשענע, היסט ער, מע זאל היסען נעבען נאך א פארציע, און אז ניט, טאר מען ניט זיצען און מע בעראף זיך ארומדרעהען אויף דער גאס, איז עפים ניט שען פאר א שפענעלאנט, און אגב שטעהט דארט א גראדאוואי און לאקערט, מע זאל זיך ניט ארומדרעהען אויף דער גאס... אידען בעראפען דאך אבער זיך יא ארומדרעהען, קליגען זיי זיך מיט איהם, נארען איהם

אָפּ, אַנטלויפען, בעהאַלטען זיך אויס ווי וויט מעגליך, און אז ער תאָפט איינעם, טראָגט ער איהם אָפּ, ווי איין אבן־טוב, גלייך אין אוטשאַסטאָק אַריין, ווי אינער רעדט: „אָט האָב איך אייך גע־בראַכט א אידען"... און וואָס דו שרייבסט מיר, אז דו גלויבסט ניט אין גרויסע „וואריאַציעס" מיט „דיפערענצען", איז א סימן, אז דו ביזט שוואַך אין פּאָליטיקע. אָט, למשל, זיצט אינער ביי אונז אין קאַפּיי, ביי פּאַנקאָני'ן, רופט מען איהם „גאַמבעטע", טאָג ווי נאַכט רעדט ער פון פּאָליטיקע און נאָר פון פּאָליטיקע! ער בעווייזט אויס מיט טויזענד ראיות, אז סע שמעקט מיט מלחמה. ער הערט, זאָגט ער, אָלע נאַכט האַרמאָטען שיסען — ניט דאָ, דאָרטען, ביי די פראַנצויזען. די פראַנצויזען, זאָגט ער, וועלען נישט פערגעסען אָט דעם ביסמאַרק'ען וויל זיי וועלען לעבען! עס מוז, עס מוז, זאָגט ער, ארויסשפרינגען אין גיכען א מלחמה, עס קאָן נאָר אַנדערש ניט זיין! האַרכען גאַמבעטע'ן דרש'ענען, בעראַרף מען פערקויפען וואָס מע האָט, די קאַפאָטע אויסטהון און קויפען „סטאָלאָשען" און „בעסען", „בעסען" — אָהן א שיעור „בעסען"! און וואָס דו שרייבסט מיר מכח א מענטעלע, אז איך זאָל דיר קויפען, האָב איך פון דיינעטוועגען, זוגתי היקרה, בעסער אויסגעקוקט א שענערע זאַך, דהיינו: א זייגערעל א גילדענעם מיט א מענדעליאָן און מיט א גילדען קייטעל מיט א בראָש, און בראַנ־זעליעטען האָב איך געוואהלען אין פענסטער, טאַקי ניט וויט פון פּאַנקאָני'ן — זאָג איך דיר: פּרימא שבפּרימא! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. די שפּע איז דאָ, קיין עין־הרע, גרויס און אידען זענען דאָ אזוי פּערטהאָן אין פּרנסה, אז מע פערגעסט פון

שבת און פון יום־טוב. פערשטעהט זיך, אז ביי מיר איז שבת — שבת. עס מעגען פאלען שטיינער פונ׳ם הימעל, מוז איך מיך שבת דורכגעהן אין שוהל ארײן. די אדעסער שוהל מעג מען געהן אנ־קוקען. ערשטענס, רופט מען דאס „כאר־שוהל", מחמת אויבען נעהט זי מיט א קאלפעק, און קיין מזרח איז ניטא. אלע זיצען מיט׳ן פנים א ה י ן. און דער חזן (פיני הייסט ער, שוין איין מאל א חזן!) געהט דוקא געגאלט די באַרד, נאָר עברי קען ער א ביסעל בעסער פון אייער אלטען דראנג משה־דוד! זאלסט זעהן, אז סע קומט צו „בריך־שמיה־דמרא עלמא", נעמט ער איין א מיתה־משונה! זיין „מזמור־שיר־ליום־השבת" מעג מען הארכען אויף בי־לעטען. אלע זינגערלעך שטעהען אויסגעשטעלט ארום איהם, אנ־געטהאן אין קליינע טליתים׳לעך — מחיה! ס׳זאל זיין צוויי מאל אין וואך שבת, וואלט איך צוויי מאל אין וואך געגאנגען הערען פיני׳ן דאוונען. איך פערשטעה ניט די היגע אידען, פאר וואס זיי נעהען ניט דאוונען. און אפילו די, וואס נעהען דאוונען, דאוונען אויך ניט; זיי זיצען ווי די טאקען אין די צילינדערם, מיט די פעטע אויסגעפאשעטע פנימ׳ער, מיט די קליינע טליתים׳לעך, און — שא! טאמער ווילּ א איד א דאוון טהון א ביסעל העכער, קומט־צו איהם דער שמש מיט די קנעפ, און זאגט, ס׳זאל זיין שטיל. — מארנע אידען אין דעם ארעם!

ח נ"ל.

VIII.

שיינהשיינדעל פון כתריליעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז ארעם.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערנער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז איך פער־שטעה ניט, וואָס איז די גדולה, וואָס מע דארף זיצען ביי פראנ־קאָניין, ברענען זאָל זי, ביי מירמעלשטיינערנע טישלעך און פרעסען פון אין דערפריה ביז אויף דער נאכט דער רוח ווייסט וואָס? אבי אויסברענגען געלד? און וואָס איז דאָס פאר א משוגענער דאָרטען ביי אייך אין ארעם, וואָס סע חלומ'ט זיך איהם, אז מע שיסט, נעשאָסען זאָל ער ווערען פון גאָט? מלחמות גלוסט זיך איהם! ווי זאָגט די מאמע: „יענעמס בלוט איז ביי איהם וואסער"... ניל־דענע זייגערלעך מיט בראנזעליעטען האָסט דו דערזעהן אין די פענסטער אין ארעם? א גדולה אויף דער באבע! וואָס טויגען מיר דיינע מתנות, מענדעל, וואָס דו זעהסט זיי דורכ'ן פענסטער? ווי זאָגט די מאמע זאָל לעבען: „קרעפלעך אין חלום איז ניט קיין קרעפלעך, נאָר א חלום"... דו חאפ זיך אריין בעסער אין א קלייט אריין און קויף מיר א שטיקעל ווענבעל אויף וועש, און מארעפאלאן אויף ציבלעך, און א פאר בייענע קאלדרעס, און א ביסעל זילבער אין שטוב אריין, און עפיס נאָך. מאהל דיר, אז לידוכ־זלא־ט ע בעראָרף זיך שוין אקענען מיר בלאזען (אויפבלאזען זאָל עס זי, ווי א פאחיר!). וואָס איז? זי טראָגט א האלז פערעל, זאָל עס

איהר טאקי נאָר פערשטעהרט ווערען! זי האָט דאָס א דאָלי ביי איהר מאן! לייט האָבען גליק צו אלסדינג; נאָר איך איינע בין עפּים אין אזא פינסטערער, וויסטער שעה געבאָרען געוואָרען, אז א מינדסטע זאך בעראָרף איך איהם דערמאָנען! לאָז זיך דיר דאָכ־טען, עלעהיי דו האָסט געקויפט נאָך א „העס" מיט נאָך א „באָס" מיט נאָך א דער שוואַרץ יאָהר וויסט אייך דאָרט, ווי דו רופסט עם אָן. איך זאָג איהם: פערקויף דאָס, וואָס דו האָסט, און צעהל געלד, געהט ער און קויפט נאָך! וואָס האָסט דו מורא? וועסט ניט קריגען די סחורה נאָכדעם? איך זעה שוין ארוים, וואָס דאָס איז פאָר מסחרים און וואָס דאָס איז פאָר א שטאָדט אדעם, אז שבת איז קיין שבת ניט און יום־טוב איז קיין יום־טוב ניט, און דער חזן איז מיט א נענאָלטער מאָרדע, מיינע וועהטיגען אויף זיין קאָפּ! מיר דאָכט, אז פון אזא שטאָדט און פון אזעלכע מענשען דאַרף מען לויפען, ווי פון איין עפּוש, צום סוף ליגט ער דאָרט און וויל ניט אַרויסקריכען, ווי זאָגט די מאָמע: „דער וואָרעם ליגט אין חריין און מיינט, אז ס'איז נאָר קיין זיסערס נישטאָ"... לכן שרייב איך דיר, בעלי היקר, זאָלסט זיך גוט בערעכענען וואָס דו טהוסט און אויפהערען הוליען אין דעם זיסען אדעם, ס'וואָל אויף דעם קר־מען א שרפה, ווי עס ווינשט דיר

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

יא! זאָג נאָר, מענדעל, וער איז אָט די „פראַנקאַני", וואָס דו שרייבסט מיר אלץ, אז איהר זיצט דאָרטען טאָג ווי נאכט? ס'איז איין „ער", צי א „זי"?...

IX.

מנחם־מענדל פון ארעם צו זיין ווייב שיינה־שיינדל אין כתריעווסק.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרכען איינם מ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז עס שמעקט שוין מיט גראָבע מויזענדער! אז נאָט וועט העלפען און דאָס „אולטימא" וועט אפּ־לויפען גלאַט, וועל איך מאכען א הויפּט־טרעפער. איך וועל אייג־קאָסירען מיינע אלע „דיפערענצען" און וועל זיך דורכפּאהרען אהיים און וועל דיך, אם ירצה השם, ארויסנעמען אהער, קיין ארעם. א דירה וועלען מיר דינגען אויף דער „רישעליו", איינקוי־פען שען מעבעל און וועלען לעבען, ווי מע לעבט דאָ ביי אונז איז ארעם. דערווייל האָב איך צו טהון, ניט פאר דיר נעראַכט, מיט'ן מאָנען; אפּנים, דאָס מאראָשענע האָט מיר פערשאדט... אז איך קום צו פאנקאני'ן, עס איך שוין ניט קיין מאראָשענע. וואָס דען? איך היים מיר נעבען אזא נעטראנק, וואָס מע ציהט דאָס דורך א שטרוי; ס'איז אי זים, אי ביטערליך, אזוי ווי א מין סאלץ מיט לאקריץ, און מע קאָן דאָס מעהר ניט פערדייען ווי צוויי, העכס־טענס — דריי גלעזער. מוז מען זיך די איבערינע צייט ארומדרעהען אויף דער נאס און האָבען צו טהון מיט'ן גראָראָוואי, און דאָס איז זעהר נישט אנגענעהם! ער קוקט שוין אויף מיר פון א צייט, נאָר מיט חסד, נאָט האָט מיך ביז אהער אויסגעפיהרט, איך אנטלויף פון איהם אלע מאָל און בעהאלט זיך אויס. וואָס טהוט דען ניט א איד

צוליעב פרנסה? דער אויבערשטער זאל העלפען, אז די „ראליזאציע" זאל אפּלויפען בשלום, וועל איך דיר, אם ירצה השם, אלס־דינג קויפען בכפל־כפלים, א סך מעהר ווי דו קאנסט זיך נאר פּאר־שטעלען. און וואם דו זאגסט, אז דער גאמבעטע איז א משוגענער, האסט דו א טעות; ער איז נאר א ביסעל א „ספיקשלעווער". גאט זאל היטען, עמיצער זאל איהם א זאג טהון אין פּאליטיקע ניט אזוי, ווי ער וויל! ער איז דעמאלט קאפּאבל יענעם צעריסען אויף שטיקלעך! ער דרינגט, אז היינט־מאָרגען מוז עפּים ארויסשפּרינגען, און דאם, זאגט ער, וואם ס'איז איצטער מיט א מאל שטיל נעוואָרען, איז ערשט א בעווייז, זאגט ער, אויף מלחמה. „פּאר א בורע איז תמיד, זאגט ער, שטיל"... איך האב נעכטען געקאָנט פּער־קויפען עטליכע „בעסלעך" מיט א צווייי־דריי „סטאלאזשען" און פערדיענען שען געלד, האט מיך גאמבעטע נישט דערלאזט. „איך נוע! אייך, זאגט ער, דעם קאפּ צעשלאגען, טאמער לאזט איהר ארויס אין אזא צייט א שטיקל סחורה פון דער האנד!" עס געהט, זאט ער, א צייט, וואם א „סטאלאזש" פון א פּופּציגער וועט ווערטה זיין רי"ש קארבען, און שי"ן, און ת"ק, און טויזענד, און פּאר וואם ניט קיין צוויי טויזענד?... עס זאל זיין ווי גאמבעטע זאגט, חאטש האלב ווי ער זאגט, — ווער איך נתעשר! איך האף, אז איך וועל, אם ירצה השם, תיכף נאך דער „ראליזאציע" זיך געבען א קעהר־איבער צוריק אויפ'ן „האס" און וועל אנהויבען קויפען קערבלעך און געבען „לאנדאן" אויף וואם די וועלט שטעהט! איך וועל זיי בעווייזען, וואם הייסט „לאנדאן" און וואם הייסט קערבלעך! און מחמת איך האב קיין צייט ניט, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אינח אנדערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאז גאט געבען מיט נעזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואם דו פרעגסט זיך נאך אויף פאנקא־ני'ן (ניט ווי דו רופסט דאס אן „פראנקאני"), איז דאס ניט קיין

„ער" און ניט קיין „זי". ס'איז אזא קאפיי, וואָס מע טרינקט דאָרט קאוע און מע עסט מאראָשענע און מע מאכט נעשעפטען אויף „לאָנדאָן". לאָם איך דאָס פערמאָנען חאָטש האלב, וואָס דאָרט ווערד נעמאכט אין איין טאָג!

ה נ"י.

X.

שיינה־שיינדעל פון כתריל־עווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין ארעם.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב גאָט דאָס נעמליבע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, אז די קינדער מאָזלען אלע דריי, און איך שלאָף נישט קיין נעכט, און ער טרינקט דאָרטען קובעבע מיט לאקריץ! וואָס נעהט איהם אָפּ, איך בעט אייך, קאָפּ־וועהטיג? ער האָט זיך עס אביסל צעהעצקעט! קיין אדעם ווי־ל ער מיך ארויסנעמען! ער מיינט, אז ער וועט מיר זאָגען א ד ע ס, פליה איך באלד! הערסט דו, מענדעל, זאלסט דיר ארויסשלאָגען פון קאָפּ, מענדעל, וועסט מיך אהינצו ניט פערנארען. זיי רוהיג! מיין באבע'ס באבע איז דאָרטען קיינמאל ניט נעווען און האָט זיך בעגאנגען אָהן דעם, וועל איך זיך מסתמא אויך אָהן דעם בעגעהן. דו וועסט מיך ניט איינרעדען, מענדעל, אז איך זאָל דיר אוועקווארפען מיין טאטע־מאמע מיט אלע ליעבע פריינד און זיך אוועקלאָזען אין דעם וויסטען אדעם, ברענען זאל עס דיר אויפ'ן פייער! מענסט זיך זאָגען, מענדעל, וואָס דו ווילסט, ד י י ן א ד ע ס הויבט מיר נישט אָן צו געפעלען. איך האָב עס פיינט, איך וויים ניט פאר וואָס. נאָך מיין שכל נאָך קומט אויס, אז דו בעדארפסט די סחורה דיינע ביסלעכווייז אויספערקויפען און מאכען דערפון געלד, ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „פון אלע מיל־כיגע מאכלים איז דאָס בעסטע — א שטיקעל פלייש"... אי, וואָס?

טאמער האסט דו זיך נענארט? פאר יענעם דאס גליק! און וואס דיין משוגענער נאמבעט (איך זאג דיר פארט, אז ער איז א משוגענער!) לאזט דיך ניט פערקויפען, פערשטעה איך ניט, וואס געהט עס איהם אן? וואס איז זיין באבע'ס דאגה? שפיי איהם אן א פולען פנים, וואס ער וועט דיר דערצעהלען מלחמות! פאלג מיך, מענדעל, שנייד־אפ, פערקויף אויס, ווי גאט איז דיר ליעב! האסט פערדיענט עטליכע קערבלעך? גענוג! ביז וואנעט איז דער שיעור צו חאלטען דארטען? נאר גארניט, משטיינס געזאגט, איך האב דען עפעס אויך א ווערטה? איך בין דאך שיינה־שיינדעל, ניט בלומע־זלאטע; בלומע־זלאטע, אז זי טהוט נאר א פיפס דעם מאן איהרען, ווארפט דאס מיט איהם דאס נייענייהריגע קרחת! למען השם, מענדעל סערדצע, פערקויף און פאק זיך אין וועג ארויין. פערגעס נאר נישט א טוץ געשטיקטע העמדער פון מיינעטוועגען, סאמעט אויף א מלבוש פון דער מאמעס וועגען — לאז זי אויך געדענקען, וועז דער איידעם איהרער איז גענוגען אין אדעם און געהאנדעלט מיט משוגעים, — ציץ א שטיקעל פון היינטיגע מוסטערען, און, אז עס וועט קריכען אין טשעמאדאן ארויין, א ביסעל גלאזוואדע, און דאס איבעריגע דארטען, ווי דו פערשטעהסט, און קום צו פאהרען אהיים, לאז אויפהערען די וועלט מיר שטעכען די אויגען און שווארצען דאס פנים, און לאס איך זעהן, אז דו זאלסט מיך ניט פאלגען, אזא מכה מיינע שונאים, ווי דו וועסט מיך פאלגען, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען הארצען

דיין באמת נעטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

XI.

מנחם־מענדעל פון אַרעם צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דאָס „אולטימאָ" איז אָנגעקומען, און ס'איז געווארען איין איבערקעהרעניש, זאל נאָט שומר ומציל זיין! פון דער גרויסער „ווארייאציע", וואָס איך האָב אויף איהר ארויסגעקוקט ווי אויף משיחן, האָט זיך אויסגעלאָזט א בוידעם. ביסמארק, שמועסט מען, האָט זיך צוגעקיהלט, בעקומען דעם קאָטער, — איז אין דער פאָליטיקע געווארען א מהומה, מע ווייסט ניט וואָס סע טהוט זיך. „לאָנדאָן" איז טאקי געווארען מיט גאָלד גלייך, און דאָס קערבעל איז טאקי געפאלען אין שאול תחתיה אריין. און ס'איז אַוועק א מורא'דיגער „בעס"! וועסט דו דאָך פרענען: וואו זענען מיינע „בעסען" מיט מיינע „סטאלאָזשען"? איז דער תירוץ: די „בעסען" זענען ניט קיין „בעסען", די „סטאלאָזשען" זענען ניט קיין „סטאלאָזשען", קיינער ווייל ניט נ ע מ ע ן, קיינער ווייל ניט ג ע ב ע ן — און רוף מיך קנאקניסעל! און ווי אויף־צו־להכעים, האָב איך געשטעקט מיט מיין סחורה אלץ ביי אזעלכע מענשלעך, וואָס מיט איין קוועטש זענען זיי דערשטיקט געווארען. הכלל, עס איז א שרפה, א מגפה, נאָר נישט צו דערקענען דעם פלאץ! אוי, וועו איך קעהר זיך איבער מיט איין טאָג פריהער! נו נעה, זיי א נביא! אלע לויפען ארום, ווי די פער־

סמ׳טע מייז; עפּיס אַ מהומה אויף איטליכען בעזונדער! אלע שרייען „לאַנדאַן"! וואו איז מיין „לאַנדאַן"? נעב מיר דאָס „לאַנדאַן"! „לאַנדאַן", „לאַנדאַן"! נאָר וואַר מיר „לאַנדאַן"? וואָס מיר „לאַנדאַן"? עס פליהען פעטש, פייגען, אין טאַטענס טאַטען, און איך אויך בתוכם... דער שפּיץ — ס׳איז, אפּנים, גאָר נישטאָ קיין „לאַנדאַן" אין ערגיץ ניט! — הכלל, זוגתי היקרה, ס׳איז בי־טער און פינסטער, איך האָב אַוועקגענעבען דאָס גאַנצע פערדיענסט, מיט׳ן קרן, מיט׳ן ציערונג, וואָס איך האָב דיר איינגעקויפט, אפילו די קאַפאָטע וי שבת־דיגע אויסגעטהאָן און פערזעצט — און דאָס איז אלסדינג אריין אהין... און איך געפין זיך איצט אין אזא טרויעריגער לאַגע, וואָס איז אין לשער, און אהיים בענג איך אזוי, אז ממש עס נעהט מיר אויס דאָס חיות! איך פערשעלט מיר דאָס נעביין הונדערט מאל א טאָג. בעסער וואלט איך זיך אויסגעברא־כען א פוס, איידער איך בין נעקומען אהער אין אדעס, וואו א מענש האָט קיין שום וועדע נישט; א מענש קאָן דאָ נעהענדיג שטאַרבען אין מיטען גאָס, און קיינער וועט זיך אפילו ניט אפּשטע־לען א קוק טהון. וויפיעל מעקלערס האָבען געלעבט ארום מיר, אפּ־געלעקט א ביינדעל, און היינט דערקענען זיי מיך שוין גאָר ניט! פריהער האָב איך דאָ נעהאַט א נאָמען „דער כתרי לעוו־קער בליי כרעדער", און היינט מאַכען זיי פון מיר חוזק, טאַקי די מעקלערס אליין. זיי זאָגען, באשר איך פערשטעה ניט דאָס נעשעפט. „לאַנדאַן, זאָגען זיי, בעראַרף מען פערשטעהן". וואו זענען זיי געווען פריהער, די חכמים? — מע רעדט שוין גאָר קיי־נער ניט פון מיר, גלייך ווי איך וואלט גאָר נעווען א נעשטאַרבע־נער! הלואי וואלט איך טאַקי נעשטאַרבען, איידער אזעלכעס דער־לעבען! און ווי אויף־צו־להכעיס, זיצט אָט דער גאַמבעטע, ימח שמו זאל ער וועלען, און הערט ניט אויף צו גראַגערען אין די אויהע־רען מיט זיין פאַליטיקע: „הא, זאָגט ער, האָב איך אייך נעזאָגט א בעס?" — „וואָס קומט מיר ארויס, זאָג איך, פון אייער בעס, אז מע גיט מיר ניט, זאָג איך, קיין לאַנדאַן?" לאכט ער און זאָגט

מיר: „וואר איז אייך שולדיג? די בערזע, זאגט ער, דאַרף מען פערשטעהן, און אז מע קאָן ניט האַנדלען מיט „לאַנדאָן", דאַרף מען, זאגט ער, האַנדלען מיט אתרוגים"... איך זאג דיר, זוגתי היקרה, ס'איז מיר אזוי נמאס אָט דאָס אַרעם, מיט דער היגער בערזע, מיט דעם פאַנאַטיי, מיט די אלע מענשלעך! איך וואלט געלאָפען אין דער וועלט אַריין! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אין די וויטערע בריף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָר געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. און גרים די קינדערלעך אלע און שוואר און שוויעגער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. דאָ אין דעם אַרעם איז א מנהג, אז עמיצער דאַרף א גמילות־חסד, געהט ער נישט צו א שכן, צו א קרוב אַדער צו א בעקאַנטען, ווי, למשל, ביי אונז אין כתריעווקע; נישט מחמת מע פוילט זיך געהן, נאָר פשוט, מע ווייסט פריהער, אז יעמער וועט ניט שטעקען; מע נתנ'ט ניט — און שוין! וואָס זשע טהוט מען פאַרט, אז מע דאַרף? איז געמאַכט געוואָרען א „לאַמבאַרד", וואָס גיט אַרוים געלד וויפיעל דו ווילסט, אבי נאָר דו ברענגסט א רעכטען משכון: גאָלד איז גאָלד, זילבער איז זילבער, מעש איז מעש, און א מלבוש, און א סאַמאָווער, און א בענקעל, און אפילו די בהמה, אז דו ברענגסט צו פיהרען, גיט מען דיר אויך אַרוים אויף איהר געלד. דער חסרון איז נאָר, וואָס זיי שאַצען אלסדינג זעהר וואָלוועל, בחצי חנם! דערפאַר האָבען זיי א מעלה: פריצענט נעמען זיי געשמאַקע, בייסענדיגע, אזוי, אז דאָס פריצענט עסט אויף דאָס קרן; מוז מען אלע צווויי וואָכען מאַכען דאַרט א „לעסיטאַציע", דאָס הייסט, מע פערקויפט אוים די איבערגעבליבענע משכונות, און מענשען האַנדלען מציאות, מאַכען דערפון א שען קערבעל. וועז איך בין איצטער ביי געלד, וואלט איך געקאָנט א

האנדעל טהון אויפ'ן לאמבארד און אומקעהרען מיין היזק אפשר נאך מיט א סמיטשיק... נאר געה מאך! אהן געלד זאל מען נאר־ניט געבארען ווערען אויף דער וועלט, און טאמער איז מען געבארען געוואָרען, זאל מען בעסער שטארבען... איך קאן מעהר ניט שרייבען. שרייב מיר פון דיין נעזונד, און וואס מאכען די קינדערלעך זאלען לעבען, און גרים שוועד און שוויעגער און אלעמען בעזונדער גאר פריינדליך.

ה נ"ל.

XII.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז אדעם.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, גאב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, נארישער לעקיש, זעה וואס דו האסט נעטהאן! וועלכער רוח האט דיך גאר געטראגען קיין אדעם? וואס האסט דו דארטען אנגעשמעקט אזעלכעם? געברא־טענע פויגעלעך האט זיך איהם פערגלוסט! „לאנדאן"! מארא־נעווע! קובעבע מיט לאקריץ! האסט דערהערט, אז מע זעצט דיר אן אינ'ם „לאנדאן" אריין, פאר וואס זשע האסט דו ניט געזעהן בעצייטענס אפצוועקען אויף פריצענטען, דו בהמה, ווי עס פיהרט זיך צווישען סוחרים? וואו איז מענשען? וואו איז א רב? אין גאטעס ווילען, וואס איז דאס פאר א תירוץ אולטימא־שמולטימא? האסט געקויפט סחורה, וואו איז די סחורה? אוי, אזא־נ־אומנליק! דאס הארץ האט מיר אבער געזאגט, אז פונ'ם אדעם, ברענען זאל דאס, וועט קיין גוטס ניט־ארויס! איך שרייב איהם: פאהר אווען, מענדעל, טהו א שפיי אויף זיי מיט זייער „לאנדאן", עס זאל אויף דעם קומען א חלירע, רבונו של עולם! אנטלויף, זאג איך איהם, אנטלויף, מענדעל, ווי זאגט די מאמע: „ארעמער דאך, וואס קנאקסט דו?"... ניין, הערט ער מיך ניט, ווארום איך בין דאך שיינה־שיינדעל, אז אך און וועה איז מיר, ניט בלוי־מע־זל אטע. אוי, די מאמע מיינע איז טאקי א חכמה! זי

טענה'ט מיט מיר כסדר, אז א מאן טאָר מען נישט נאָכנעבען די שמה, אז מע בעראַרף א מאן האַלטען אין די הענד אזוי, אז ער זאָל פ י ה ל ע ן . אז ער האָט א ווייב! נאָר נעה, אז ס'איז ביי מיר אזא טבע, איך קאָן ניט זיין אזוי גראָב, ווי בליומע־זלאָטע; איך קאָן זיך ניט שעלטען, אַריינלענגן א מאן אין דער ערד אַריין, אזוי ווי זי, איך קאָן ניט! זאָלסט האָבען בליומע־זלאָטע'ן, ניט דער־הארען זאָל זי, פאָר א ווייב, וואָלסט דו שוין נעווואוסט וואָס פאָר א גאָט מיר האָבען! און וואָס דו זאָגסט מכח שטאַרבען, חכם אויי־נער, ביזט דו א גרויסער נאָר: א מענש נעמט זיך ניט אַליין דאָס לעבען, א מענש נעמט זיך ניט אַליין דעם טוידט. און אז מע ווערט אַן דאָס נדן, בעראַרף מען זיך שוין טאָקי א מעשה אָנטהון? דו נאָר איינער, וואו שטעהט דאָס דען אָנגעצייכענט, אז מנחם־מענדעל בעראַרף האָבען נעלד? און מיט נעלד איז מנחם־מענדעל דען ניט דער אייגענער מנחם־מענדעל, וואָס אָהן נעלד? שוטח! דו ווילסט נעהן קענען נאָט? זעהסט דאָך, אז ע ר הייסט ניט, היינט וואָס פילדערסט דו? א שענע ריינע כפרה! לאָז זיך דיר דאָכטען, עלעהיי גזלנים האָבען דיך בעפאַלען אין מיטען וואַלד, אַדער ביזט קראַנק געלענגן און חלילה פערקרענקט דאָס נדן צו אַלדי שווארצע יאָהר! דער עיקר, זאָלסט ניט זיין קיין אידיוט, מענדעל! פערלאָז דיך אויף דעם וואָס לעבט אייביג, ער איז א זן ומפרנס. קום צו פאָהרען אהיים, וועסט דו זיין, אם ירצה השם, א נאַסט ביי די קינדער... איך שיק דיר אויף דער הוצאה עטליכע קערבלעך, און זעה, מענדעל, זאָלסט נישט נעהן אויף קיין „לעסטאַציעס" און נישט האַנדלען מיט קיין אלטע שמאטעס, — נאָך דאָס נעהט דיר אָפ! למען השם, באַלד ווי דו וועסט בעקומען מיין בריף מיט'ן נעלד, זאָלסט דו זיך אויפזעצען און אָפענזעגענען זיך מיט אדעם, און ווי באַלד דו ווייסט נאָר ארויספאָהרען פון שטאָדט, אזוי זאָל עס זיך אָנצינדען פון אלע פיער זייטען, און עס זאָל ברענען און

פלאקערען, שרפה'נען און פער'שרפה'ט ווערען, ס'זאל פון דעם ניט בלייבען קיין שריד ופליט, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען הארצען

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל .

סוף פונ'ם ערשטען בוד.

פאפיערלעך

יעחוסעצער בערזע.

נעשריבען אין יאהר 1896.

פּאַפּיערלעך

(יעהופּעצער בערזש).

I.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווקע.

לזונתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ג ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך בין שוין ניט אין אַדעס, איך בין אין יעהופּעץ (אויך א שענע שטאָדט, לאָם איך האָבען אזא יאָהר!), און האַנדעל שוין מעהר נישט מיט קיין ווינד, מיט קיין לופט, מיט קיין „לאָנדאָן" — איך האָב שוין היינט, ברוך השם, אביסעל א לייטישער געשעפט אין האַנד, א קאָראָנטנע געשעפט, א פּאַפּיער־געשעפט, דאָם היסט, איך האַנדעל מיט „פּאַפּיערלעך" האַנדעל איך. וועסט דו דאָך מיך פרעגען, ווי קום איך קיין יעהופּעץ? דאָרף איך דיר דערצעהלען, זוגתי היקרה, א גאַנצע מעשה. און בעטען דיך, זאלסט קיין פּאַראיבעל ניט האָבען, וואָם איך האָב דיר אזא צייט קיין בריף ניט געשריבען. ס'איז פּשוט ניט נעווען ו ו א ס צו שרייבען. און חוץ לזה האָב איך געהאַט אַט־אַט פּאָהר איך אַהיים, און גאָט איז יודע דעם אמת, ווי ווייט

עם האָט מיך נעצויגען אהיים, נאָר ס׳איז, אפנים, מן השמים מיר אָנגעצייכענט נעווארען, אז איך זאָל מגולגל ווערען קיין יעהופעץ און זאָל האנדלען מיט „פאפיערלעך". איך שווער דיר, זונתי היקרה, ביי מיין לעבען, אז איך בין שוין געזעסען אין וואנאָן צו פאָהרען קיין כתריעווקע, בעראָרף איך מיך בענעגענען מיט איינעם איין אַרעסער שפענעלאָנט, וואָס פאָהרט קיין יעהופעץ. וואָס טהוט ער, פרעג איך איהם, אין יעהופעץ? זאָגט ער מיר: ער האנדעלט מיט פאפיערלעך. וואָס הייסט דאָס פאפיערלעך? ניט ער מיר צו פערשטעהן, אז „פאפיערלעך" איז ניט קיין „לאָנדאָן", וואָס העננט אָפּ פון בערלין און פון ביסמאַרק׳ען און פון דער איינגעלשער מלכה. פאפיערלעך — דאָס איז אזא מין געשעפט, וואָס וועגדט זיך נאָר אין פייטערבאַרג און אין ווארשא. היינט האָט דאָס נאָך א מעלה: ס׳איז א זאָך, וואָס מע קאָן דאָס זעהען, אָנטאָפּען מיט די הענד, נישט אזוי ווי „לאָנדאָן", וואָס ס׳איז נאָר א דמיון, א מין חלום. היינט האָט ער מיר געזומען אפּלויבען די שטאָדט יעהופעץ מיט די יעהופעצער שפענעלאָנטען אין טאָג אריין: ס׳איז גאָר לא זו הדרך, זאָגט ער, איידעלע מענשען! ער וועט ניט אוועקגעבען, זאָגט ער, קיין צעהן אויסגעפאשעטע אַרעסיטען פאר איין יעהופעצער שפענעלאָנט! הקיצור, דער פאַרשוין האָט מיך אזוי צענומען, אז איך בין א בעלן געווען, איך פאָהר דאָך במילא פאַרבי פאסטאָוו, וועל איך מיך אראָפּהאפען שוין קיין יעהופעץ אויף א טשיקאַוועסט, אָנקוקען די היגע בערזע מיט די היגע שפענעלאָנטען. און, ווי נאָט פיהרט, בעראָרף איך אָנטערפּען אקוראט אויף אזא צייט, וואָס עס נעהט א מוראַ־דיגער בעס אויף פאפיערלעך, און „פרעמיעס" פערקויפען זיך בחצי חנם. קיין סך געלד אריינלעגען דארף מען נישט, האָב איך מיך מיישב געווען, איך וועל מיך א שפּיעל טהון, אולי ירחם, א קשיא אויף א מעשה, טאָמער וועל איך חאפען פון אויבען, וועל איך האָבען צושטייער אויף הוצאות. און דער אויבערשטער האָט רחמנות געהאט, „פאפיערלעך" האָבען זיך א הויב געטהאָן, און איך האָב מיין פרעמיע פערקויפט מיט רוחים און גע־

קויפט א פּאָר פּרישע פּרעמיעס, און האָב ווייַערער געהאָפט פון אויבען און האָב מיך אַרויפגעשלאָגען אויף שענע עטליכע הונדערט קערבלעך, און דוקא מזומנ'ע. האָב איך מיך מיישב געווען: דאַרף איך צאָהלען יענעם „פּרעמיעס", אמאהר איך וועל מיר אליין „אייגענאזשירען" מזומנ'ע „פּאָפּיערלעך"! און בין אַוועק דורך א קאָנטאָר קיין פייטערבאָרג און האָב מיר צענויפגעשטעלט א „פּאָרטפּעל" פון כל מאמינים שהוא: „פּוטיווייל" מיט „טראָנספּאָרט", מיט „וואָלגע", מיט „מאָלצעוועך", וכדומה אזעלכע אקציעס, וואָס הויבען זיך, און דאָנקען השם יתברך, איך וואכס! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט נעבען מיט געזונד און מיט הצלחה. לאָז גריסען די קינדערלעך אלע און שוויעגער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. אז דו וועסט מיר שרייבען, זאָלסט דו מיר שרייבען אויף מיין נאָמען קיין ב ו י ב ע ר י ק, מחמת אין יעהופּעץ טאָר איך ניט זיין... דערעה איך מיך ארום דעם גאנצען טאָג אויף „קרעשטשאָטעק" ביי דער בערזע, און קומט ביי נאכט, חאָפּ איך מיך אַראָפּ קיין בויבעריק. דאָרט זיצט די גאנצע חברה „שפּענעלאָנטען" אויף די דאָטשעס און מע שפּיעלט א גאנצע נאכט אין קאָרטען (זכרים מיט נקבות אינאיינעם — אזוי איז דאָ דער מנהג...), און גאנץ פריה לויפען אלע קיין יעהופּעץ, און איך אויך בתוכם.

ב נ"ל.

II.

שיינה־שייגדעל פון כתריל־עווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, גלב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, מיינע שונאים זאָלען אזוי כח האָבען צו לעבען, רבונו של עולם, ווי איך האָב כח שוין צו שרייבען דיר אפילו א בריוועל, אז קוים־קוים וואָס איך פלאָנטע מיט די פיס; ס'איז גאָר א סברא, אז איך וועל דאָרפען א „רעפעראציע", אזוי זאָגט דער נייער דאקטאָר, געזאָגט זאָל איהם ווערען צרות מיט פרעה'ס שלעק! ער מיינט, ער וועט ביי מיר צאפען קערבלעך! און פון וואָס, מיינסט דו, איז דאָס מיר געקומען? נאָר פון גריזאָטע, נאָר פון האָרצוועהטיג. סטייטש, איך שיק דיר ארוים אויף הוצאות און זאָג דיר אָן, זאָלסט קומען אהיים, נעמסט דו און פאָהרסט אראָפ קיין יעהעפעץ — ביזט דו ניט ווערטה, מע זאָל דיך בעגראָבען א לעבעדיגען? היינט דער בזיון! די חרפה פאָר דער וועלט! ווי זאָגט די מאָמע: „שנייץ די נאָז, שמיר דאָס פנים"... מסחרים! נעשעפטען! איך האָב אלץ גענוג מיינט, אז דאָס שענע „לאָנדאָן" האָט שוין יא איינגענומען א מיתה משונה, וועל איך אויך שוין אויפגערעכט ווערען, און ער וועט קומען אהיים האָטש מיט'ן לעבען, דער זיסער ברויטגעבער מיינער. וואָס לאָזט זיך אויס דער סוף? א נייער חלום, א וויסטער, א פינסטערער „יעהופעץ"! „פאָפיערלעך"! נא דיר אזא משא־ומתן!

אידען זאָלען נאָר האָנדלען דער שוואַרץ יאָהר ווייסט מיט וואָס, מיט שטיקלעך פּאַפּיער!... איך לייגן דיין בריוועל, בעלי היסר, און קלער מיר בשעת מעשה: לייבער פּאַטער, האַרציגער נעטריי־ער! צי ד ו ביזט חלילה משוגע, צי א י ך בין ניט ביי אַלע נעדאַנקען? עפּיס רעדסט דו מיט מיר טאַטערש: „פּאַפּיערלעך"... „פּייטערבאַרג"... „קרעשטשאַטעק"... „פּאַרטעפּל"... עפּיס א קליפּה, א ניט־נוטער האָט זיך אין איהם אריינגעחאַפּט! ביי טאָג איז ער אין יעהופּעץ, און ביי נאַכט איז ער אין בויבעריק, מיט די מאַנסביליען און מיט די וויבער אינאיינעם... וואָס טהוסט דו ביי נאַכט אין בויבעריק? וואָס טראַכטסט דו זיך? ממה נפשך, ווילסט מיך ניט, קום צו פּאָהרען און גט מיך אָפּ; אלא ניט, פּאָהר שוין בעסער אַוועק צו אַלדי שוואַרצע יאָהר קיין אַמעריקע, ווי יוסיל לייב־אָהרן'ס, און לאָם איך חאַטש ניט ווייסען וואו דיין נעביין איז אהינגעקומען, אויב ס'איז מיר שוין יא בעשערט צו בלייבען איין אייבינע עגונה מיט קליינע קינדער פּיסקליאַטעס! נאָר אַזוי לאַנג קרענקען מיינע שונאים! דיין טרפה'נע הצלחה, וואָס איך קאָן אַצינד צו דיר ניט פּאָהרען; איך בין, משטיינס נעזאָגט, אַזוי נע־שטראָפט, אז איך מוז נאָר לינגען צום בעט, ווי זאָגט די מאַמע מיינע זאָל נעזונד זיין: „אז מע האָט ניט קיין פּינגער, קאָן מען קיין פּייג ניט שטעלען"... אניט, וואָלט איך באַלד נאָך דיין שענעם בריעף אַראָפּנעפּאָהרען צו דיר קיין יעהופּעץ און וואָלט דיך שוין אַראָפּנע־בראַכט אַהיים! איך וואָלט דיר נעוויזען, אז א ווייב איז א ווייב! אי וואָס, איך חאַפּ זיך אַרויס א מאָל מיט א האַרב וואָרט? איז דאָס נאָר מחמת גרויאַטע, און ניט אויף לאַנג. ווי זאָגט די מאַמע: „א שוועבעלע צינדט זיך ניך אָן און וועדט באַלד פערלאָשען"... ווי עס ווינשט דיר

דיין באַמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

III.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעלעווסע.

לזונתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פונ׳ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דער ענין פון פאפיערלעך איז ניט, ווי דו מיינסט, טאקי פאפיער ממש. עס רעדט זיך נאָר אזוי פאפיער, מיינען מיינט מען נאָר אקציעס, פייטערבאַרגער אקציעס, למשל: „פוטיוויל", „טראנספאָרט", „וואלגע", „מאלצעוועך" וכדומה. דאָס זענען אזעלכע פאבריקעס, וואָס עס ארבייטען זיך דאָרטען אייזענבאהנען אויף אקציעס, דאָס היסט, מע לאָזט ארויס אקציעס אויף א הונדערטער און מע צאָהלט פאָר זיי דריי, וואָרום מע גיט „דעוועלאפמענט"; וואָס מעהר „דעוועלאפמענט", איז אלץ בעסער. נאָר כפי אזוי ווי עס וויסט קיינער נישט פאָר׳ן יאָהר, וואָס פאָר א „דעוועלאפמענט" מע וועט ארויסגעבען, לכן געהט מען בלינד און מע קויפט און מע קויפט; און דערפון ווערד א „האָס", דאָס היסט, פאפיער שטייגט, און אידען פערדיענען געלד, און איך אויך בתוכם. זאלסט אָנקוקען, זוגתי היקרה, ווי אזוי קלייניע מענשעלעך, מעקלערס, ארעמע לייט זענען פלוצים מיט א מאל אויסגעוואכסען, געוואָרען גבירים אדירים! מע זיצט שוין אויף דאטשעס אין בויבעריק, מע פאהרט זיך באָדען קיין אויסלאמד, זייערע דאמעס געהען אייננעטונקען אין גאָלד און אין סאמעט, די קינדער פאהרען ארום אויף לעסעפעדען, אין שטוב האלט מען גובערנאנטקעס, מע רעדט

אויף פּראַנצויזיש און מע שפּיעלט פּיאַנע, מע עסט אַיינגעמאַכטס און מע טרינקט ווישניק, א קערבעל איז א ממזר, ס'איז חי געלעבט און אַיין עק, און אַלץ פון די „פּאַפּיערלעך"! אז עס קומט דער טאַג, זאַלסט דו זעהען וואָס עס טהוט זיך אויף „קרעשטשאַטעק": פּול און פיל מיט אידען! נאָר וואָס איז דאָס חידוש? אז פון די קאַנטאָרען טרייבט מען, און אויף דער גאַס לאָזט מען ניט שטעהן, ווילט זיך איטלעכען וויסען וואָס פריהער — איז חושך! חושך! אָט איז היינט אָנגעקומען פון פּייטערבאַרג „פּוטיוויל" הונדערט אכט און זיעבעציג, — נו, ווי אזוי קויפט מען נישט קיין „פּוטיוויל"? צי, למשל, „מאַלצעוואר", זאָגט מען, זענען אָנגעקומען שוין דרייצעהן הונדערט פופציג, — זאָל מען ניט קויפען קיין „מאַלצעוואר"? אז אַלע טאַג, אַלע טאַג שפּרינגט עס ארויף! אויף מיין „פּוטיוויל", ברוך השם, שטעהט מיר איצטער צו פערדיענען שענע עטליכע הונדערטער! נאָר אזוי לאַנג שמייסט מען זיי, ווי לאַנג איך וועל זיי פערקויפען! אַרבה, איך רעכען נאָך צוקויפען א ק"ן שטיקלעך „פּוטיוויל" מיט א פינף „מאַלצעוואר" מיט נאָך אביסל „וואַלגע", און אז נאָט וועט שענקען דאָס לעבען — צו קויפען אביסל „טראַנספּאָרט", מחמת מע שרייבט פון פּייטערבאַרג, מע זאָל למען השם קויפען „טראַנספּאָרט"! אַלע האָבען דאָ טראַנספּאָרט: אירען, ווייבער, דאָקטוירים, מלמדים, משרתים, דיענסטען, בעלי־מלאכות — ווער האָט ניט קיין „טראַנספּאָרט"? דאָ, אז א איד בעגעגענט זיך מיט א אידען, איז דער ערשטער ברוך־הבא: „ווי אזוי איז היינט „טראַנספּאָרט"?" קומסט אריין אין א רעסטאָראַציע, בענעגענט דיך די בעל־הבית'טע: „ווי טייער איז היינט „טראַנספּאָרט"?" געהסט דו קויפען א פּעקעל שוועבעלעך, פרעגט דיך דער קרעמער: „ווי טייער איז היינט „טראַנספּאָרט"?" הכלל, יעהופּעץ איז טאַקי א מקום פּרנסה. אַלע שפּענעלירען, אַלע וואַכסען, אַלע פערדיענען געלה, און איך אויך בתוכם! נאָר מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות.

לעת־עתה לאו נאט נעבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים אלע־מען ביזונדער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואס דו פרענסט, וואס מהו איך ביי־נאכט אין בויבעריק, האב איך דאך דיר שוין געזאגט, אז יעהופעץ איז א שטאדט, וואס א איד טאר דארט ניט זיין, סיידען א „פער־וועגעלדיע". אז איך וועל זיך אפוויקלען מיט מיין „פארטעפעל" און וועל זעהען די אונטערשטע שורה, וועל איך אריינטראגען „געלדיע". וועל איך מעגען זיין אין יעהופעץ גלייך מיט אלע. לעת־עתה מוז מען זיך אויסבעהאלטען, און קיין בעסערע בעהעלטעניש, ווי בוי־בעריק, איז ניטא. ס'איז איין ערטעל פון דאטשעס. פארהאן א סך דאטשניקעס. די דאטשניקעס לויפען, לויף איך אויך — היינט פער־שטעהסט דו שוין?

מ נ"ל.

IV.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד. נעב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז ביי אונז האט זיך נעטראפען איין אומגליק מיט א גליק אינאיינעם. אונזער משה־הערשעלי האט איינגעשלונגען א קאפיקע! איך בין נעקומען פונ'ם מארק, פרייטאג איז דאס נעווען, נעקויפט פיש, פרישע, צאפעלדיגע, זיך נאך נעווארפען, און דאס קינד שרייט, ווערד צעריסען! איך שלאג דאס, איך הרג'ע דאס — עס האלט אין איין שרייען! „וואס ווילסט דו? שלים־מזל! באשעפעניש! נא דיר צרות מיינע! נא דיר א קאפיקע! נא דיר בויכוועהטיג!" קוים מיט צרות אנשוויגען נעווארען. אין עטליכע מינוט ארום, איך טהו מיך א חאפ: „משה־הערשעלי! וואו איז די קאפיקע?" „ניטא טאפעטע!" — מאכט ער צו מיר און ווייזט מיט'ן הענטעל אין מויל אריין. איינגעשלונגען? א צרה איז מיר! א שלאק איז מיר! איך נעם דאס קינד, איך קוק דעם אין מויל אריין, וועה און ווינד איז מיר! „משה־הערשעניו! נשמה מיינע! מיר זאל זיין פאר דיינע ביינדעלעך! זאג, וואו האסט דו אהינגעטהאן די קאפיקע?" איך טרייסל איהם, איך שלאג איהם, קנייף איהם, מאך איהם ברוין און בלוי — ער שרייט אין איין קול: „ניטא, האם טאפעטע, האם!" בקיצור, איך האב איהם געבראכט צום דאקטאר, האט ער געהייסען

מע זאל איהם געבען קארטאפלים. צוויי טאג האט מען דאס קינד נעבאך נעמוטשעט, געשטאפט מיט גוואלד, נישט קיין מילך, נישט קיין טרונק וואסער, נאר קארטאפלים, נאר קארטאפלים, — איך האב געמיינט, ס׳איז איין עק פון מיין קינד! ערשט אויפ׳ן דריטען טאג, איך נעם אויפראמען די שטוב, איך טהו א קוק אין בעט אונטער׳ן קישען — לינט ניט די קאפיקע? דאקטוירים זאלען אזוי ווי־סען פון זייער געזונד, ווי זיי ווייסען, ווער עס האט זיי געשלייערט! נא דיר נאך, טאמער איז קארג, ווי זאגט די מאמע: „א רעשטעל צו די צרות“... איך דארף האבען צו טהון מיט זיינע קינדער, מיט דאקטוירים, מיט רוחות און מיט שרים, און ער, דער גאלדשפינער, גארנישט, פליהט ארום פון ארעם קיין יהופעץ, פון יעהופעץ קיין בויבעריק! וואס איז? א גדולה אויף איהם, א היץ: „פאפיער־לעך!“ „טראנספארטען!“ „פארטעפעל!“ האט זיך איינגערעדט, אז מע קאן ווערען אין איין שמע־ישראל א נגיד! „איין אייגערעד־ניש, זאגט די מאמע, איז ערנער פון א קרענק“... נארעל, וואס וועסט דו מיר דערצאהלען גליקען, פזמונות: „אקציעס, שמאקציעס, דעוועלנדענט, מעדעוועלנט“ — ס׳איז ווערטה איין אויסגעבאזען איי! מיט פינף פינגער ווערד מען ניט רייך. „אז מע לעגט אריין, זאגט די מאמע, קדחת, נעמט מען ארויס א קרענק“... פערשרייב דיר, מענדעל, וואס איך זאג דיר, אז אלע דיינע יהופעצער לייט, וואס דו שרייבסט, אז זיי זענען מיט א מאל בעגליקט געוואָרען, וועלען אם ירצה השם אין ניכען ווערען צוריק די אייגענע קבצנים, וואס פריהער, נאך מיט מעהר פרישקייט. וואָרום איך גלויב אזוי אין דיינע „טראנספארטען“ מיט דיינע „שמאלצעווער“, ווי אין דעם ארעסער „לאנדאן“; אין כשוף און אין שרעטעלעך גלויב איך שוין א סך מעהר, ווי אין אלע דיינע יהופעצער „פארטעפעלען“. אוי, א הונד זאל אויפעסען מיין הארץ, וואלט ער משוגע געוואָרען, אז איך זעה ביי לייטען ווייבער האבען אויך א שטיקעל דעה ביי זיי־ערע מאנען, מישען זיך אריין אמאל מיט א וואָרט, טהוען א נע־שריי, א הוק, אז עס וואָרפט מיט׳ן מאן דאס נייעניעהרינע, נישט

אזוי ווי איך דאַרף מיט אים גענן מיט ווייבע רעדעלעך, נישט דערוועגען זיך חלילה א קרום ווערט, צי אויסשעלטען אמאל פּאר די בזיונות, וואָס איך טראָג דאָ איבער פּאר דיר, אז איך דאַרף נאָך פּאר איטלעכען בעזונדער מאכען א פּרייליך פּנים, ווי זאָגט די מאמע: „א קניפּ אין באק, די פּארב זאל שטעהן"... נאָר גוואלד, מה אָנו מה חיינו? איך וועל אזוי לאנג צאנקען און צאנקען שטיי־לערהייד, ביז איך וועל, שונאי ציון, אויסגעהן, ווי א ליכט מיינע שונאים, אדער אזוי חלילה צעזעצט ווערען פון גריזאטע, צעזעצט און צעשפּרונגען זאלען ווערען אלע דיינע יעהופּעצער קנאקערס, ווי עס ווינשט דיר היינט און אלע מאל פּונ'ם טיעפּען הארצען

דיין באמת געטרייע פּרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

שא, בערעל דעם פּעטער מנשה'ס האָט שוין אויף זיך א נייעם אומגליק: ער איז יענע וואָך אָפּגעבערענט געוואָרען, ארוים ווי די מאמע האָט איהם געהאט. און איצט האָט ער נאָך דאָס לויפּענייש — שונאים האָבען איהם ג'מסר'ט: אזוי ווי ס'איז ביי איהם נעווען „נעסטרעכעווענט" אלסדינג דריי מאל אזוי פּיעל, האָט ער דאָך מסתמא אליין נעמאכט „בורא מאורי האש". האָט מען איהם ערוי־פּען צום סליעדאָוואטעל. בערעל איז אָבער אויך ניט פון די וואָס צעהן א דרייער; שטעלט ער עדות, וואָס געהען שווערען, אז ער איז יענע נאכט נאָר ניט געווען היע. דערווייל האָט מען איהם איינגעזעצט, און זאָטקע איז פּאר שרעק נעלעגען געוואָרען און נע־האט א זיעבעלע. מזל טוב!

V.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריל־עווסק.

לזונתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בסו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרבען איינם פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך געה שוין קיין וואַרשאָ. וועסט דאָך מיך וועלען פרעגען מסתמא, אז ווי באַלד אז איך זיץ אין יע־הופען און האַנדעל מיט פייטערבאַרג, היינט ווי קום איך קיין וואַרשאָ? זאָלסט דו נאָר קיין יסורים ניט האָבען: וואַרשאָ איז אויך א שטאָדט! וואַרשאָ האָט אויך פאָפיערלעך, און נאָך וואָסער־רע פאָפיערלעך! אויף וואַרשאָ זענען שפּענעלאַנטען גליקליך נע־וואָרען! וואַרשאָ איז ניט פייטערבאַרג; וואַרשאָ שמייסט מיט הונדערטערם! וואַרשאָ איז זיך מיישב ערשט יענע וואָך און הויבט־אויף „ליעפּוטען" פון צוועלף הונדערט אויף צוויי טויזענד! נו, פרעג איך דיר, געה זעץ זיך אַנידער און קוק ניט אזא פאָפיערעל! צי, למשל, „וועגעלעך". געשטאַנען אָט ערשט, פריהער מיט א וואָך דריי, פערצעהן הונדערט. וויפיעל, מיינסט דו, שטעהען זיי היינט? צוויי טויזענד. און דוקא אָהן דעם קאָפּאָן!! מע דאַרף דאָך זיין, דאָכט מיר, א רוצה, מע זאָל ניט אוועקגעהן קויפען קיין „וועגע־לעך"! היינט האָט דיר וואַרשאָ גלאָט א מעלה: זי פאָדערט נישט קיין געלד; זי וויל נישט וויסען פון קיין „דעפּאָ". דו ווילסט האָ־בען „ליעפּוטען", „וועגעלעך"? צאָהל איבער א פאָר הונדערט רובעל אויפ'ן קורס און מאַך דיר א „פרעמיע" אויף „אולטימאָ":

אויף אונזער לשון הייסט דאָס ביז ראש־חודש. עס וועט קומען ראש־חודש, וועסט דו דעמאָלט האָבען די ברירה: צי נעמען די פּאָפּיערלעך, צי ניין. נאָר וואָר וועט דיך לאָזען וואַרטען אויף ראש־חודש? דערויף האָט דאָך גאָט בעשאַפען מענטשן אויף דער וועלט, זיי זאָלען נישט לאָזען דורכגעהן די גאָס: „אפשר האָט איהר „לילעפּוטען"? אפשר האָט איהר „וועגעלעך"?" אזוי לאַנג, אזוי בריים, ביז זיי גיבען דיר עפּיס „פּון אויבען" און נאַרען־אויס ביי דיר דיינע פּאָפּיערלעך. אָט האָבען זיך ערשט נעכטען צונעטשעפּט צו מיר צוויי אַדעסער מענטשן; איין מאָל פּאַר אַלע מאָל זיי האָבען זיך נאַסיאַדעט, איך זאָל זיי אָפּגיבען מיינע „לילעפּוטען" מיט מיינע „וועגעלעך". נעפּונען דעם אָרט, וואו אויס־צונאַרען סחורה! „ברידערלעך, — טענה איך צו זיי — איך האָב ניט. איך זאָל אזוי ריין זיין פון שלעכטס!" הקיצור, איך האָב מיך מיט זיי אזוי לאַנג נעראַנגלט, ביז זיי האָבען פּאַרט אויסגענאַרט ביי מיר מיינע פּינף „לילעפּוטען" מיט די פּינף „וועגעלעך". נאָר וואָס דענען? איך האָב זיי אָבער אויך נוט אָפּגענומען. איך האָב מיך באַלד „אָפּגענעקט", איך האָב „אריבערגעשמיסען", און צו גאָט א האָפּענונג, איך וועל, אם ירצה השם, חאָפּען א פון־אויבען, וואָרום עס נעהט מיר, קיין עין־הרע, די לעצטע צייט אזוי, אז וואָס איך קויף היינט, וועדר מאָרגען טהייערער; אלע זאָגען, אז איך בין א מוצלח! לאָז גאָט נעבען, דאָס „אולטימא" אין וואַרשא זאָל אָפּלויפען גלאַט, וועדר ביי מיר פּריי דער גאַנצער „פּאַרטעפּל", דעמאָלט טראָג איך מיך איבער אין איין אַנדער קאַנטאָר, וואָרום אין דער קאַנטאָר, וואָס איך ארבייט אַצינד, איז פאַרהאַן, קיין עין־הרע, אזוי פיעל אידען, אז מע וויסט ניט וואו מע איז אין דער וועלט. יענע וואָך איז שיער אַרויס א גאַנצער שקאַנדאַל: עס האָט שוין גענאַלטען כמעט ביי פּעטש, דאָס הייסט, איינער פון אונז האָט גענאַפּט א פּאַטש... נאָר מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאָך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט נעבען

מיט נעזונד און מיט הצלחה. גרים אלעמען בעזונדער גאָר פריינד־ליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָם דו שרייבסט מיר מכח בערעל דעם פעטער מנשה'ס, איז ביי מיר זעהר צו גלויבען: ביי אייערע כתריליעווקער פרנסות קאָן זיך קיין סוחר אנדערש נישט אויסהאַנד־לען. זעהסט דו, ביי אונז אין יעהופּעץ קאָן זיך שוין אזא מעשה נישט טרעפען. ראשית, איז דאָ איטליכען בעזונדער, קיין עין־הרע, זעהר גוט; והשנית, אז עס מאכט זיך דאָ חלילה א שרפה, לעשט מען דאָ גאָר אנדערש, היינו: נאָך איידער עס הויבט אָן צו נעצען, לויפט שוין די קאָמאַנדע מיט די מעשענע קיווערס, שפּרינגען אין פייער אריין און שפּריצען מיט דער קישקע. דו וואָלסט געמענט זיך פערגינען אַנקוקען אין יעהופּעץ א שרפה!

ב נ"ל.

VI.

שיינהשיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, גיב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז איך האלט, אז דו ביזט שוין חלילה פארמאלנע משוגע, מעגסט שוין באלד אנהויבען לויפען אין די גאסען. קארג פאר איהם וואָס מע קען איהם אין אדעס, אין יעהופּעץ, אין בויבעריק, בעדארף ער נאָך האבען, אז אין וואַרשא זאָל מען אויך ווייסען, אז ס'איז דאָ אויף דער וועלט א מנחם־מענדעל, וואָס פערנעמט זיך מיט הענדעל; אמאָל האָט ער געהאנדעלט מיט „לאָנדאָן", און היינט האנדעלט ער מיט אלטע פיד־קאָווען, אפּגעשלאָגענע הושענות, עפּיס „פאפּיערלעך", „פּארטעפּע־לען", „וועזלעך", „פּיפערנאָטערס", וואָס מע דארף נאָך גהען זוכען עם אזש אין וואַרשא, און זיך נאָך שלאָגען איבער דעם. הלואי, רבונו של עולם, זאָל זיך געפינען א חכם, וואָס זאָל דיר ארויסשלאָגען דעם נאר דיינעם, זאָלסט ניט אין זינען האבען דארטען דער שוואַרץ יאָהר וועסט וואָס, בעת דא אין דער היים האָסט דו א ווייב ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר, וואָס האָט צו טהון מיט די קינדער זיינע טאָג ווי נאָכט, טאָ דאָס, טאָ דאָס! ערשט נעכטען שיער אפּ־געקאָכט א קינד מיט זודיג וואסער פון א דורכשלאָג. א גליק, וואָס ניט אויפ'ן גאנצען קעפּעל, ווי זאָגט די מאמע: „צום שלים־מזל דארף מען אויך האבען מזל!"... און ער—גארניט, שפּאציערט דארט

ארום אויף שרפות, א גדולה אויף איהם: יעהופּעץ ברענט, פּער־ברענט און פּער'שרפה'ט זאָל דאָס דיר וועלן מיט וואַרשאָ און מיט פּייטערבאָרג אינאיינעם, לייענער גאָט! וועל עס האָט נאָר גאָט אין האַרצען, דער באָדט זיך אין מיין בלוט. איך קאָן דען דורכ־נעהן די נאָס אָפּילו? יעדער טייט אויף מיר מיט די פּינגער: „אָט געהט זי, מנחם־מענדעל'ס פּלוניתי־טע פון יעהופּעץ!" א שענער נאָ־מען, אז אָך און וועה איז מיר! לעבען זאָל טאקי די מאַמע מיינע. זי טענה'ט איינס: „א מאָן, זאָגט זי, טאָר מען ניט אָפּלאָזען אויף קיין מינוט, דען, זאָגט זי, אז דער טעסער זיצט אויף די שפּענער, זענען די שפּענער — שפּענער... איך האָב, זאָגט זי, פּריהער גע־וואוסט, אז קיין גוטער סוף וועט דערפון נישט ארויס; א געלד־שדוך, זאָגט זי, האָט זיך מיר פערגלוסט, ווי זאָגט מען: חזיר, האָסט געלד? זיי מיין מחותן!... א שמאָלץ־גרוב, זאָגט זי, די שמאָלץ רינט אויס, די גרוב בלייבט איבער. בריוולעך, זאָגט זי, וואָלט איך איהם געשריבען? פון קדחת וואָלט איך איהם געשרי־בען! וועה עס פערשטעהט ניט אויפ'ן וואונק, זאָגט זי, דעם גיט מען מיט'ן שטעקען... איך וואָלט איהם, זאָגט זי, אויף א בעזעב אראָפּגעבראָכט אהיים! אויף א קאָטשערע!"... זאָג אפּשר, אז זי איז אומגערעכט? נאָר וואָס זאָל איך טהון, אז איך בין, משטיינס געזאָגט, אזא ציעג, אז וואָס מע זאָגט מיר איז רעכט, און וואָס מע וויל פּועלט מען ביי מיר! איין אנדערע אויף מיין אָרט, למשל, ב ל י ו מ ע ־ ז ל א ט ע, וואָלט שוין לאָנג געווען אין יעהופּעץ ביי אַלע רבנים און דייניס, דיך אָנגעפּאָלען אין גאָס און גענעבען דיר א וויסטעץ, א פינסטערען סוף, אז דו וואָלסט פערגעסען אָפּילו, צי דו הייסט מנחם־מענדעל, און צי דו האָנדעלסט מיט פּיפערנאָ־טערס... מאָהל דיר, דיינע גילדענע געשעפּטען מיט די גליקען, וואָס דו חאָפּסט דאָרטען, זעהט מען שוין ארויס פון די מתנות, וואָס דו שיקסט מיר איבער פון יעהופּעץ; די דימענטען מיט די בארליאָ־טען, מיט די נעשטיקטע העמדער, מיט די געשטעפּטע קאָלדרעס, א קליינינקייט? איך זאָג דיר מיט גוטען, בעלי היקר, איך קאָן

דאָס שוין מעהר ניט אויסהאַלטען! איינעם פון די ביידע: אָדער קום צו פּאָהרען וואָס גיכער אהיים און זיי א מענש גלייך מיט אַלע־מען, אָדער לאָז קומען א מיתה משונה אויף מיינע שונאים, אזן לאָז דאָס האָבען איין עק, ווי עס ווינשט דיר היינט און אַלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

VII.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זייז ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעווסע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרבען איינם פונ'ם אנדערען נאָר נוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך קנאק און פליה, איך ברען, איך שפרינג אין פייער, איך וואכם, איך וואכם! א סך זענען מיר מקנא, וואָרום וואָם איך קויף היינט, ווערד מאָרגען טייער. „וועגעלעך" האָבען זיך א רוק געטהאָן נאָך אויף צוויי הונדערט רובעל, און מיינע „ליעפוטען" שטעהען שוין, ברוך השם, אויף יענער זייט דריטהאלבענטוויזענד; נאָר מיר לויגט נאָך נישט צו פערקויפען, ווייל אלע זאָגען, אז עס וועט נאָך געהן און געהן. ס'איז נאָר א סברא, אז „אויסלאמד" האָט זיך א וואָרף געטהאָן אויף אונזערע פאפיערלעך. מע מאכט א „סענדעקאט", דאָס הייסט, יד אחת, מע וויל זיי אויסקויפען עד לפ"ק, נישט איבערלאָזען אפילו אויף א רפואה! וועסט דו דאָך מסתמא פרעגען: פאר וואָם? נאָנץ פשוט! געלד, פערשטעהסט דו מיך, איז היינט פאָרהאָן ביי דער וועלט אהן א שעור; עס וואלגערט זיך אין די גאסען; פריצענט איז בזיל הזול — פיער־פינף לשנה איז פאר אונז איבערגענוג; היינט אז עס טראָגט נאָר צעהן־פופצעהן, איז דאָך דאָם טאקי א גליק! און וואָם דו זאָגסט „ליעפוטען" (נישט, ווי דו רופסט עס אָן, „פיפערנאָטערס"). האָב איך דיר שוין געשריבען, אז דאָם איז אזא מין פאפיער־

רעל פון א פאבריקע, וואָס מע ארבייט דאָרטען אייזענבאהנען און מע גיט דערויף „דעווענדענט". די אייזענבאהנען זענען אין סימ־ביר, די פאַפּיערלעך זענען אין וואַרשאָ, און די קונים זענען אין יעהופּעץ. — היינט פערשטעהסט דו שוין? דאָס אייגענע איז מיט די „וועגעלעך", מיט „פוטיוויל" און מיט „טראַנספּאָרט". נאָר דו קעהרסט מיינען, אז מע קויפט פאַפּיערלעך, קוקט זיי עמיצער אָן אין די אויגען? האָסט דו וויעדער א טעות. מע מוז דיר קלאָר מאַכען אקוראַט, זאָלסט פערשטעהן דאָס נעשעפט. למשל, עס פער־גלוסט זיך דיר קויפען „טראַנספּאָרט"; נעהסט דו אריין אין א קאַנטאָר, טראָגסט אריין אין קאָסע עטליכע קערבלעך א „דעפּאָ", און דו הייסט דיר פערשרייבען אביסעל סחורה, און מע גיט דיר ארויס א בריוועל, אז מע האָט איינגעקויפט פון דיינעטוועגען אזוי פיעל און אזוי פיעל „טראַנספּאָרט", אויף אזא און אזא מקח מיט אזא און אזא „דעפּאָ", און באם חלילה עס פאַלט אראָפּ, ביזט דו מחויב צוטראָגען נאָך געלד; — נאָר ס'איז בלאָטע, ניט אזוי גיך פאַלט דאָס אראָפּ, און מע בעדאַרף ניט צוטראָגען קיין געלד; אדרבה, עס הויבט זיך גאָר אויף! אָט אזוי ארבייט איך כסדר און מאַך, ברוך השם, הלואי וויייטער ניט ערגער. גאָט זאָל העלפען, איך זאָל מיך קאָנען אָפּריסען אויף א פּאָר טאָג, וואָלט איך זיך אראָפּגעהאָפּט קיין וואַסילקאָוו און וואָלט אריינגעטראָגען „געלדיע"; דעמאָלט וואָלט איך פערשפּאָרט זיין נע־ונד, ביי־טאָג א יעהופּע־צער און ביי־נאַכט א בויבעריקער. אָלע מעקלערס זענען היינט גע־וואָרען „קופּצים". זאָלסט זעהן ווי מע לעבט, ווי מע עסט! היינט די דאָמעס זייערע מיט די דימענטען און בארליאַנטען — איך האָב מיך צעפרעגט, וואו קויפט מע דאָ באַרליאַנטען, און האָב בעטראַכט פון דיינעטוועגען דאָרטען א פּאָר זאַכען, זאָג איך דיר, אז ניט נאָר ביי אייך אין כתריעלווקע, אפילו ביי אונז אין יעהופּעץ וועט דאָס אויך אָנמאַכען א רעש! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל נאָט נעבען

מיט נעזונד און מיט הצלחה. נריס איטליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. דו מיינסט, אפנים, זוגתי היקרה, אז איך בין איינער אויפ'ן ירידה, וואָס איך האַנדעל מיט פאפיערלעך? בראָצקי האַנדעלט אויך דערמיט. דער חילוק איז: איך, אז איך נעה קויפען פאפיערלעך, בעדארף איך פריהער אויסרעכענען ווי־פיעל מיין מאָנען קאָן פערדייען, און בראָצקי, אז ער טהוט א קויף פאפיערלעך, קויפט ער מיט א מאל טויזענד שטיק, פינף טויזענד שטיק, צעהן טויזענד שטיק. דו שפיעלסט זיך מיט בראָצקין? יענער, אז ער פאהרט דורך אין דער קארעטע, ציטערט דער „קרעש־טשאטעק", און אלע אידען נעמען אראפ די היטלען, און איך אויך בתוכם. שען וואלט זיין, וען איך ווער אמאל א בראָצקי!... אז נאָט וויל, נארעלע...

הנ"ל.

VIII.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהועצע.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, גיב נאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, בעלי היקר, „אז פון א חזיר'שען עק, זאָגט די מאַמע, קאָן מען קיין שטרייטעל ניט מאַכען"... איך שמועס עס קענען דיין שענער שוועגערין, קענען דיין יענטלען טאקי, ברענען זאָל זי דיר אויפ'ן פייער! זי איז זיך מיישב יענע וואָך און לאָזט ארויס א קלאַנג איבער דער גאַנצער שטאָדט, אז דו ביזט אוועק קיין אמעריקע און מיך האָסט דו, ניט דערלעבען וועט זי דאָס, אוועקגעווארפען איין אלמנה חיה. פון וואַנען, זאָגט זי, חאָט זי דאָס נענומען? שרה־נחמה האָט געהערט פון לייזי־הערשקע־אברהמ'ס מויל, אז ברוך־בן־ציונ'ס האָט אליין געזעהן ביי משה־שמואל'ן א בריוועל, וואָס מאיר־מאָטעל שרייבט איהם פון אמעריקע. לויף איך דאָך אוועק צו משה־שמואל'ן: וואו איז דאָס בריוועל? פרעגט ער מיך: וואָסער בריוועל? זאָג איך: וואָס מאיר־מאָטעל שרייבט אייך פון אמעריקע. זאָגט ער: ווער האָט אייך געזאָגט? זאָג איך: ברוך־בן־ציונ'ס. זאָגט ער: ווי האָט אייך געקאָנט זאָגען אָט דער שקרן, אָט דער כזבן אוא מעשה, אז איך רעד ניט מיט איהם שוין העכער א יאָהר? לויף איך דאָך אוועק פון דאָרטען צו ברוך־בן־ציונ'ס מיט א צעיושעטען קאָפּ. לאָזט זיך אויס א מעשה, אז ער איז גאָר נישטאָ אין כתריעלעווקע שוין די דריטע וואָך. פליה איך דאָך פון דאָרטען אוועק מסתמא צו

לייזי־הערשקע־אברהמ׳ס און נעב איהם אוועק א פּאָרציע, ווי עס נעהר צו זיין, למאי האָט ער דערצעהלט שרה־נחמה׳ן אזא פּזמון מיט א בריוועל, וואָס ניט נעשטוינען, ניט נעפּלויגען? קוקט ער מיך אָן, ווי א משוגענע: וואָסערע פּלוימען? לאָזט זיך אויס א מעשה, אז דאָס האָט זי טאקי אליין, דיין יענטעל הייסט עס, די כּפּרה זאל זי זיין פּאר אונז ביידען, אויסנעטראַכט פּונ׳ם קאָפּ. א חולטייקע קאָן! נאָר עס קריכט דיר שטאַרק אין קאָפּ אריין אודאי וואָס איך שרייב דיר, אז דיר ליגען נאָר אין זינען מסתמא דיינע יע־הופּעצער דאָמעס, צע׳דמ׳ט און צעבלוטיגט זאָלען זיי דיר וועלען מיט זייערע באַרליאַנטען! הערסט דו, מענדעל! איך קאָן ניט הערען זייער נאָמען אפּילו, אזוי פיינר האָב איך זיי! עס איז מיר שוין נמאס אפּילו די מתנה דיינע, וואָס דו ווילסט מיר דאָרטען קויפען! איך זאָג דיר פּריהער, בעלי היקר, אויב דו ווילסט מיר עפּעס קויפען, זאָלסט דו מיר קויפען אועלכעס, וואָס מע טראָגט דאָרט ניט; איך דאַרף ניט, דו זאָלסט מיך פּערגליכען צו עמיצען, לאָזען זיי דיר זיין מיין כּפּרה היינטיגען טאָג! נאָר לאָמיך שוין דערלעבען זעהען טאקי עפּעס פון דיר אויף דער רעכטער אמת, ניט אויף פּאָפּיער, ווי זאָגט די מאָמע: „ווינציגער מיט א וואָרט, מעהר מיט א ביסען"... וואָס טויג דיר אָפּלענען אויף מאַרגען, נארלע? ביי אזא געשעפט, אז מע רייסט נישט אָפּ מיט גוואַלד, האָט מען ניט! נאָר מענסט דיר זאָגען וואָס דו ווילסט, ביז איך וועל נישט זעהען אליין מיט מיינע אויגען, וועל איך דיר נישט גליבען; נישט מחמת איך האַלט דיך חלילה פּאר א ליגנער, נאָר דערפּאר ווייל אלסדינג, וואָס די יעהופּעצער פיינע מענשלעך דערצעהלען דיר, מיינסט דו, אז ס׳איז תורת לאָקש. וואָס גלייכסט דו זיך צו ברא־קי׳ן? האָסט מיט זיי אינאיינעם חזירים געפּאשעט? מע ניט דיר פּאר דיינע פּאָפּיערלעך עפּעס נעלד — נעם! וואָס מאכסט דו אָנ־שטעלען? די אדעסער שארלאַטאַנעס האָבען נעטראָפּען צו דיר קיין בויבעריק אזש, געוואָלט אויסנארען ביי דיר דעם טייערען אנ־טיק? — מיט מזל ברכה! פּאר זיי די מציאה! ווי זאָגט די מאָמע

מיינע: „חאַפּ אויס די יאַרמעלקע מיט ניס און אַנטלויף"... נאָר נעה רער מיט א משוגע'נעם! אָט האָט זיך איהם פּלוצים פּערוואָלט ווערען א קופּער, און נאָך א וואָסילקאָווער דערצו! ער וויסט שוין נאָרניט וואָס אויסצוטראַכטען פּאַר גרויס ראַסקאָש! וואָס איז דיר עפּיס נעפּעלען געוואָרען וואָסילקאָוו? נאָר וואָס איז דאָס חידוש: אז בייטאָג איז מען א יעהופּעצער, ביי־נאכט א בויבערי־קער, און נעהן נעהט מען קיין פּייטערבאַרג און קיין וואַרשא, מען מען שוין זיין נישט נאָר א וואָסילקאָווער נכתב — אפילו פון האָצע־פּלאָץ. מענדעל, זעה נאָר, אז פון אַלע גליקען זאָל איך דיר נישט דאַרפען חלילה ארויסשיקען פון דאנען נאָך א מאָל אויף דער הוצאה, ווי עם ווינשט דיר היינט און אַלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

איך דאַרף דיר, בעלי היקר, אַנזאָגען א בשורה, און נישט קיין פּריי־יבע: דיין ברודער בערעל־בנימין איז געבליבען איין אַלמן... שוין אז דער בריף איז געווען פּער'חתמ'ט איז מען געקומען און מע האָט אונז געזאָגט, אז יענטעל איז געשטאָרבען. פון א קימ־פּעט איז דאָס איהר געקומען, זי האָט געהאט א צוויי־לינג. דאָס צווי־לינג לעבט, און זי איז געשטאָרבען. דאכט מיר, עס וואָלט נעמענט זיין דאָס אייגענע קאפּויר? ווי זאָגט די מאמע: „נאָט איז א גרויסער צו־להכעיס'ניק"... לאָז זי זיין וויט אפּגעשיידט פון מיר. דיין שוועגערין איז תמיד געווען מיט מיר קידער־ווידער, לאָז זי מיר מוחל זיין, נאָר אויף מיין ערד איז זי דאָך ניט געאַנגען. וואָס וואָלט מיך אהרען, אז זי זאָל לעבען נאָך הונדערט יאָהר און נישט איבערלאָזען קיין זיעבען יתומים'לער, איינס קלענער פונ'ם אנדע־רען? ביי דער לויה בין איך דוקא געווען און האָב מיך דוקא אזוי אַנגעווויינט, אז איך בין קוים געקומען א לעבעריגע אהיים. ווי זאָגט די מאמע: „אז מע דערמאנט זיך אינ'ם טוידט, איז מען ניט זיכער מיט'ן לעבען"...

IX.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעעווסע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך בין א גאנצע וואָך געלעגען אין בויבעריק, דאָם הייסט, חלילה נישט מסוכן, נאָר א פאסקודנע שלאפקייט: איך בין געפאלען אויפ'ן רוקען, קאָן זיך נישט איבער־קעהרען אויף דער אנדערער זייט. איצט איז מיר שוין אביסעל גרינגער. איך האָב געמיינט די גאנצע וואָך, אז איך וועל אראָפּ פון זינען: א קליניגקייט, אבט טאָג כסדר זיין אָפּגעריסען פון דער בערזע, נישט וויסען פון קיין קורסען? עס האָט זיך מיר נאָר אויסגעוויזען, אז דאָרט קעהרט זיך איבער די וועלט! אם ירצה השם, מארגען־איבערמארגען פאָהר איך שוין געווים אין שטאָדט אריין. דערווייל שרייב איך דיר א בריוועל, עס ווילט זיך מיר אביסעל דורכשמועסען מיט דיר, און אגב דיר געבען א ריבטיגען חשבון, וואו איך האַלט, זאָלסט נישט מיינען, אז איך „פלוטעווע". אז איך בין חלילה פערדרעהט אדער איך בין געגאָרט. מיין „פאָר־טעפעל" בעשטעהט אציגד סך־הכל פון הונדערט פופציג שטיקלעך „פוטיוויל", הונדערט שטיקלעך „טראנספאָרט", פינף „מאלצעווער", פינף „לילעפוטלעך" און פינף „וועגעלעך", א חוץ „פרעמיעס". מילא, „פוטיוויל" און „טראנספאָרט" איז ביי מיר פערקויפט אויף שפעטער (מיט א דרייערעל האנדגעלד); ווי באָלד מע קויפט זיי

ביי מיר אויס צום זמן, — און אויסקויפען וועט מען זיי דאך גע־ווים — בלייבט מיר איבער אויף זיי ריין פערדיענסט נאך אלע הוצאות א רובל פיער־פינף טויזענד. חוץ לזה, האב איך א פאר צעהנדלינג „האסלעך" אויף „פוטיוויל" און אויף „מאלצעוועך", פרי־מא ברייועלעך, — רעכען איך חאפען אויף זיי אויך א רובל זיעבע־צעהן־אכטצעהן הונדערט. האסט דו שוין כמעט נוטע זיעבען טוי־זענד רובל. אויף די פינף „מאלצעוועך" מזומן רעכען איך אויף טרפות פיער טויזענד רובל, ווארום עס וועט דאך זיין א חרפה, א בזיון, אויב זיי וועלען ניט שטעהן אין גיכען, צום ווענסטען, צוויי טויזענד רובל א שטיק, חאטש אפילו זיי האבען זיך די לעצ־טע טעג א קאפּעלע ארעפּנערוקט; נאר דאס איז נישט מעהר ווי א מאניפארגעלע פון די פייטערבארגער „בלאנקיסטען", בכדי זיי זאלען זיך קאנען „אפּדעקען"! בלייבט איבער דער רעכטער שפּיע־גל: איך מיין די „לילעפוטלעך" מיט די „וועגעלעך"; דאָ איז א ריינער חשבון, ווי גאלד: ביז „אולטימא" האבען מיר נאך אזוי גרוים ווי אכטצעהן טאג, און אזוי ווי די „לילעפוטלעך" הויבען זיך אויף הונדערט רובל א טאג, האסט דו א קיימא־לן פון אכט־צעהן מאל הונדערט גע'כפל'ט אויף פינף, בעטרעפט דאס פונקט נייען טויזענד רובל. און די „וועגעלעך"? זיי שפּרינגען דאך אויף ק"ן רובל א טאג, — האסט דו אכטצעהן מאל ק"ן גע'כפל'ט אויף פינף, — בעטרעפט דאס ניט קיין דרייצעהן טויזענד פינף הונדערט רובל? היינט וואו איז עפּים „וואלנע"? „דניעפּר"? „דאן"? און שאר ירקות? הכלל, נאר קיין גרויסען בייטעל נעה איך מיר נישט, נאר איך רעכען אלסדינג, שוין נאך אלע הוצאות: „קארטאזש", „גנבה'זש" ארום און ארום, — קרוב צו פערציג־פופציג טויזענד! השם יתברך זאל העלפען, דאס „אולטימא" זאל נאר אפּלויפען גלאט, וועל איך, אם ירצה השם, „ראליזירען" אלע מיינע פאפּיערלעך און וועל מיך „איבערקעהרען אויף דער אנדערער זייט", דאס הייסט, איך וועל נעהן „א־לא־בעס", ווערען א מוכר אויף אלסדינג, און וועל פערדיענען גלאד אויף דער „לינקער זייט"; נאכדעם וועל איך

מיך א ווארף טהון צוריק „א־לא־האם" און וויעדער א מאל חאפען א גראבם. אזוי, אז דער אויבערשטער זאל נאר וועלען, קאן פון די פופציג טויזענד וועלען מאה אלף, פון די מאה אלף — רי"ש אלפים, פון די רי"ש אלפים — ת"ק, און אזוי ווייטער, ביז א מי־ליאן. ווי אזוי זשע דען, נאר־עלע, וועדר מען א מיליאנשטשיק, א בראצקי? און וואס, מיינסט דו, איז בראצקי? א בשר־ודם, וואס עסט און טרינקט און שלאפט. איך האב איהם אליין געזעהן, איך זאל אזוי זעהען אלראם נוטס!... הכלל, זאלסט נאר קיין יסורים ניט האבען, זוגתי היקרה, איך האב מיך גוט צוגעקוקט צו דער שפענעלאציע און בין געווארען אויף דער בערזע אזא חריף, אז מע קומט שוין א מאל צו מיר, נישקשה, מיט איין עצה; מיט גאטס הילף, איך פערשטעה דאס שפיעל! און וואס דו גלויבסט נישט און הייסט מיר אפשניידען, איז ביי מיר קיין חידוש ניט. למאי חינקים? פארהאן ביי אונז א שפענעלאנט, חינקים רופט מען איהם, זעהר א הייסער שפענעלאנט און א מורא'דינער קארטענשפיעלער; ביי־טאג שפיעלט ער אויף דער בערזע, און ביי־נאכט שפיעלט ער אין קארטען. האט זיך נעטראפען מיט איהם א מעשה ערשט יענע וואך. עס האט זיך איהם ביי־נאכט גע'חלום'ט א שלעכטע קארט, — א סימן אויף א „בעס" — איז ער אוועק קיין פייטערבארג און קיין ווארשא און האט אפגעשניטען אין איין טאג דעם נאנצען „פארטע־פעל"; אודאי' רייסט ער איצט נעבאך אויף זיך די האר! א מצוה אויף איהם! לאז ער ניט גלויבען אין חלומות! איך קוק שוין ארויס אויף מארגענדינען טאג, נעווארטען די קורסען. איך האב מיך בעשלאסען, תיכף ווי באלד איך קום אין שטאדט ארייז, זיין ביי'ם יובעלירער נאך דיין „בראש" מיט די בארליאנטענע אויהרינגלעך, און אז איך וועל נאר האבען צייט, חאפ איך מיך אראפ אויף „פארא־לי" אייגקויפען דיר אביסעל וועש, טישטיכער, האנדטיכער, און די קינדער אויף העמדלעך, און נאך עפים אין בעל־הבתישקייט אריין, נישט ווי דו זאגסט, אז איך האב דיך חלילה פערגעסען. און מחמת איך האב קיין צייט ניט, מאך איך דאס

בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אנדערען בריף וועל איך דיר ארוים־שרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאל נאט נעבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. קוש די קינדער און נרים שוועד און שוויעגער און אלעמען בעזונדער נאר פריינדליך. און בערעל־בנימינ־ען זאלסט דו זאגען פון מיינעטוועגען, אז ער זאל זיך אזוי ניט נעמען צום קע״, אין „אקע״ אדער נאר אין „טערטעל־מערטעל״.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל .

ע י ק ר ש כ ח ת י . וואס דו שרייבסט מיר מכח וואסיל־קאוו, האסט דו, אפנים, נארנישט פערשטאנען, וואס איך מיין. אזוי ווי מחמת איך טאר דא ניט זיין, וויל איך ווערען א היגער קו־פּעץ, קאן מען אנדערש נישט אויספיהרען, סיידען מען איז פריהער חאטש א האלב יאהר א וואסיל־קאווער נכתב. און קוים ווער איך א היגער, דינג איך, אם ירצה השם, א דירה אויף פּאדאל און נעם דיך ארוים אהערצו מיט די קינדער אין א גוטער שעה. און וואס דו ביזט אזוי אויפנעטראנען אויף יעהופּעץ, איז נאר דערפאר, וויל דו קענסט נאך נישט די שטאדט מיט די היגע מענשען ; מילא די שטאדט אליין, שמועסט מען נישט — ס׳איז א צאצקעלע, און די מענשען די היגע זענען ממש נאלד און זילבער ; ווייס איך, ווי קומט דאס צו אדעם? די היגע מענשען זענען אלע אזוי מילד, אזוי צוגעלאזט, סאי די מאנסביל־ען, סאי די נקבות... איין שטיקעל חסרון האבען זיי דא, וואס זיי האבען ליעב א קערטעל ; קומט די נאכט — נעמט מען זיך צו דער ארבייט און מע זיצט אוועק ביז טאג און מע שרייט : „פאס!״ די גרויסע שפּיעלעך אין אזא שפּיעל, וואס הייסט „פּרעפּעראנץ״, און די קליינע שפּיעלעך אין „סטוקעל־קע״, אין „אקע״ אדער נאר אין „טערטעל־מערטעל״.

ה נ ״ ל .

X.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעוקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב גאָט דאָס נעמליכע פּח דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, זאָלסט נאָר נישט איבערטראכטען חלילה קיין שלעכטס, עס קומט דיר מזל־טוב: דער בראטישעק דיינער, דיין בערעל־בנימין, האָט שוין חתונה נעהאט, אין א גוטער שעה, א מזל'דינער! ער האָט קיין צייט ניט נעהאט צו וואַרטען אפילו נאנצע צוויי חדשים: ער איז אוועק־נעפאָהרען קיין בארדיטשעוו, פון וואַנען מע בעציהט אויף דער נאנ־צער וועלט שטיפמאמעס, און האָט אראָפנעבראכט פאר זיינע קינ־דער א מאמע, און דוקא א מיידעל פון א יאָהר נייענצעהן! אזא יאָהר, אזא מזל אויף אלע מאנסבילען, וואָס פאר א פּנים דאָס האָט! ווי זאָגט די מאמע זאָל לעבען: „בעסער זאָלען מיר בלייבען נאָך אייך אלמנות, איידער איהר זאָלט מאכען אונזערע קינדער פאר יתומים!"... איך שטעל מיר פאָר דיינע טרערען, מענדעל, וועז דו זאָלסט מיך, אשטיינגער, חלילה איבערלעבען, ניט דערלעבען זאָלען דאָס די יעהופעצער דאמעס! זיי וואָלטען דיך בעפאָלען, ווי די ביענען, איין אויסחאפענישׂ וואָלט אויף דיר נעקומען נאָך פאר שלשים! עס וואָלט נעווען ביי דיר, ווי די מאמע זאָגט: „א כשר'ער מאָפ מיט א כשר'ען לעפעל". וואָלסט שוין דעמאָלט נעקאָנט בלייי־בען א יעהופעצער אויף אייביג! דו קנאקסט, זאָגסט דו, מענדעל?

קנאַק! פּליה! שפּרינג אין פּייער! איך וועל צו דיר נישט פּאַה־רען, איך זאָל וויסען, אז דו לינקסט דאָרט אויפֿן טוידטען בעט! און דיינע פּופּציג טויזענד שרעקען מיך אויך קאַרג וואָס. ערשטענס, ביזט דו מיינער מיט די פּופּציג טויזענד, אַווי ווי אַהן די פּופּציג טויזענד. און, צווייטענס, האָבען ביי מיר דיינע פּופּציג טויזענד אַ ממש, פֿונקט ווי אַ שמעק טאַבעקע, ווי זאָגט די מאַמע: „כּל זמן דאָס געלט איז אויפֿן פּאַפּיער, איז דאָס פּאַפּיער"... איך וועל דיר זאָגען דעם אמת, בעלי היקר, אז דו האָסט איצט ביד איבערצוצעה־לען עטליכע קערבלעך און ווילסט וואַרטען ביז עס וועט ווערען רוקא פּופּציג טויזענד, ביזט דו אַדער אַ משוגע'נער, אַדער אַ גזלן, אַ רוצח, האָסט קיין רחמנות נישט אויף דיין ווייב ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר און אויף דיינע קינדער. עס געפעלט מיר, ווי ער האָדעוועט מיך מיט „זאַוטריקלעך": מ אָ ר ג ע ן וועט ער זיין ביי'ם גאָלדוואַרענער, מ אָ ר ג ע ן וועט ער מיר קויפען וועש — אָלץ אויף מאָרגן. נאָר איינער! פּאַר מאָרגען לאָז זיך נאָט זאָר־גען! דו קויף בעסער היינט. ריים אָפּ, חאַפּ אַריין, עס וועט זיין גלייך ווי געפּונגען! די מאַמע מיינע, זאָל לעבען און געזונד זיין, זאָגט נאָענץ קלוג. זי זאָגט: „וואָס טויג דיר, טאָכטער, מתנות, טישטיכער, האַנדטיכער? נעלד, זאָגט זי, לאָז ער דיר שיקען! דער־מלאָך־המות, זאָגט זי, פרעגט נישט, צי דער מת האָט תכריכים"... איך וועל וואַרטען נאָך אַ פּאָר וואָכען, ביז איך וועל מיך פיהלעך אין נאָנצען נעזונד, דעמאָלט זעץ איך מיך אויף און פּאָהר, אם ירצה השם, אַראָפּ צו דיר אהינצו, און דעמאָלט בין איך דיר ניט מקנא! איך וועל דיר דאָרטען נאָכגעהן פּיס־טריט, איך וועל דאָר־טען זיין אומעדום. איך בין דיר ערב, אז דו וועסט אַנטלויפען פון דאָרטען אין מיטען האַלבע נאַכט, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפּען חאַרצען

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

XI.

מנחם־מענדל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדל אין כתריעלעווקע.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדל שתחי'.

ר א ש י ת בין אין דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינס פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז עס טהוט זיך חושך! הייגו, עס איז אנגעקומען פון פייטערבארג אזעלכע קורסען, אז ס'איז אונז אלע־מען פינסטער געווארען אין די אויגען! ווי א דונער האט דאס אונז דערשלאגען, ווי א באמבע! עס איז געווארען פינסטער אין אלע קאנטארען, ערד־ציטערניש אויף „קרעשטשאטעק"! און תיכף נאך פייטערבארג האט אויך ווארשא געגעבען א זעץ איהרע קורסען! ס'איז געווארען א לויפערייי, א בהלה, א פחד, א מהומה! די שפע־געלאנטען זענען זיך צעלאפען, אויסגעטריקענט געווארען, און איך אויך בתוכם. אוים בערזע! די קאנטארען זענען געבליבען פוסט, די באנקירען פערזארגט, ס'איז חורבן בית־המקדש! שטעל דיר פאר, זוגתי היקרה, אז די „מאלצעווער", וואס איך האב זיי גערע־כענט אויף טרפות צוויי טויזענד קערבלעך, האבען זיך מיישב גע־ווען און האבען זיך אראפגעראקט ביז נייענהונדערט פופציג! צי, למשל, „פוטיווייל": גיכער וואלט איך זיך גערעכט אויף זיי א מפלה, איידער זיי זאלען ווערען פון הונדערט אכציג צוריק זיעבען און זעכציג! פון „טראנספארט" שמועסט מען נישט; „טראנס־פארט" איז נאר אין דער ערד, קיינער נעמט דאס נישט אין די הענר ארויין! דאס איינענע איז מיט „וואלנע", מיט „דאן" און מיט אלע

אַנדערע פֿאַפּיערלעך. נאָר דאָס אַלסדינג איז נאָך נאָלר קעגען וואָר־
שאָ. אין וואַרשאָ איז גאָר אַיין אומגליק! זינט די וועלט שטעהט
איז נאָך אַזאָ שחיטה נישט געשעהן, ווי אין וואַרשאָ. וואַרשאָ איז
זיך מיישב אין טהוט א שמיץ די „לילעפוטען" פון צוויי טויזענד
פּיער הונדערט פופציג גאָר אויף זעכס הונדערט צוואַנציג! היינט
„וועגעלעך"! די זענען שוין געשטאַנען אַזוי שען, אַזוי פיין; מיר
האָבען געמיינט, אַט־אַט זענען זיי דריי טויזענד קאַרבען! וויפּיעל,
מיינסטו, שטעהען זיי היינט? וועסט גאָר נישט טרעפען: פּיער־
הונדערט שמאַרדאַוועגצעס! ווי געפּעלט דיר א קורס? ס'איז עק
וועלט! אז אָך און וועה איז וואַרשאָ, זיך שען אויסגעפיינט: נע־
טריבען, געטריבען, און פּלוצים אין מיטען דרינען — נא דיר א
התונה! פון וואַנען נעמט זיך דאָס איבערקעהרעניש — ווייסט
קיינער נישט. דער זאָגט דאָס, דער זאָגט דאָס. עס וואַכסט פון
געלד, דאָס היסט, פון דעם, וואָס עס איז נישטאָ קיין נעלד. אויף
דייטש רופען זיי דאָס אָן: „געלד־מאַנגעל", און אויף אונזער לשון
היסט דאָס פּשוט: „נישטאָ א פּרוטה". וועסט דו דאָך מסתמא
פּרעגען: סטייטש, עס האָט זיך דאָך ערשט נעכטען געווואַלגערט אין
אַלע גאַסען? תיקו, בלייבט א קשיא! נאָר ווי אַזוי די מעשה איז,
שפּענגלאַנטען זענען געווארען אָפּגעקאַכט, און איך אויך בתוכם.
איך וועל דיר זאָגען דעם אמת, אויף פּייטערבאַרג פערדריסט מיך ניט
אַזוי, ווי אויף וואַרשאָ. מילא פּייטערבאַרג — גאַרנישט, נעהט זיך
פּאַוואַלינקע, אַלע טאָג פּאַלט דאָרטען צוואַנציג־דרייסיג רובעל און
נעגוג; ס'איז חאַטש, ווי זאָגט ער, מעשה חוחר. וואַרשאָ — קיין גו־
טער איר זאָל דאָס ניט קענען! דאָס איז עפּים א מין סדום, רחמנא
לצלן! נישטאָ דער טאָג וואַרשאָ זאָל ניט געבען א ריס מיט ק"ן,
מיט רי"ש, מיט שי"ן קערבלעך נידעריגער, א פּאַטש נאָך א פּאַטש,
אזוי, אז מיר זענען דאָ אַלע געבליבען פּריהלישעט, נאָר קיין צייט
נישט געהאַט אפּילו זיך אַרומצוקוקען! מיליאָנען קאָסט אונז אָפּ
אָט דאָס וואַרשאָ, מיליאָנען! גוואַלד, וואו איז געווען אונזער
שכל? הלואי וואָלט איך דיך נעפּאַלגט, זונתי היקרה, וואָלט איך

איצט ארויסגעשטעלט דער וועלט דריי פייגען; בראָצקי וואָלט צו מיר נישט געווען גלייך! נאָר מסתמא הייסט נאָט אזוי; ס'איז, אפנים, נאָך נישט געקומען די רעכטע צייט... א שטיקעל גליק, וואָס מיין באַנקיר, לאַנג לעבען זאָל ער, מאַהנט מיך חאָטש נישט די עטלעכע קערבלעך, וואָס איך בין איהם געבליבען שטעהן אין קאַנטאָר. אַדרבה, ער האָט אויף מיר רחמנות. ער זאָגט מיר צו, אז עס וועט זיך אביסל פערבעסערן די צייט, וועט ער אפשר זעהן מיר „צושאַרען", איך זאָל ארום איהם קאָנען א מאָל פערדיענען א קערבעל... נאָר דערווייל איז נישטא וואָס צו טהון. עס געהען ארום אויף דער בערזע מתים, נישט קיין שפּענעלאַנטען. מעקלערס דרעהען זיך ארום פוסט און פאַס. ס'איז ביטער און פינסטער ארום און ארום. די שפּענעלאַציע, זאָגט מען, איז אָפּגעשטאָרבען, קאָן שוין תחית־המתים נישט אויפשטעהן. נישטא צו וואָס זיך צו נעמען. איך זאָל האָבען מיט וואָס, וואָלט איך מיך נאָך פּאָרט יאָקאָש דורכגעשלאָגען, איבערגעוואָרט די שלעכטע צייט. דער חימעל, ווי זאָגט ער, איז נאָך צו דער ערד נישט געפאַלען. נאָרישקייטען! דאָס האַרץ זאָגט מיר, אז עס וועט נאָך זיין וואָס צו טהון, נאָט לעבט און יעהופּעץ איז א שטאָדט; אז נישט דאָס, איז דאָס... נאָר וואו נעמט מען קלינגערם? ווי זאָגט די מאַמע דיינע: „אז מע האָט נישט קיין פינגער, קאָן מען נישט שטעלען קיין פייג"... איך האָב מיך געפּרובט אָנמוטען א פּאָר מענשלעך מכח א גמילות־חסד'ל אויף א קליינער צייט, האָבען זיי מיר געשוואָרען, אז אין שטאָדט איז איצט ענג אין געלד, אפילו גאָר ביי די גרויסע איז ענג. ממש מע פאַלט מיט'ן פּנים צו דער ערד, מע ציהט זיך אוים פּאָר א גראָשען... השם יתברך זאָל עפּים א נס טהון מיט מיר: גזלנים זאָלען אויף מיר אָנפאַלען און מיך הרג'ענען, אָדער איך זאָל אזוי שטאַרבען געהענדיג אין גאַס, וואָרום, זוגתי היקרה, איך קאָן דאָס שוין מעהר ניט איבערטראָגען! סטייטש, סטייטש! אזוי פיין, אזוי שען געשטאַנען אויפ'ן פּלאַץ! געהאַט, ווי מע זאָגט, א פולע היטעל — און פלוצים נא דיר! און מחמת איך בין זעהר דערשלאָ־

נען, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל נאָט געבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. שרייב מיר וואָס מאַכען די קינדערלעך זאָלען לעבען, און ווי געהט דיר אין נעזונד, און גרים שווער און שוויענער און איטליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. די וועלט זאָגט א ווערטעל, אז נאָך א שרפה וועדר מען רייך. איך מיין, אז נאָך אזא מפלה, ווי מיר האָבען דאָ אצינד, קאָן מען ערשט מאַכען גאָלדענע געשעפטען. וואָרום ס'איז אַלסדינג נעווארען בחצי חנם. מע קאָן היינט מאַכען „האַס־לעך" מיט „פּרעמיעס" אויף די בעסטע „פּאָפּיערלעך" כמעט אָהן געלד. איך זאָג נביאות, און קאָן דיר געהן שווערען, אז וועט איצט אַוועקגעהן קיין פּייטערבארג אָדער קיין וואַרשאָ עפּיס קויפען, וועט ער גליקליך ווערען! וואָרום נאָך אַלע מעשות קאָן איך מיך בעריהמען, אז איך פערשטעה דאָס שפּיעל אין תוך אריין. צו דער שפּענעלאציע בעראַרף מען האָבען נאָר דריי זאכען: ש כ ל, מ ז ל און ג ע ל ד. ש כ ל איז, ברוך השם, פאַרהאַן ביי מיר אזוי פיעל, וויפיעל ביי אַלע הינע שפּענעלאַנטען. מ ז ל איז ביי נאָט. און ג ע ל ד? — געלד איז ביי די בראָצקים.

הנ"ל.

XII.

שיינה־שיינדעל פון כתריעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז, אייגענטליך, וואָלט איך דיר בעדאַרפט שרייבען גאָר א סך, נאָר איך האָב דיר נישט וואָס צו שרייבען, עס האָט זיך שוין אויסגעלאָזט ביי מיר שטאָף. וואָרום וואָס וועט מיר ארויסקומען, אז איך וועל דיך שוין אריינלענען אין דער ערד ארײַן, חלילה, לעבעדיגערהייט, עס וועט מיר דען עפּיס העלפען? איך בין דאָך ניט בלויז־זלאָטע, וואָס האָט ליעב „עסען מאָן"; איך וועל דיך נישט עסען, איך וועל דיר ניט זאָגען קיין קרום וואָרט, נישט איבערקעהרען די צונג אפילו. נאָר איין זאָך וועל איך ביי דיר פרעגען, א שלאָק זאָל אריין אין מיינע שונאים'ס ביינער אריין: זאָג, צי האָב איך דיר נישט געזאָגט פריהער, אז עס וועט אזוי זיין דער סוף? זאָג, צי האָב איך דיר נישט געשריבען די נאנצע צייט: אנטלויף, זאָג איך, מענדעל, ווי פאָר פייער! וואָס טויג דיר, זאָג איך, שמאטעס, פאפיערלעך? ווי די מאמע זאָגט: „זיץ אין דערהיים, וועסט דו נישט רייסען קיין שטיוועל"... פאלגט ער מיך נישט! עס האָט איהם צוגעקאָווען צו יעהופען! ער איז נאָר די כפרה נאָך די דאָרטיגע פיינע מענשלעך, די כפרה מענען זיי שוין זיין פאָר דיר און פאָר מיר און פאָר אונז אלע און פאָר כל ישראל, נישט איך

זאָל מיך פּאַר זיי אויסציהען א גמילות־חסד, געבען זאָל זיי גאָט גרינגע קרענק מיט מאיאוון קרחת אויף א נאַנץ יאָהר! ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבן: „בעסער אָנקומען צו עלינו, אייַדער צום בעסטען מענשען"... אויף דיר איז מיר א חידוש, מענדעל. דו ווייסט דאָך יאָ, וואָס אין די הייליגע ספרים שטעהט געשריבען: „מיט גוואַלד טהוט לעבען דער מענש און מיט גוואַלד טהוט ער שטאַרבען". — היינט וואָס רעדסט דו נאַרישקייטען? ס'איז אַלס־דינג פון גאָט. דו זעהסט דאָך, ווי דער רבונו־של־עולם פיהרט מיט דיר, עס זאָל זיך דיר נישט גלוסטען קיין גרינגע פוינעלעך אין יעהופּעץ! א איר בעראַרף האַרעווען, פערשוואַרצט ווערען און געבען א ווייב ברויט! אָט איז נחמיה אויך א לייטישער יונגער־מאַן, א יודע־כּפּר — לאָם איך האָבען אזא יאָהר! פון דעסטוועגען טהו א קוק, ווי אזוי ער ווערד אויסגעריסען, פאַהרט אויף אַלע ירידים, געהט צו־פוס, קריכט אין דער ערד אַריין, האַרעווען ווי איין אייזעל. עס קאָן זיין, ער וואָלט אפשר אויך געוואָלט, אזוי ווי דו, אַרומגעהן מיט'ן שטעקעלע איבער יעהופּעץ, אויך נישט טהון קיין האַנד אין קאָלט וואַסער, אויך האַנדלען מיט שמות, אויך שלימזלען זיך קיין בויבעריק און אויך קוקען, ווי די יעהופּע־צער דאַמעס שפּיעלען דאָרטען אין דער גוטער שפּיעל „פערדעל־מערדעל". האָט ער אָבער זיין אייגענעם א ווייב, וואָס זי הייסט בלומע־זלאטע. בלומע־זלאטע, אז זי טהוט נאָר איין קוק אויף נחמיה'ן, נעמט איהם שוין אָפּ דאָס לשון: ער פערשטעהט זי שוין אויפּן וואונק. אָנו, לאָז איהם גאָט נעבען אזא זין, ער זאָל קומען, למשל, פון יאַרמעלינעץ און נישט ברענגען איהר קיין מענטעלע, קיין היטעלע, קיין זאָנטיקעל, מיט צרות. מיט שלעק איהר אין האַרצען?! וואָס זשע? אזוי ווי איך קום אָפּ נאָר דערמיט, וואָס דו שרייבסט מיר אַלע מאָל: אָט קויפּסט דו מיר דאָס, אָט קויפּסט דו מיר דאָס, און ביז עפּים וואָס — לאָזט זיך אוים א בוידעם! נאָר דו מיינסט אודאי, אז איך געה־אוים נאָך דיינע מתנות? איך דאַרף זיי אויך כּפּרות, דיינע בראָשען

XII.

שיינה־שיינדעל פון כתריל־עווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ער שטעהט קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צוויישטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז, אייגענטליך, וואָלט איך דיר בעדאַרפט שרייבען גאָר א סך, נאָר איך האָב דיר נישט וואָס צו שרייבען, עס האָט זיך שוין אויסגעלאָזט ביי מיר שטאָף. וואָרום וואָס וועט מיר ארויסקומען, אז איך וועל דיך שוין אריינלענען אין דער ערד ארײַן, חלילה, לעבעדינעראהייד, עס וועט מיר דען עפּים העלפען? איך בין דאָך ניט בלומע־זלאָטע, וואָס האָט ליעב „עסען מאָן"; איך וועל דיך נישט עסען, איך וועל דיר ניט זאָגען קיין קרום וואָרט, נישט איבערקעהרען די צונג אפילו. נאָר איין זאַך וועל איך ביי דיר פרענען, א שלאָק זאָל אריין אין מיינע שונאים'ס ביינער אריין: זאָג, צי האָב איך דיר נישט געזאָגט פריהער, אז עס וועט אזוי זיין דער סוף? זאָג, צי האָב איך דיר נישט געשריבען די גאנצע צייט: אנטלויף, זאָג איך, מענדעל, ווי פאָר פייער! וואָס טויג דיר, זאָג איך, שמאטעס, פאפיערלעך? ווי די מאמע זאָגט: „זיץ אין דערהיים, וועסט דו נישט רייסען קיין שטיוועל"... פאָלגט ער מיך נישט! עס האָט איהם צוגעקאָווען צו יעהופען! ער איז נאָר די כפרה נאָך די דאָרטיגע פיינע מענשלעך, די כפרה מענען זיי שוין זיין פאָר דיר און פאָר מיר און פאָר אונז אלע און פאָר כל ישראל, נישט איך

זאָל מיך פּאַר זיי אויסציהען א גמילות־חסד, געבען זאָל זיי גאָט גרינגע קרענק מיט מאיאוועג קרחת אויף א נאנץ יאָהר! ווי זאָגט די מאמע זאָל לעבן: „בעסער אָנקומען צו עלינו, אייַדער צום בעסטען מענשען"... אויף דיר איז מיר א חידוש, מענדעל. דו ווייסט דאָך יאָ, וואָס אין די הייליגע ספרים שטעהט געשריבען: „מיט גוואַלד טהוט לעבען דער מענש און מיט גוואַלד טהוט ער שטאַרבען", — היינט וואָס רעדסט דו נאַרישקייטען? ס'איז אַלס־דינג פון גאָט. דו זעהסט דאָך, ווי דער רבונו־של־עולם פיהרט מיט דיר, עס זאָל זיך דיר נישט נלוסטען קיין גרינגע פויגעלעך אין יעהופּעץ! א איד בעראַרף האַרעווען, פערשוואַרצט ווערען און געבען א ווייב ברויט! אָט איז נחמיה אויך א לייטישער יונגער־מאַן, א יודע־כּפר — לאָם איך האָבען אזא יאָהר! פון דעסטוועגען טהו א קוק, ווי אזוי ער ווערד אויסגעריסען, פאָהרט אויף אַלע ירידים, געהט צו־פוס, קריכט אין דער ערד אריין, האַרעווען ווי איין אייזעל. עס קאָן זיין, ער וואָלט אפשר אויך געוואָלט, אזוי ווי דו, ארומגעהן מיט'ן שטעקעלע איבער יעהופּעץ, אויך נישט טהון קיין האַנד אין קאָלט וואַסער, אויך האַנדלען מיט שמות, אויך שלימלען זיך קיין בויבעריק און אויך קוקען, ווי די יעהופּע־צער דאָמעס שפּיעלען דאָרטען אין דער גוטער שפּיעל „פערדעל־מערדעל". האָט ער אָבער זיין אייגענעם א ווייב, וואָס זי הייסט בלומע־זלאטע. בלומע־זלאטע, אז זי טהוט נאָר איין קוק אויף נחמיה'ן, נעמט איהם שוין אָפּ דאָס לשון: ער פערשטעהט זי שוין אויפּן וואונק. אָנו, לאָז איהם גאָט נעבען אזא זין, ער זאָל קומען, למשל, פון יאַרמעלינעץ און נישט ברענגען איהר קיין מענטעלע, קיין היטעלע, קיין זאָנטיקעל, מיט צרות. מיט שלעק איהר אין האַרצען?! וואָס זשע? אזוי ווי איך קום אָפּ נאָר דערמיט, וואָס דו שרייבסט מיר אַלע מאָל: אָט קויפּסט דו מיר דאָס, אָט קויפּסט דו מיר דאָס, און ביז עפּים וואָס — לאָזט זיך אויס א בוידעם! נאָר דו מיינסט אודאי, אז איך נעה־אויס נאָך דיינע מתנות? איך דאַרף זיי אויך כּפרות, דיינע בראָשען

מיט דיינע באַלי־אַנטן! שבי לאָם איך דערלעבען זעהן דיך
געזונדערהייט! עס גלויבט זיך מיר נאָר ניט, אז דו לעבסט!
היינטיגע נאַכט האָט זיך מיר נע'חלומ'ט די באַבע ציימעל, עליה
השלום, פונקט אזוי ווי זי איז געווען, נישט געמיינערט. דערויבער
ווּאָלט איך שוין געוואָלט דערלעבען זעהן דיך געזונדערהייט, און
וואָס פריהער, ווי עס וויכטט דיר פיעל גוטס היינט אן שלעכטס!

דיין באַמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

סוף פון צווייטען בוך.

מיליאנען

סיתרים, סעקלערס און „שפּיגעלאנצען"

נעשריבען אין יאהרען 1899—1900

מיליאָנען

(סוחרים, מעקלערס און „שפּענעלאַנטען").

I.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעווסע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל **שתחי'** עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז איך בין שוין אוים שפּענעלאַנט. כ'האָב א שפּיי געטהאָן אויף דער שפּענעלאַציע, קיין איד זאל זי ניט קענען! זי האָט מיך אויסגעמוטשעט ווי א קדחת, מיך גע־מאַכט גרוי און אַלט! א וועכטעלע אויסצורעדען, וואָס מיר האָבען דאָ איבערגעטראָגען! עס איז געוואָרען א תל פון יעהופּעץ, איין איבערקאַהרעניש אויף דער בערזע, חושך אין אַלע ווינקעלעך, ווי נאָך א מלחמה, נאָך ערגער ווי, ניט היינט געדאַכט, אין אַדעס! עס איז געקומען אויף אַלעמען א מפּלה, א בהלה. דער עולם האָט אַנגעהויבען שטאַרק צו באַנקראָטירען, און איך אויך בתוכם. אַלע טאָג האָט זיך געלאָזט הערען א נייער אַנזעץ. אַנזעצען — איז נאָר אַריין אין דער מאַדע! וואָס דאַרפסט דו מעהר? גרויסע באַנקירען,

בערגן, האבען אנגעהויבען צו מאכען פּליטה. דעם ערשטען פּע־ טשאטעק האט געמאכט יענער באנקיר, וואס דורך איהם פּלענען מיר אלע נעהן מיט אונזערע „פּאפּיערלעך" סיין פּייטערבאַרג און קיין וואַרשע. אין א שענעם פּריהמאַרגען קום איך אַריין אין קאַנטאָר, איך האָב געהאט ביי איהם צו שטעקען מיט א פּאָר „מאלצעווער" און מיט עטליכע „פּוטיווילעווער" אקציעס, וואס ס׳איז א י ה ם ארויסגעקומען פון מ י ר א קליינער דיפּערענץ. איך חויב מיך אן נאכצופּרעגען, וואו איז ער ערגיץ, דער פּריץ? זאגט מען מיר: הלך לעולמו — ער איז שוין לאנג אין אמעריקע! הקיצור, ס׳איז געווארען א גוואלד! מע האט זיך באלד א נעם געטהאן צו דער אייזערנער קאסע און מע האט געפונען דאָרט א פּלעשעל טינט מיט אין אלטען אפּגעריבענעם גילדען, און נאך מיט א לעכעל דערצו. דער אנדערער האט איבערגעלאזט אין דער אייזערנער שאפע א נאנצען פּאק מיט אלטע לוחות אויף עברי־ טיטש פון שנת תרל"ג ביז היינטיגם יאהר, און איז אוועק קיין ארץ־ישראל. דער דריטער, נאר א גרויסער באנקיר, האט נישט באנקראטירט, נאר גלאט ניזוק ונהרג געווארען מיט עטליכע מיליאן אין איין וואך און איז נעבליבען ביי׳ם נאמען. נאר די בראצקים זענען עפּים מיט נסים ארויסגעשפּרונגען גליקליך. איין מאל פּאר אלע מאל — איך האָב ארויסגעזוהען, אז סאיז ניט בעשערט, העלפּט נישט קיין חכמות! א שטיקעל גליק, וואס איך האָב מיך בעציי־ טענס ארומגעקוקט און האָב מיך א וואַרף געטהאן אויף איין אנדערע פּרנסה, א בבוד׳ע פּרנסה, היינו: איך בין איצט נעווארען א מעקלער, פּשוט א מעקלער, טאקי דא אין יעהופּעץ אויף דער בערזע. פּאַרהאן אין יעהופּעץ מעקלערס, קיין עין־הרע, אזוי פיעל, ווי שטערען אין הימעל, מיט וואס בין איך ערגער פון זיי? דאכט זיך, איך האָב אויך הענד און פים און א נאז מיט אויגען גלייך מיט אלע אידען, און אזעלכע מיוחסים ווי איך איז דא א סך, — פון דעסטוועגען שטעהט זיי אן נעמען דאס שטעקעל און נעהן מעק־ לערען. די גרויסע תורה, וואס מע בעראף דא האבען? אבי

מע קאָן זאָגען א לינגען, און דערצו, אז מע איז נאָך א שטיקעל עזות־פנים אויך, קאָן מען שוין זיין א מעקלער; און אַדרבה, וואָס מער לינגער און וואָס מער עזות־פנים, איז אַלץ מער מעקלער! מען סט מיר גלויבען, פֿאַרוואָס דאָ אין יעהופּעץ מעקלערס, וואָס קאָטאָרי ביי אייך אין כתריעלעווקע וואָלט זיי אָנגעשטאָנען זיין בעהעלפֿערס אָדער בעלי־עגלות, זיי קאָנען זיך קוים חתמ'ענען, און פון דעסטוועגען — זעהסט דאָך, ווי זאָגט די מאָמע דיינע: „אז גאָט וויל, שיסט א בעוועם"... מע בעדאַרף נאָר אָנטהון א וויים העמר מיט א שענעם קאָפּעליש, קריכען, שמעקען, חאָפּען א וואָרט, א לויף אַהער, א שפּרונג אַהין — „פּאָושאָלעטי קאָרטאָוש!" „קאָר־טאָוש" הייסט מעקלעריי, „שחיטה־נעלד". אי איז דאָס א זיסער גראָשען, אָט דאָס „קאָרטאָוש"! אָהן קאָפּ־דרעהענישׂ, אָהן בויכ־וועהטיג! אָט האָב איך געהאַפּט ערשט נעכטען א פופציגער „קאָר־טאָוש" — זאָל מיך אַזוי וויסען א בייזע וועטשערע מיט דיר אינ־איינעם, ווי איך וויים פּאַר וואָס! איך האָב געמאַכט צעהן טוי־זענד פּוד צוקער גרינג, נאָך גרינגער ווי אויסרויכערען א פּאָפּיראָס. דאָס הייסט, געמאַכט האָבען אַנדערע, נאָר איך בין אריינגעשפּרונ־גען אין מיטען. הקיצור, איך האָב מיט גאָט'ס הילף געהאַפּט א פופציגער! אז גאָט העלפֿט, עס געהט אַוועק אַזוי איין האָלב יאָהר, שטעל איך מיך צוריק אויף די פים און וועל דער אייגענער ווי פריהער, וואָרום ביי אונז אין יעהופּעץ שפּיעלט דאָס געלד די גרעסטע ראָלע! דער מענש אַליין איז בלאָטע, יחום וויל מען דאָ נישט וויסען. מעגסט זיך זיין וועל דו ווילסט און וואָס אין דער קאָרט — אבי געלד! און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדער זאָלען לעבען, און שוועך און שוויעגער, און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך ט נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

עיקר שכחתי. שרייב מיר, איך בעט דיך, וואָס האָרכט זיך עפּים ביי אייך, צי געהען רעגענס, און וואָס מאכען די בורעקעס, און צי ס׳איז פּאַרהאַן עפּים א סך זשוקלעך? איך בעראַרף דאָס זעהר נויטיג וויסען, און וואָס גיכער!

הנ"ל.

II.

שיינה־שיינדעלֿ סון כתריעלעווסקע צו איהר מאן מנחם־מענדעלֿ אין יעהופעץ.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעלֿ שתחי׳ מענדעלֿ נ״י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, מיין זים לעבען, א מיתה־משונה, א חלירע אויף מיינע שונאים! דו רוצח, דו טיטוס, דו נזלן אייגער! דו ווייסט, אז דיין ווייב איז נעלעגען טוידט־קראנק, נאָך דער רעפעראַציע, וואָס דער שענער דאָקטאָר האָט מיר נע־מאכט, אויף דיינע יעהופעצער בעלי־בית׳טעס געזאָגט געוואָרען, אז קוים וואָס איך פלאָנטע מיט די פיס, און די קינדער דיינע האָב איך צו טהון מיט זיי, צייהנדלעך, העלזלעך, בייכלעך, דיפטעריט, מיט שלעק, מיט צרות אויף מיינע שונאים׳ס קעפ! ווי אזוי שווייגט מען אָפּ אזא צייט און מע שרייבט נישט אריין קיין בריוועלֿ? ממה נפשך: ביזט דו געשטאָרבען — שרייב, אלא דו לעבסט נאָך, בעראַרפסט דו דאָך אודאי שרייבען! נאָר געה טענה זיך אויס מיט א חושים, ווי זאָגט די מאמע מיינע זאָלֿ טאקי לעבען און געזונד זיין: „גיכער וועט זיך א שכור אויסניכטערען, איידער א נאָר וועט קליגער ווערען“... מאהלֿ דיר, אז אָך און וועה, אז שיינה־שיינדעלֿ־ברוך־הערש־לאה־דוואָסים בעראַרף האָבען א מאן א מעקלער! נאָר ס׳איז אָבער אלץ כדאי: זיין א מעקלער, א

בייגעל־טרעגער, א הונט־שלעגער — אבי אין יעהופּעץ, איינגעזונ־קען זאל דאָס ווערען! היינט שרייבסט דו מיר, אז דו האָסט גע־חאפט א פופציגער ביי דער איצטיגער שענער פרנסה דיינער, און דו האָפסט, אז דאָס חאפסט דו אלע טאָג א פופציגער. נישט אלע מאנאָג איז פורים. דו מיינסט, ס'איז דיר דאָס אמאליגע אדעסער „לאנדאן", מיט די „פאפיערלעך", מיט די „פיפערנאטערס", מיט די אלע איבעריגע גליקן דיינע, וואָס ליגען מיר נאָך ער היום אין טעם? נאָר איינער, עס וועט דיר פופציג מאל ארויס די אויגען פונ'ם קאָפּ, איידער דו וועסט דערלעבען זעהען דעם אנדערען פופ־ציגער! און אויסערדעם גלויב איך עפּיס גלאָט ניט אין די יעהו־פּעצער פערדיענסטען, וואָס הויבען זיך אן תמיד מיט א גליק און לאָזען זיך אויס מיט א בוידעם. און וואָס דו שרייבסט מיר, אז דו ביזט גליקליך, וואָס דו ביזט ניט אראָפּ פונ'ם זינען, זאָג איך דיר, אז פון דיינע דבורים זעה איך דאָס ניט ארויס; עפּיס רעדסט דו מיר ניט צו דער זאך. דו פרעגסט זיך נאָך אויף בורעקעם, און צי עס נעהען ביי אונז רעגענס? וואָס דען האָסט דו נעוואָלט — עס זאל זומער־לעבען שיטען א שניי? און וואָס נעהער זיך אן מיט א מאנסביל בורעקעם? און וואו האָסט דו היינט בורעקעם? ביי אונז קאָכט מען א בארשט פון ראָסעל, אדער פון שטשאווועל; בורעקעם איז ערשט העט־העט ארום סוכות! היינט פרעגסט דו זיך עפּיס נאָך אויף זשוקלעך? וואָס פאר זשוקלעך אויף דיר? נא דיר נאָר זשוקלעך! קארג האָט מען פון די וואנצען, דארפען מיר נאָך זשוקלעך! נו, פרעג איך דיך אליין: אין יעהופּעץ זיצסט דו, צוקער מאכסט דו, פופציגערס חאפסט דו, — פעהלט דיר נאָר בורעקעם, רעגען און זשוקלעך! ביזט עפּיס א מבין דערויף? נאָר די מאמע, זאל טאקי לעבען און געזונד זיין, זאגט זעהר גלייך: „א משוגענער שלאָגט פרעמדע פענסטער, נישט קיין אייי־גענע"... לכן פאָלג מיך, מענדעל, וואָרף אוועק די נארישע וועלט, און אויב דו האָסט נאָך עפּיס פונ'ם פופציגער, נעם און קום צו פאָהרען אהיים, און אויב ניט, וועל איך דיר ארויסשיקען

אויף דער הוצאה. דערמאָן דיך, אז דו האָסט א ווייב ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר און קליינע קינדער, וואָס קוקען ארויס אויף דיר אלע טאָג, און לאָז די וועלט אויפהערען צו טהון מיט מיר, און לאָז מיר אויפהערען ברענען מיין פנים, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

יא, פאר וואָס פרענסט דו ניט, וואָס הערט זיך עפּים אין דער היים? אפּנים, עס אהרט דיך ווינציג־וואָס, וואָס די מאַמע מיינע האָט אפּגעלאָזט דעם שרוך מיט מיין שוועסטערעל? דו מיינסט, איבער געלד האָט זיך דאָס צענאַנגען? געלד איז א חוץ א מעשה. נאָר נענומען האָט זיך דאָס דערפון, וואָס דער מחותן איז דאָ געווען אויף שבת, האָט זיך מיט איהם די מאַמע צעווערטעלט, איהם גע־נעבען אַנצוהערעניש, אז ער שמאַמט פון קצבים, געזאָגט א ווער־טעל, אז פון איין אָכס קאָן מען מהר ווי אָכסענפלייש ניט פער־לאַנגען, וכדומה אזעלכע שטעכווערטלעך; איז ער געקומען אהיים, א מכה איהם, און האָט אפּגעשיקט די תנאים, און דערווייַלע איז נעבאָך נחמה־ברייגדעל דאָס דריטע מאָל „אויס כלה און וויעדער א מויר".

III.

סנחם־מענדעל פון יהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז פתריעווסע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דו האָסט ניט רעכט צעקייעט וואָס איך האָב דיר געשריבען. זאָלסט גאָר קיין יסורים ניט האָבען, וואָס איך בין געוואָרען פון א שפּעגעלאַנט א מעקלער — ס'איז גם זו לטובה. איך בין נישט איינער אין יהופּעץ. פּאַרהאַן ביי אונז, קיין עין־הרע, א סך מעקלערס, מעקלערס פון צוקער, מעקלערס פון אקציעס, מעקלערס פון ברויט, מעקלערס פון געלד, פון הייזער, פון אימעניעס, פון וועלדער, פון מאשינעס, פון בערלינעס, פון קלעצער, פון פּאַבריקעס, פון זאוואָדען, פון באָהנען, און וואָס א מויל קאָן אויסרעדען און וואָס דאָס האָרץ פערגלוסט — איז דערוויף דאָ א מעקלער... עס ווערד דאָ נישט געמאַכט קיין שום נעשעפט אָהן א מעקלער. און יעדער מעקלער קומט־אָן צום אַנ־דערען מעקלער, וואָרום ד ע ר מעקלער האָט א קונה, און י ע נ ע ר מעקלער האָט א מוכר, קומט דאָס אויס אינאיינעם א זיווג; היינט מאַכט זיך אָפּט, אז צו איטליכען מעקלער טשעפּען זיך צו נאָך צוויי־דריי מעקלערס, טיילען זיי זיך אַלע מיט'ן „קאַרטאָוש" חלק כחלק, און אז מע קאָן זיך ניט איינטיילען מיט די חלקים, איז אַדער מע פערלאָזט זיך אויף מענשען, אַדער מע טהוט, ווי מע

פלענט טהון אין אַרעם, דאָם הייסט, מע „קאָמפּעזירט" מיט פּעטש... היינט פערשטעהסט דו שוין דעם ענין המעקלעריי? נאָר די גרעסטע מעקלערס פון אַלע זענען די צוקער־מעקלערס, ווארום אַלע צוקערען גיהען דורך זייערע הענד, זענען זיי מאסף ממון, פאָהרען מיט אייגענע קאַרעטעס, זיצען אין בויבעריק אויף דאַטשעס, שפּיעלען אין קאַרטען און האָבען „סאָדערזשאַנקעס מיט שאַנשע־נעטקעס"... הכלל, איך האָב אַרויסגעזוהען, אז מעקלעריי איז דאָם בעסטע געשעפט, ווארום וואָס אַ מעקלער איינצושטעלען? ממה נפשך: האָב איך געטראָפען, וועט יענער פערדיענען געלד, אלא ניט — וועלען מיר ביידע ליגען אין דער ערד! אמת, דו ביזט גערעכט, נישט אַלע טאָג האָפט מען פופציגערס. איך האָב פון דעם ערשטען געשעפט אָן לעת־עתה מעהר ניט געמאַכט נאָר־נישט, און דער פופציגער איז צעקראָכען גענוארען אין איין כהרף־עין, ווארום אַ בעל־חוב בין איך געווען, אז די האָר זענען נישט מיינע, און אַ פּאָר קערבלעך האָב איך צעטיילט גמילות־חסדים, און איך זיץ שוין וויעדער אָהן אַ גראָשען. נאָר וואָס דען? איך האָף, אז איך וועל, אם ירצה השם, מיט'ן אויבערשטענ'ס הילף, מאַכען אַ געשעפט אין גיכען, און דעמאָלט וועל איך דיר צושיקען עטליכע קערבלעך דורך איין אָנווייזונג. און וואָס איך פרעג דיך מכח רעגענס, איז אַ פשוט'ער שכל: וויל צוקער, פערשטעהסט דו, מאַכט מען דאָך פון בורעקעס, און בורעקעס בעדאַרפען האָבען רעגען, אַנדערש קאָנען זיי ניט וואַכסען. לכן פרעג איך דיך, צי עס גיהען ביי אייך אָפטער רעגענס. נאָר הלוואי זאָל גאָט גיבען, אז קיין רעגען זאָל בעסער נישט גיהן, און די זשוקלעך זאָלען עסען די בורעקעס אויף וואָס די וועלט שטעהט, ווארום ווי באַלד אז עס וועט ניט זיין קיין בורעקעס, וועט דאָך ניט זיין קיין צוקער, און אז עס וועט ניט זיין קיין צוקער, וועט צוקער זיין מיט גאָלד גלייך, וועלען די שפּיעלאַנטען מאַכען געשעפטען, די מעקלערס וועלען פערדיענען געלד, און איך אויך בתוכם. און מחמת איך בין פער־נומען און איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָם בקיצור. לעת־

עתה זאָל נאָט געבען מיט געזונד און מיט וצלחה. נרים די קינ־
דערלעך און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו שרייבסט מכח דיין שוועסטערעל,
איז אויב זי איז נאָך נישט קיין כלה, האָב איך פון איהרטוועגען
א חתן, איין אַנטיקעל, טאקי פון היע, און דוקא א בחור, חאָטש
אפילו נישט קיין יונגער, טאקי רעכט אין די יאָהרען, שוין מיט
א גרויליך בערדעל. קיין גביר איז ער ניט. נאָר א מלאכה אין
דער האַנד האָט ער, היינו: ער איז א מעקלער און רייבט זיך
ארום צוקער. אָט דער שידוך איז פאָר איהר אַנגענאָמען, ווייל
דער בחור איז זעהר א שטיליער בחור. אויב עס לעגט זיך דיר
אויפ'ן מוח, קלאָפּ מיר א דעפעש, אָדער שרייב מיר אַריין איין
אַטקריטקע, וועל איך מאַכען, מע זאָל זיך צענויפפאָהרען.

הנ"ל.

IV.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז טיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, וואס עס האט זיך מיר גע־חלומ׳ט יענע נאכט און היינטיגע נאכט און א גאנץ יאהר — זאל אויסגעהן צו מיינע שונאים׳ס קעפ! א גדולה אויף דער באבע — אז עס וועט ניט געהן קיין רעגען, וועט ניט זיין קיין בורעקעס, און אז עס וועט ניט זיין קיין בורעקעס, וועט ניט זיין קיין צוקער, און אז עס וועט ניט זיין קיין צוקער, וועט ער דעמאלט פערדיענען געלד! פונקט די מעשה מיט׳ן ציגייגער און מיט׳ן בער! און וואס וועט זיין, מענדעל, אז איך וועל דיר אנזאגען א בשורה, אז ביי אונז גיסען אלע טאג שלאקס־רענענס, און די בורעקעס וואכסען מיט רוחות, און קיין זשוקלעך איז ביי אונז נישטא, חוץ וואנצען מיט טאראקאנעס — וועט דיר שוין זיין גרינגער? גאט זאל מיר טאקי אזוי העלפען, ווי איך האב דאס געוואוסט פריהער, אז פונ׳ם פופציגער האסט דו שוין א גוט־אויג, נישט קיין געלד. איך האב געוואוסט פריהער, אז דו וועסט גיכער צעטרענצלען די עטליכע קערבלעך אויף גמילות־חסדים, איידער נעמען אויפ׳ן קאפ, אז דו האסט א וויב ביז הונדערט צוואנציג יאהר. גמילות־חסדים? קרענק וואלט איך זיי גענעבען מיט צרות מיינע, ווארום אז דו

וועסט בעדארפען צו זיי אָנקומען מיט אַ גמילות־חסד, וועסט דו זעהן, אז קיינער וועט ניט זיין אין דער היים. ווי זאָגט די מאמע: „א נעמערָוועריז ניט קיין געבערָוועריז, און א גוטער ברודער איז נאָר ביז צו דער קעשענע"... נאָר ווער איז שולדיג, ווען ניט איך אַליין? א קליניגקייט, מע גיט אזוי נאָך א מאָן! ער ווייסט דען וואָס צו טהון פאַר גרוים רַאסקאָש? ער דרעהט זיך דאָרט אַרום אין יעהופּעץ, ווי א גראָף, עס פעהלט איהם נאָר רעגענס מיט זשוקלעך, און איך לויג דאָ ווי א הונד בעגראָבען, שלים־שלים־מזל אויף יעדען טריט! געהט א קינד, משהערשעלי, ברענען זאָל ער, פאַלט דאָס און האָקט זיך איבער א ליפּ; האָב איך א פינגערעל מיט שפריצלעך, גנבה'ט דאָס אַוועק ביי מיר די דיענסט — עס געהט, קיין עין־הרע, פון אַלע זייטען, ווי זאָגט די מאמע: „קומט אָן דאָס גליק, גים־אוים די פאָמעניצע"... נו, בין איך נישט געראטן געווען, וואָס איך האָב דיר געזאָגט, אז ניט אַלע מאָנטאָג איז פורים, און אז קיין פופציגערס וואָלגערען זיך נישט? און מכח דעם שענעם שדוך, וואָס דו לענסטפיר פאַר מיין נחמה־בריינדלען, מעג ער זיצען דאָרטען אין נעהאקטע וואונדען, דער אַלטער בחור דיינער מיט דער גרויער באָרד; ניט דערלעבען וועט יעהופּעץ, אז מיר זאָלען פון דאָרטען א שדוך טהון! מע רעדט איהר, ווייסט דו, וועמען? טאקי דעם ערשטען חתן איהרען; ער האָט זיך מיט'ן ערשטען ווייב געגט, און איצט שדכנ'ט ער זיך וויעדער א מאָל צו מיין שוועסטערעל. זי איז איהם, אפּנים, שטאַרק געפעלען, דעם שארלאטאן! נאָר, ווי זאָגט די מאמע זאָל לעבען: „גלייבער מיט א היימישען ננב, איידער מיט א פרעמדען רב"... און ווי באַלד דער שידוך וועט ווערען, אזוי שטעלט מען באַלד א חופה, און לאָם איך זעהען, אז דו וועסט ניט קומען צו נחמה־בריינדלען אויף דער חתונה, ווי עס ווינשט דיר פיעל נוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

אונזער קאָפּעל האָט זיך וויערער א מאָל געזאָגט דעם פסוק, אָננעזעצט אפשר דריי הונדערט קערבלעך און איז שוין וויערער א בטוח אין שטעדטעל. און בערעל דעם פעטער מנשה'ס האָט וויערער א מאָל געטראָפען איין אומגליק — ער איז אָפּגעברענט געוואָרען אפשר אויף א הונדערטער און נעמען נעמט ער דריטהאָלבען הונדערט קאַרבען. נאָר מיר דאַכט, אז דאָס איז שוין ביי אונז די לעצטע שרפה אין שטאָדט, וואָרום ס'איז א סברה, אז די חברה „יאָקער" האָט שוין אויפגעהערט סטריכירען אידישע הייזער מיט אידישע קליטען אין כתריעלעווקע. און מרים־ביילה האָט זיך מיישב געווען: וואָס טויג איהר א פּאַריק? א מעהר וועט זי געהן פּאַרמאָלנע מיט די האָר! גלייכט זיך צו אונזער גבירס שניר, א מכה זיי, וואָס שפּיעלען מיט יונגע לייט אין קאַרטען. נאָר איך האָב פיינד יענעם צו בערעדען, ווי זאָגט די מאַמע: „האָב אין זינען זיך, וועסט דו פערגעסען אין יענעם"... און שרייב מיר, למען השם, וואָס היסט דאָס „שאַרעוואַנקעם" מיט „שענוועשעטקעם"? וואָס איז דאָס און אויף וואָס דאַרף מען דאָס?

V.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעלעווקע.

לזונתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השב יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ושנית זיי וויסען, אז דו האָסט געטראָפען. דאָס צוקער־געשעפט איז פאַר מיר טאַקי קיין געשעפט נישט: ערשטענס, איז פון די גרויסע צוקער־מעקלערס נישט אויסצושטעהן; אייַדער מע טהוט זיך א ריהר, פליהט־אונטער דער גרעסטער פון אלע צוקער־מעקלערס און חאפט־אויס פון אונטער די הענד, חאטש ער איז א גרויסער גביר, און געה לאָד איהם צום „ונתנה תוקף"! וועסט דו דאָך פרעגען: היתכן? וואו איז יושר? זאָלסט דו וויסען, אז אזעלכע קשיות אין יעהופּעץ פרעגט מען נישט; יושר איז דאָ נישט קיין מטבע; קיין „צוליעב" מיט קיין „רחמנות" איז דאָ נישטאָ. דאָס איז איין מאָל אַוועק. צווייטענס, פרעג איך דיך, וואָס איז דאָס פאַר איין עסק, אַט דאָס צוקער־געשעפט, אז טאָג ווי נאַכט בעדאַרפסט דו קוקען אויפ'ן הימל אוּן בעטען גאָט, אז א טאָג זאָל געהן א רעגען, און א טאָג זאָל ניט געהן קיין רעגען? הכלל, איך האָב ארויסגעזוהען, אז דער עסק איז ניט פאַר מיר; מע בעדאַרף זיין א גרויסער עזות־פנים, דעם לוח מאַכען מיט דער

בלאָטע, און דעם שפּענעלאָנט איינדרינגען, אז ער פערשטעהט ניט פון דאנען אהין, און אזוי לאנג רעדען, ביז עס זאל איהם נמאס ווערען הערענדיג, און עס זאל איהם בעשלאָגען א קאלטער שוויים... איין גאָט איז אָבער וועד דעם אמת, אז איך קאָן דאָס נישט; איך האָב ליעב צו פערדיענען א קערבעל בכבוד. מיט גאָט'ס הילף, איך האָב איצט א נעשעפט אין די הענד, ווייס איך, אז ס'איז א נעשעפט; הייגו: איך נעה ארום נעלד, איך מאך הלוואות, שקאָנטע, דאָס הייסט, איך לייה און פערלייה נעלד אויף ווע־כסלעך, דאָס הייסט, איך שקאָנטיר דער וועלט'ס ווענסלען, און דווקא אויף בעלי־בתישע פּריצענטען, ווי זאָגט ער, ווינציגער פער־דיענט, אבי נעשלאָפען רוהיג. דאָס איז אזא מין עסק, וואָס מע גיט דיר אָפ כבוד פון אלע זייטען, וואָרום אז מע בעדאַרף האָבען די קלינגערס, ווערד מען ווייך ווי טייג, מע קריכט אין דער ערד אריין און מע זאָגט־צו דעם מעקלער גילדענע בערג... אָט האָט מיר נאָט צוגעשיקט איינעם א נעוועלטשניטער פון באַרדיטשעוו, איך האָב מיך מיט איהם בעקענט אויף דער אכסניא, ווו איך שטעה — א זעלטענער יונגערמאן מיט א גילדענעם כאראקטער. ער זאָגט מיר צו, אז אויב איך מאך איהם היע א קרעדיט פון א צעהן־פוס־צעהן טויזענד קערבלעך, וועט ער מיך אזוי שען בעפריעדינגען, אז איך וועל פערשפּאַרען זיין א מעקלער... און הגם איך האָב איהם ביז אהער קיין נעלד נאָך נישט נעקרינגען, נאָר צו גאָט א האָפענונג, אז איך וועל, אם ירצה השם, מיט גאָט'ס הילף נעווינס קריגען... אלע מעקלערס, וואָס דרעהען זיך דא ארום נעלד, ווערען גליקליך, פאהרען ארויס מיט איינענע פערדלעך. איין איינגען פערד־און־ווענלע, זאלסט דו וויסען, איז א סנולה צו פרנסה, וואָרום דא, אין יעהופּעץ, האָט מען פאר א שען פערד־און־ווענלע א סך מעהר דרך־ארץ, ווי פאר א מענשען... און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען ברייף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט נעבען מיט נעזונד און מיט הצלחה.

גרים די קינדערלעך, און שווער און שוויענער, און איטליכען בע־זונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם־מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו שרייבסט מכח קאָפּעל'ס אָנזען, האָט דאָס ביי מיר א שענעם פּנים קעגען די היגע אָנזעצען! א סוחר, וואָס האָט נאָך ניט אָנגעזעצט קיין דריי מאָל, הייסט דאָ נאָר קיין סוחר ניט. אמאָל פלעגט דאָ זיין א מאָדע, אז איין אָנ־זעצער האָט געמוזט מאַכען איין אָפּטריט; היינט איז שוין גע־ווָארען אויס מאָדע אנטלויפען. דאָ הייסט דאָס נאָרניט „אָנזען"; דאָ הייסט דאָס „ער צאָהלט ניט", דאָס הייסט, ער וויל ניט צאָה־לען — און רוף מיך קנאַקניסעל! — און וואָס דו פרעגסט זיך נאָך, וואָס בעדייט „סאָדערוושאַנקעם און שאַנשענעטקעם"? אויף לשון־קודש הייסט דאָס „פּילגשים", און בלשון אשכנז רופט מען דאָס „קעפּסווייבער". נאָר מענסט מיר גלויבען בנאמנות, אז עס קריכט מיר אין דער לינקער פּאָה...

ש נ"ל.

VI.

שיינהשיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז פון דיינע זיסע בריוולעך האָב איך שוין, כלעבען, א נעשוואָלען הארץ, געשוואָלען זאָלען וווערען די שונאים, ווי א בארג. אָט ערשט ביזט דו, דאכט זיך, געווען א צוקערמאכער, פלוצים — נאָר א בעל־הלוואה! וואו האסט דו געמומען געלד? און אז גאָט האָט דיר שוין יא אמאל געהאָלפען עטליכע קערבלעך, בעדארפסט דו זיי טאקי צעפלעכטען אין דער גיך? האסט דאָך מיר אליין ערשט ניט לאנג געשריבען, אז ווי באלד עס פאלט דיר אריין א ביסעל געלד, אזוי חאפסט דו און שיקסט מיר ארוים דורך איין אנווייזונג. וואו זענען דיינע וווער־טער? נאָר די מאמע זאָל לעבען און געזונד זיין איז טאקי נע־רעכט; זי זאָגט מיר: „טאכטער מיינע, פון דארט קיין געלד זאָלסט דו נאָר נישט ווארטען, ווארום פונ'ם בית־עולם צוריק טראָגט מען נישט, ובפרט, זאָגט זי, פון דער שענער לייטישער שטאָדט יע־הופעץ, ברענען זאָל זי! איך האָב דיר שוין, זאָגט זי, לאנג געזאָגט דאָס ווערטעל: „היט מיך, גאָט, פון באָרדיטשעווער נגידים, פון אומעניצער חסידים, פון קאָנסטאָנטינער משרתים, פון מאָהליווער אפיקורסים, פון קאָמעניצער חאָראָטאיעס, פון יעהופעצער הול־טייעס"... זאָג אפשר, אז זי איז אומנערעכט? נאָר וואָס געהט

איהם אן א זוייב, וואָס געהט איהם אָן קינדער? טאָג ווי נאכט — טא דאָס, טא דאָס! קאָרג האָט מען געהאָט צו טהון פאר א יאָה־רען, ניט היינט געדאכט, מיט דער קאָפיקע, וואָס מיר האָבען גע־מיינט, אז משה־הערשעלי האָט איינגעשלונגען, איז ער זיך מיישב יענע וואָך (נאָר א רוח, ניט קיין קינד!) און טראָגט זיך שיער נישט אָפ אויף יענער וועלט. געווען געזונד און שטאַרק. פלוצים — איך זעה, מיין קינד איז אוים קינד; האלט דאָס קעפעל אויף א זייט און שרייט נישט מיט זיין קול. „וואָס איז דיר, זוהנעניו, גאָלר מיינער, זאָג, וואָס טהוט דיר וועה?" ווייזט ער מיט'ן הענ־טעל אויפ'ן לינקען אויהער און שרייט. איך שטיק איהם, איך קוש איהם, איך קנייפ איהם, איך האלז איהם — ער האלט אין איין שרייען. ערשט אויפ'ן דריטען טאָג האָב איך געבראכט דעם דאָקטאָר. פרעגט ער מיך, דער חכם, צי האָב איך געקוקט דעם קינד אין אויהער אריין? זאָג איך: נישט נאָר געקוקט, איך האָב שוין אפילו געדריליעט מיט א שפיזעל, און מע זעהט נישט נאָר־נישט! פרעגט ער מיך: וואָס האָבען מיר געגעסען היינטיגען שבת? זאָג איך: וואָס עסט מען ביי אידען שבת — רעטאָך, ציבעלקעס, פעטשאי, קוגעל — וואָס ווילט איהר נאָך? זאָג ער צו מיר: אפשר האָט איהר געקאָכט פאסאָליעס, אדער ארבעס, אדער איין אנדער מין אויבסט? זאָג איך: ס'א משל! אז מיר האָבען געגעסען ארבעס, דעריבער בעדארף דאָס קינד האלטען דאָס קעפעל אויף א זייט און שרייען? מאכט ער צו מיר: ווי באלד איהר האָט געהאָט אין שטוב ארבעס, האָט זיך אייער קינד מסתמא געשפיעלט מיט'ן ארבעס רויערהייר אזוי לאנג, ביז ער האָט אויף קאטאווע אריינגעלעגט זיך איין ארבעסל אין אויהער אריין, האָט דאָס ארבעסל אנגעהויבען ביי'ם קינד אין אויהער צו שפראָ־צען און צו וואכסען... בקיצור, ער האָט געבראכט צו טראָגען א גאנצע מאשין, אפגעמוטשעט דאָס קינד נעבאך א האלבע שעה און האָט ארויסגענומען פונ'ם אויהער א גאנצע זשמעני מיט ארבעס! נא דיר נאָך, טאָמער איז קארג! די גאנצע וועלט פרעסט ארבעס

צעוועטערהייר — און נאָר נים, און ביי מיר בעראָרף זיין מיט נסים, ווי זאָגט די מאמע זאָל לעבען: „א שלים־מזל פאלט אויף נראָז און צעשלאָגט זיך די נאָז"... לכן, בעלי היקר, וואָס טויג דיר די הלוואות, האָבען צו טהון מיט באַרדיטשעווער שווינדלערס, אָנ־זעצערס, — נעם צענויף בעסער די עטליכע קערבלעך און קום צו פאָהרען אהיים, וועסט געפינען דאָ אויך א נעשעפט, ווי זאָגט די מאמע: „פאָר נעלד קריגט מען אלץ, חוץ קרחת"... ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

ווייסט דו, וואָס איך וועל דיך בעטען, מענדעל? שרייב מיר נישט פון דיינע יעהופעצער שארלאַטאַנעס מיט זייערע קעפסווייר־בער — איך וויל נישט האָרכען זייער טרפה'נעס נאָמען אפילו. לאָזען זיי דיר דאָרטען ברענען אויפ'ן פייער! הער בעסער, וואָס ביי אונז האָט זיך פערלאָפען פאָר א מעשה: לוי משה־מענדי'ס זוהנרעלע, „באָריש" רופט מען איהם, נאָכ'ן זיידען רב בעריש עליו השאָלעכץ, א טייערער שייגעץ, ער מעג זיין די כפרה פאר אונזער משה־הערשעלי'ן אלע מינוט, איז זיך מיישב יענע וואָך און קומט אריין מיט צוויי שמשים צו ליבע משה־מרדכי'ס אין קלייט אריין און רופט זיך אָן צו ליבע'ס טעכטערעל פייגעלע'ן („פאניטש־קע" האָט זי זיך נאָר א נאָמען נענעבען!): „פאניטשקע, נשמה מיינע, ווייז נאָר אהער א פינגער!" נעהט פאניטשקע און ווייזט א פינגער. נעמט ער און טהוט איהר אָן א פינגערעל און רופט זיך אָן צו די שמשים: „זייט עדות, רבותים, אז איך האָב זי מקדש נעווען כדת משה וישראל!" איז נעווארען א נוואלד, א ליארעם, א נעפילדער. ליבע איז נעפאלען חלשות, די נאנצע שטאָרט איז זיך צענויפנעלאָפען אויף זייער בייז וואונדער. עס האָבען זיך אריינגעמישט מענשען, מע איז נעלאָפען צום רב. זאָגט דער רב, ער מוז איהר נעבען א נט! זאָגט אבער פאניטשקע, אז זי וויל ניט קיין נט, זי איז אין איהם פערקאָכעט שוין פון לאנג

א בייז פערליאפעניש ביי זיי, איין אפגערעטע זאך נאך פון אמאל — וואס זאגסט דו אויף איהר מאטען? זאל ניט זיין מיינע צרות אויף זייער קאפ?

VII.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווקע.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פון'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דאָס געלד־געשעפט איז א קבצנ'י־שער עסק. הלוואה איז אפילו נישקשה, נאָר וואָס דען? אז נאָט העלפט מיט אייגען געלד, נישט מיט פרעמדס; מע לויפט און מע לויפט — און ס'איז אַרויסגעווארפען! אז אָך און וועה איז שוין דעם, וואָס בעראַרף אַנקומען צו דער לאַסקע פון די הינע בעלי־הלוואות, די אַלע באַרדיטשעווער, די וויניצער און די שפאָלער פריצענטניקעס, וואָס וואכסען אָהן רענען, ווי קראָפיווע... און אפילו די גרויסע שוין, כלומר'שט די באַנקירען, — איידער אַנקומען צו זיי, איז אויך גליבער שוין זיצען אין דערהיים און שניידען „קאָמפּאַנעס"... הכלל, איך האָב א שפיי געטהאָן אויף דעם געלד־געשעפט און האָב מיך נענומען צו הייזער. וואָס עפּעס צו הייזער? ווייל דאָ, אין יעהופּעץ, איז היינט געווארען א נייע שפּענגלאַציע — הייזער. דו קענסט אוודאי מיינען, אז אין יעהופּעץ קויפט מען א שטוב, אזוי ווי ביי אייך אין כתריעלעווקע? האָסט דו א טעות. דאָ אין יעהופּעץ, אז מע קויפט א שטוב, טראָגט מען זי באַלד אַוועק אין באַנק און מע נעמט אויף איהר געלד; נאָכדעם פערזעצט מען זי און מע נעמט נאָך א מאָל געלד; נאָכדעם

פערדינגט מען די דירות און מע נעמט וויעדער א מאָל געלט. הכלל, מע קויפט א שטוב אָהן א נראָשען געלט און מע ווערד למזל א בעל־הבית. וועסט דו דאָך פרענען: ווי באַלד אַזוי, קאָן דאָך איטלעכער האָבען א שטוב? איז דער תירוץ: וואו נעמט מען איין אַרערויף?... אַוודאי וועט גאָט העלפט מיר, איך פיהר־אויס דאָס געשעפט, וואָס איך דרעה מיך אַצינד (איך האַלט איצט ביי מאָכען א פּאָר הייזלעך), קויף איך מיר דעמאָלט אַליין א הייזל (אויף דיין נאָמען) פאָר א קערבעל צוואַנציג טויזענד, און וועל נישט אַריינלעגען קיין דריי צעבראָכענע גראָשענס. וואָרום אָט האָסט דו דעם חשבון אויבען־אויף: פופצעהן טויזענד גיט מיר אַרויס די באַנק, זעכס טויזענד נעם איך אַרויס פון דער צווייטער זאַקאַדנע, בלייבט מיר נישט איבער קיין טויזענד קערבלעך אין קעשעני? האָב איך שוין צו־שטייער אויף הוצאות אויך! היינט וואו איז דירה־נעלד און שאר ירקות? פון וואַנען דען, מיינסט דו. וואַכסט מען אויס א גביר אין יעהופּעץ? און מחמת איך בין פער־נומען און איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדערלעך און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם־מ ע נ ד ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו בעשרייבסט מיר די מעשה מיט לוי משה־מענדי'ם זוהנדעל, וואָס ער האָט מקדש געווען ליבע'ס טאָכטער, איז דאָס ביי מיר פון די קליינע חידושים. דאָ אין יעהופּעץ איז מען זיך נוהג נאָר מיט פערליעבעניש; חתן־כלה מוזען פיהרען פריהער א פערליעבעניש, אַנדערש איז דער שדוך קיין שדוך ניט. דאָ טרעפט זיך אפט־מאָל, אז א מאן וואַרפט אַוועק א ווייב און פערליעבט זיך אין יענעמ'ס ווייב, אַדער א ווייב וואַרפט־אַוועק איהר מאן און פערליעבט זיך אין יענער'ם

מאן, און דאָס ווייב פון יענעם מאן פערליעבט זיך אין יענער'ס ווייב'ס מאנ'ס ווייב, איך מיין, אין יענעמ'ס ווייב'ס מאן — מע פערבייט זיך מיט די יוצרות, שלי שלך ושלך שלי... ס'איז ניט כתריילעווסע, ס'איז יעהופעז...

ב נ"ל.

VIII.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב נאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, וואו איז דאָס נעהערט נע־ווארען אויף דער וועלט, אז א יונגערמאן זאל נעמען און אוועק־וואַרפען ווייב און קינדער, שווער און שוויעגער, און אוועקלאזען זיך אין א פרעמדער שטאָדט און פערנעמען זיך אלע מאל מיט איין אנדער געשעפט: אָט איז ער א צוקער־מאכער, אָט איז ער א בעל־הלוואה, און אָט וועלד ער נאָר א בעל־הבית פון איין איינ־נעם מויער אין יעהופעץ אָהן א גראשען נעלד! ? ס'איז טאקי כדאי, כלעבען! איידער צו האָבען א שטוב און זיין אויף איהר שולדיג מעהר וויפיעל זי איז ווערטה, איז גלייכער זי זאל פריהער פערברענט און פער'שרפה'ט ווערען אינאיינעם מיט אלע הייזער אין יעהופעץ. א גליק וועט מיך טרעפען, אז ער וועט מאכען א געשעפט און וועט פערדיענען נעלד, וועט ער מיר קויפען א הייזל אויף מיין נאָמען. וואָס טויג מיר הייזלעך? דו שיק מיר בעסער נעלד, וועל איך מיר שוין נעפינען וואָס צו קויפען, ווי זאָגט די מאמע זאל נעזונד זיין: „נעב מיר נאָר אהער דאָס ברויט, א מעסער וועל איך מיר אליין נעפינען"... עס איז נאָר איין אנשיקענעש, א גוט אויג אויף מיר — און נענוג! דאָכט זיך, איך וויים, איך בין אויך אזא אידישע טאָכטער, ווי בליומע־זלאָטע, און אזוי שען

אויך ווי זי, אָן אַזוי קלוג אָן ציקאַווע ווי זי אַוודאי, — פֿאַר וואָס זשע, גוואַלד, פֿאַר וואָס קומט דאָס מיר, אַז איך זאָל האָבען אַזא וויסט פֿינסטער מזל, אָן בליומע־זלאָטע זאָל ווערען וואָס אַ טאָג נרעבער ווי לענגער, אייננעדאַרט אָן אויסגעדיווערט זאָל זי ווערען, ליעבער נאָט! נאָר צוריק שמועסענדיג, וואָס האָב איך, אייגענט־ליך, צו בליומע־זלאָטע'ן? אויף מיין ערד געהט זי נישט ארום? לאָז זי זיין נעוונד אָן שטאַרק אָן זיך עלטערען מיט איהר נחמיה'ן, אָן מיר לאָז נאָט העלפען אין מיין שטייגער. ווי זאָנט די מאמע: „בעסער זיך נעוואונשען, איידער יענעם נעשאָלטען"... נישמעהר, ס'איז מיר נאָר אַ וועהטיג צו זעהן ביי לייטען, ווי מע לעבט אָן ווי מע טהוט זיך אָן, אָן איך בעדאַרף זיצען איין אלמנה חיה אָן אַרויסקוקען אויף מיין שענעם ברויטנעבער, טאָמער וועט איהם דאָרט טרעפען דאָס גליק: אַ גלח וועט פערלירען אָן ער וועט נעפינען, וועט ער מיר מויערען אַ מויער אין יהופּעץ! נישט דערהאַרען וועט דאָס נאָך יהופּעץ, איך זאָל מיך צולויעב דיינע שענע לייט, וואָס בייטען זיך מיט די ווייבער, מפקיר זיין אָן אַוועקלאָזען זיך צו דיר אהינצוצו, אַראָפּוואַרפען פּון זיך דעם פּאַריק אָן ווערען ביי דיר אַ קעפּסווייב, — דעם קאָפּ זאָלען זיי ברעבען, רבונו של עולם, אויפֿ'ן גלייבען וועג, ווי עס ווינשט דיר פּיעל נוטס אָן אימער גליק

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

„מע בעדאַרף ניט זיין שען, זאָנט די מאמע, מע בעדאַרף ניט זיין קלוג, מע בעדאַרף נאָר האָבען מזל". נעם, אַשטייגער, מיין נחמה־ברריינדלען אָן נעם רחל דער מוהמע דבורה'ס. די איז שען, ווי די זון אים תמוז, אָן יענע איז זויער, ווי עסיג. זיצט נחמה־ברריינדעל נעבאָך אַ מיידעל, אָן רחל האָט חתונה אָן נעמט אַ חתן, עפּים אַ שלים־מזל פּון יאָמפּעלע, אָן דוקא אַ פּיינעם, איין עהרליכען, אַ שטילען, דאָס הייסט, נארעשטוואָטע, נאָר פּון אַ נרויי־

סען יחום. ער האָט, זאָגט מען, א שוועסטער א משומדת. דער חסרון, וואָס ער איז אביסעל נישט קיין נעזונדער, האָט ער אָבער קיין מורא ניט פאר'ן פּריזיוו. א פערגעניגען אָנצוקוקען אָט דאָס פּאָרעל! זי מיינט, ס'איז נישטאָ קיין קליגערס, און ער מיינט, אז ס'איז נישטאָ קיין שענערס, ווי זאָגט די מאמע: „נישט דאָס איז לִיעב וואָס ס'איז שען, נאָר דאָס איז שען וואָס ס'איז לִיעב"...

IX.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווקע.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בסו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרבען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דאָס נעשעפט פון הייזער איז בלאָ־טע. איך האָב מיך בעצייטענס א נעם געטהאָן צו אנדערע מסחרים, צו „אימעניעם" (ניטער). אימעניעם — דאָס איז גאָר איין אנדער מין מסחר! ראשית, בעראַרף מען דערצו נישט רייסען קיין שטי־וועל; מע שרייבט אריין א בריוועל, מע שיקט אוועק איין „אָפּיס", יענער פאָהרט זיך דורך, קוקט־אָן די ערד — און עס ווערד מיט גאָט'ס הילף א נעשעפט. און והשנית האנדעלט מען ניט מיט קיין זלידנים, מיט קיין קבצנים; מע האָט צו טהון מיט פּריצים, פאָ־מעשטשיקעס, פירשטען, גראָפען. וועסט דו דאָך מיך פרענען: ווי קום איך צו גראָפען? איז דרינען א נאנצע מעשה! אזוי ווי דו ווייסט דאָך, אז איך מאָר ניט זיין היע... און עס טרעפט זיך, אז פאָליציע קומט אמאָל ביי־נאכט אויף דער אכסניא בודק חמץ זיין, גיט אונז די בעל־הבית'טע פריהער א ידיעה, בכדי מיר זאלען זיך בעצייטענס צעגעהן, ווי זאלץ אין וואסער, דער קיין בויבעריס, דער אויף דער דעמעיעווקע, און דער אויף דער סלאָבאָדקע... נאָר א מאָל טרעפט זיך, אז די בעל־הבית'טע אליין ווייסט אויך ניט, ווען עס וועט זיין די בהלה, איז דעמאָלט זעהר ניט גוט! יענע

וואך לינען מיר אזוי אלע אורחים און שלאפען, דערווייל הארכען מיר, מע קלאפט. שפרינגט ארא די בעל־הבית׳טע אין איין ציטערניש און רופט זיך אן צו אונז: „יהודים בלא, קריכט אין שטרוי!" — איז נעוואָרען א שפרינגעריי מיט א בעהאלטעריי: וועד אין קעלער, און איך — אויף מיין אלט אָרט, אויפ׳ן בוידעם, און באלד נאך מיר נאך איינער, א אידעל פון קאמעניץ. לינענדיג אזוי אין געהאקטע וואונדען אויפ׳ן בוידעם, הער איך, ווי דאס אידעל נעבאך קרעכצט. — וואס קרעכצט איהר? — פרעג איך איהם שטיל־ערהייד. „אז אך און וועה איז צו מיר, זאגט ער, מיינע פאפיערען האב איך געלאזט צוקאפענס! איך האב מורא פאר מיינע פאפיערען!" — וואס פאר פאפיערען? — מאך איך צו איהם. „אוי, מאכט ער, זעהר נויטיגע פאפיערען! טרעפען אן בלי נוזמא אפשר א האלבען מיליאן!" איך האב דערהערט א האלבען מיליאן, האב איך מיך שטיל־ערהייד צוגערוקט צו מיין אידעל און פרעג איהם: ווי קומט צו אייך אזוי פיעל פאפיערען און וואס איז דאס פאר א מין פאפיערען? „ס׳איז אימעניעם, מאכט ער צו מיר, איך האב אימעניעם אין וואהלינער גובערניע, גרויסע אימעניעם, מיט די בעסטע רעמאנענטען, פערד און אכסען און שאף אהן א שיעור, מיט וואסערמיהלען, מיט גוראלניעם, מיט הויפען שארפע, אויסגעצייכענטע גערטנער, מיט אלדאס נוטס!" דערהערט אזעלכע דבורים, רוק איך מיך צו מיין אידעל נאך נעהענטער: ווי קומט צו אייך אזוי פיעל אימעניעם מיט אזא נוטס? „די אימעניעם, מאכט ער צו מיר, זענען נישט אויף מיין מיסט נעוואכסען נעוואָרען; די אימעניעם זענען פריצישע אימעניעם, נאר איך האב זיי אויף דער האנד, דאס הייסט, איך בין פון זיי דער פערקויפער, דערויף טאקי בין איך נעקומען אהער צו פאהרען, נעבראכט מיט זיך אלע פאפיערען, די אפיסען פון זיי. ווי מיינט איהר, איך וועל חלילה ניט האבען קיין שאדען?" — חס ושלום, זאג איך, וועד דארף דאס פרעמדס? דער אויבערשטער זאל העלפען, מע זאל חלילה ניט פערקריכען, זאג איך, אהער

צו אונז אויפ'ן בוידעם. און דערווייל טהו איך איהם א טאפ פון יענער זייט: — נו, האָט איהר עפּעס נעמאכט היע מיט אייערע אימעניעם? „ניין, מאכט ער, לעת־עתה נאָך נאָרניט. איך האָב מורא פאר די היגע מעקלערס. זיי זענען, זאגט מען, גרויסע לינ־נערס, האָבען ניט אין זיך קיין וואָהר וואָרט! אפשר ווייסט איהר א מעקלער פון אימעניעם, נאָר א רעכטער מעקלער זאָל זיין, דער עיקר איין עהרליכער, ניט קיין לינגנער?" — אָך, זאג איך, מיט'ן גרעסטען כבוד! איך אַליין, זאג איך, בין א מעקלער פון אימע־ניעם, דאָם הייסט, זאג איך, קיין אימעניעם האָב איך נאָך אויף מיין לעבען ניט אויסגעמעקלט, נאָר נאָרניט, זאג איך, הלואי זאָל גאָט צושיקען א קונה, איז קיין מלאכה ניט צו מאכען א אימעניע אויך. „איך זעה, מאכט ער צו מיר, אז איך האָב צו טהון מיט איין אמת'ען מענשען און מיט איין עהרליכען מאן, ניט זשע מיר די האַנד תקיעת־כף, אז צווישען אונז וועט דאָם בלייבען, וועל איך אייך איבערנעבען אַלסדינג, וואו די אימעניעם מיינע לינען, און וואָם ביי מיר נעפינט זיך". הקיצור, מיר האָבען מיט גאָט'ס הילף נעמאכט א נעשעפט, דאָם הייסט, מיר האָבען נעשלאָסען שותפות אויף אַלע נעשעפטען: ער לענט אריין אין שותפות אַלע זיינע אימעניעם, און איך לעג אריין מיינע קונים. נאָר מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאך איך דאָם בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאז גאָט נעבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. נרים די קינדער זאָלען לעבען און איטליכען בע־זונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. די בהלה, וואָם ס'איז נעווען אויף דער אכסניא, איז נעווען איין אומזיסטע בהלה. דאָם האָט איינער עפּעס א שכן על־פי טעות נעקלאָפּט צו אונז אין פענסטער, און

מיר זענען זיך אומזיסט צעלאָפען. נאָר דאָ זעהט מען ארויס, ווי אזוי דער אויבערשטער פיהרט, אזוי איז נוט. למשל, ווען דער שכן זאָל ניט נעווען קלאָפען אין פענסטער, וואָלט ניט נעווען קיין בהלה, און איך וואָלט ניט נעווען אויפ'ן בוידעם, און וואָלט מיך ניט בעקענט מיט דעם קאָמעניצער איד, און וואָלט ניט נעווארסט פון קיין אימעניעס און פון קיין נראָפען. עס פעהלט איצט נאָר איין שטיקעלע הצלחה!

ה נ"ל.

X.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשט ענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האָב בעקומען א הוסט, אויף דיינע יעהופּעצער „מאדאמען" נעזאָגט געוואָרען. איך טרינק שוין ציענען־מילך, איך בין שוין געווען ביי׳ם דאקטאָר אויך. אין די פּאָר יאָהר האָבען די דאקטוירים ביי מיר אויסגעצאפט נעלד, זיי מעגען דאָס אויסקרענקען מיט דער אפטייק אינאיינעם! א שטיקעל גליק, וואָס עס האָט זיך נעעפענט ביי אונז נאָך איין אפטייק, און מע קאָן זיך דיננען! מזל טוב דיר מיט דיין נייעם מסחר, מיט די אימעניעס און מיט די נרעפען! ברעש וואַרפט ער זיך מיט געשעפטען, אלע טאָג א נייעס. נענוג וואָס ער איז אזא בריה און אזא גרויסער מוצלח, פערעבענדריוועט ער נאָך און זוכט חסרונות, ווי זאָגט די מאמע: „אז דאָס מיידעל קאָן ניט טאנצען, זאָגט זי — די כלי־זמר קאָנען ניט שפּיעלען"... איך האָב מורא, מענדעל, דו וועסט אזוי לאנג פּרובען מיט געשעפטען, ביז דו וועסט אנהויבען ארומטראָגען שוועבעלעך צו פערקויפען, אזוי ווי נעצעל דער מוהמע סאָסי׳ס, וואָס האָט זיך אוועקגעלאָזט קיין אמעריקע, געמיינט, אז דאָרט חאפט מען דעם קאָטער, צום סוף שרייבט ער היינט אזעלכע בריוולעך, אז אפילו א שטיין קאָן דאָס ריהרען, ער שרייבט, אז דאָרט, אין אמעריקע, מוז יעדער איינציינער אר־

בייטען מיט דער נשמה, אלא ניט — מען ער נעשוואלען ווערען פאר הונגער, וועט איהם קיינער ניט געבען קיין שטיקעל ברויט. א שען לאנד, ברענען זאל דאס מיט דיין יעהופעץ אויף איין פייער! א מצוה אויף אייך א גרויסע, ווי זאגט די מאמע: „אז מע האט ברויט, זאל זיך ניט גלוסטען קיין צוקערלעקאך"... הלואי זאל גאט א נס טהון, איך זאל חאטש ניט הערען פון דיר אין גיכען וואס מע הערט פון געצעל דער מוהמע סאסי'ס, און נאך מיט מעהר פרישקייט, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

„הימעל און ערד, זאגט די מאמע, האבען געשוואלען, אז קיין פערפאלענע זאך זאל ניט מעהר זיין אויף דער וועלט!" ס'איז אראפגעקומען צו אונז א טשינאוניק פון דער גובערניע און זוכט און נישטערט, ער ווייל זיך דערגרונטעווען, וואו איז אהינגעקומען דאס געלד, וואס משה־מרדכי האט אפגעזאגט אויף עולמות? שקצים האבען געמסר'ט, אז דאס געלד איז געבליבען ביי'ם גביר, און דער גביר ווייזט א חשבון, אז ס'איז אוועק! וואוהין איז דאס אוועק? מיט'ן ווינט און מיט'ן רויך... הלואי ער זאל חאטש האבען אויף זיך ריסטאנסקי ראטע, ליעבער גאט!...

XI.

סנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריליעווסע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך האָב אימעניעם אויף אריבער א מיליאָן. איך האָב אזעלכע אימעניעם, וואָס זענען א חריפות, מע זעהט דאָס גאָרניט! וועסט דו דאָך מיך פרעגען: ווי קומט צו מיר אזא גוטס? וועסט דו הערען: אז איך בין ארויסגעקומען אויף דער בערזע מיט מיין שותף פון קאָמעניץ און האָב אויסגע־פויקט, אז איך האָב צו פערקויפען אימעניעם, האָבען זיך א שאָט געטהאָן מעקלערס, וואָס האָבען אויך אימעניעם צו פערקויפען, און מיר האָבען געמאָכט א געשעפט, היינו: מיר האָבען געביטען אימעניעם אויף אימעניעם, דאָס הייסט, מיר האָבען זיי נעגעבען „אָפיסען" פון אונזערע אימעניעם, און זיי האָבען אונז געגע־בען „אָפיסען" פון זייערע אימעניעם. איז דאָך ממה־נפשך: וועלען מיר מאָכען זייערע אימעניעם, וועלען מיר דאָך אוודאי פערדינענן געלד; וועלען זיי מאָכען אונזערע אימעניעם, וועלען מיר וויעדער פערדינענן געלד, — סאי ווי סאי דערלענגען וועלען מיר שוין ניט! הכלל, איך האָב מיך אריינגע־חאפט אין דער חברה מעקלערס און בין נעוואָרען מיט נאָט'ס הילף א מעקלער צווישען די גרויסע, און איך זיץ שוין אינוועניג ביי „סעמערעני'ן", ווי אלע, ארום די וויסע מירמעלשטיינערנע טיש־לעך, ווי אין אָדעס, און איך טרינק קאַווע מיט פוטערגעבעסס,

אזוי איז דאָ דער מנהג, אלא ניט, נעהט־צו א מענש און טרייבט ארויס. דאָ ביי „סעמערעני'ן" איז די רעכטע בערזע. עס קומען זיך צענויף אהער די נאנצע וועלט מיט מעקלערס. עס איז דאָ שטענדיג א נעשרייי, א טומעל, א הו־הא, ווי לכבדיל אין שוהל: אלע רעדען, לאכען, מאכען מיט די הענד. אמאל קריענט מען זיך, מע אמפערט זיך און נאכדעם לאדט מען זיך, מחמת ביי'ם טיילען זיך מיט „קארטאוש" איז תמיד פארהאן טענות מיט פרעטענציעס, מיט פערלאזענישען, מיט קללות, מיט פיינען, מיט פעטש, און איך בין אויך בתוכם. און מחמת איך בין פערנומען און חאב קיין צייט ניט, מאך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנ־דערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאז נאָט נעבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. נריס די קינדער זאלען נעזונד זיין, און שוואר און שוויענער, איטליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. איין אימעניע האָב איך אין וואהלינער נובערניע מיט א פאלאץ. איז דארטען פארהאן זעכס און זעכציג חדרים, וואָס די וועגד מיט דער סטעלי מיט די בריקען זענען בסך־הכל דורכאוים פון שפיענעל־גלאז, מיט א נארטען, וואָס וועדד אנגערופען „האנדזשיריי", און וואָס זומער און ווינטער וואכסען דארטען לימענעס מיט פאמעראנצען, היינט די פערד מיט די קא־רעטעס, וואָס דארט נעפינט זיך, נעמט אפ איין אויג, — און דאָס אלסדינג פערקויפט זיך בחצי חנם! וועז נאָט ברוך־הוא שיקט מיר צו דעם רעכטען קונה, וועד וואלט צו מיר דעמאלט נעווען גלייך? ס'איז נאָר איין שטיקעל חסרון, וואָס די מעקלערס פון אימעניעס זענען, צום מיינסטען, נעהאפט אויף דער צונג, דאָס הייסט, זיי האבען ליעב אמאל מנזם זיין דעם עסק. נאָר וואָס זאל מען טהון? פון פרנסה וועגען מוז מען א מאל זאנען א ליגען אויך!...

ם נ"ל.

XII.

שיינהשיינרעל פון כתריעווסע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב נאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף וויטער ניט ערנער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך שפּיי שוין מיט בלוט פון דיינע שענע בריוולעך! ס'איז מיר א חרפה א בושה צו וויזען אפילו עמיצען וואָס דו שרייבסט מיר, ווי זאָגט די מאמע זאל לעבען: „דער גרעסטער וועהטיג איז דער, וואָס מע קאָן איהם נישט ארויסרעדען"... וואָס איז דאָס פאר איין עובדא, פרעג איך דיך, זיצען נאנצע טעג ביי סימע־דינה'ן (וועה איז אָט די סימע־דינה, צו אלדי שווארצע יאָהר? ביי אונז איז געווען אמאל סימע־דינה די רופא'טע, איז זי שוין לאנג אויף דער אמת'ער וועלט!) און טרינקען קאווע מיט פּוטערגעבעקסלעך אין מיטען מיטוואָך שבת־צו־נאכטס? א גדולה אויף איהם, ער האָט „זשעמעניעס" אויף צו פערקויפען מיט זעכס און זעכציג חדרים, זעכס און זעכציג מכות זאל זיך זעצען מיינע שונאים אויף דער צונג! וואָרום וואָס נעהט איהם אָן, אשטייגער, דאָרטען אין יעהופעץ, וואָס איך האָב דאָ צו טהון טאָג ווי נאכט מיט זיינע קינדער? אָט האָט זיך ערשט נעכטען לאה'ניו, מיר זאל זיין פאר איהר, צעשלאָגען מיט משה־הערשעלי'ן, לעבען זאל ער, האָט זי איהם דערלאנגט מיט א גאפּעל אין פּנים אריין, א גליק וואָס ניט אין אויג! נאָר וואָס העלפט מיר דאָס רערען מיינס, אז ס'איז אין איין אויהער אריין, פוג'ם

אנדערען ארוים? אזא רציחה! איך שרייב און שרייב, איך וועל צעזעצט שרייבענדיג, און ער זיצט זיך אין געהאקטע וואונדען אין יהוספעץ און טרינקט קאווע, און קוקט ווי מעקלערס פאטשען זיך אויף דער בערזע! הלואי זאל טאקי עמיצען גאט געבען א זינען, ער זאל זיך מיט דיר אפרעכענען, ווי דו ביזט וועלטה, וואלסט דו אפשר קלינער געווארען, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

מענסט זיך איבערנעמען, מענדעל, מיט דיינע „סטעקראטען", אזא יאהר אויף זיי! זאלסט הערען, וואס סע טהוט זיך ביי אונז אין שטאדט מיט אונזערע צוויי יונגע דאקטוירים'לעך, דאקטאר קובעבע און דאקטאר לאקריץ. זיי רייסען זיך ווי די קעץ. דער דאקטאר קובעבע האט זיך מיישב געווען און האט איינגענעבען אויפ'ן דאקטאר לאקריץ, אז דער דאקטאר לאקריץ האט נע'סמ'ט א קינד... איז געגאנגען דער דאקטאר לאקריץ און האט איינגענעבען אויפ'ן דאקטאר קובעבע, אז דער דאקטאר קובעבע האט אינאיינעם מיט פיוועל דעם אנענט פערסטרעכירט א טוידטען אין דער חברה „יאקער"... איז נענאנגען דער דאקטאר קובעבע און האט איינגענעבען אויפ'ן דאקטאר לאקריץ, אז דער דאקטאר לאקריץ — — — נאר לאזען זיי דיר זיין ביידע די כפרה פאר מיר און פאר מיין משפחה און פאר אלע מיינע ליעבע און פאר כל ישראל!

XIII.

סנחם־סענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעעוסע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו חחיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרבען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך האנדעל שוין אציגד נאָר מיט וואלה, וואָרום א אימעניע אליין אָהן א וואלה איז ווי א שטוב אָהן א קוימען. דער גאנצער אנטיק פון יערער אימעניע איז דער וואלה. פון וועלדער זענען אידען גליקליך געוואָרען, געמאכט מיליאָנען! וועסט דו דאָך מיך געווים פרעגען: ווי קום איך צו וואלה? הער ווי גאָט פיהרט: אז איך בין דאָ געוואָרען א מעקלער פון אימעניעם און האָב מיך אָנגעהויבען רייבען ארום מעקלערס, האָב איך אָנגעטראָפען נראדע צו איינעם פון די גרויסע מעקלערס. פרעגט ער מיך: „וואָס האָט איהר פאר סחורה, אנו ווייזט?" געה איך און נעם ארויס מיין פעקעל מיט „אָפיסען" פון אימעניעם אויף א מיליאָן מיט זיעבענהונדערט טויזענד. רופט ער זיך אָן צו מיר: „האָט קיין פאראיבעל ניט, וואָס איך וועל אייך זאָגען, אלע אייערע אימעניעם זענען ניט ווערטה קיין דריי שמעקטאבעקע". פרעג איך איהם מסתמא — פאר וואָס? מאכט ער צו מיר: „דערפאר, וויל ביי אייך זענען אלע אימעניעם נאקעטע אימעניעם, ערד און הימעל, און וויעדער א מאל ערד און הימעל, און אבער א מאל ערד און הימעל! וואו איז עפים וואלה? וואָס טויג מיר א אימעניע, אז

זי האָט ניט קיין וואָלד? וואָס שווייגט איהר? וואָלד גיט מיר אַהער, וואָלד!!" בקיצור, איך האָב געמאַכט א שווייג, וואָרום ס'איז מיר געווען א חרפה א בושה פאר זיך אליין, וואָס איך טראָג מיך אַרום מיט אזא מין סחורה, וואָס איז גאָר קיין סחורה ניט! — אז ס'איז יא אזוי, רוף איך מיך אָן צו איהם, גיט זשע מיר עפּיס א רעכטע אימעניע מיט א וואָלד, איך האָב קונים. „אך, מאכט ער צו מיר, מיט'ן גרעסטען כבוד! איך האָב, זאָגט ער, פון אייערטוועגען א וואָלד — קיין בן־אָדם, זאָגט ער, איז דאָרט נאָך נישט געווועזן; ס'איז דאָרטען, זאָגט ער, פארהאַן בוימער מששת ימי בראשית, פון זינט די וועלט שטעהט, דעמבעם הויבע ביז דער חמארע, ארזי לבנון, פון איין זייט א באַהן, פון דער אנדערער זייט א טייך. נאָר ווי אזוי מיינט איהר, זאָגט ער, א טייך? אָט איז דער וואָלד און אָט איז דער טייך. א האַק א בוים, א פּליוך אין וואַסער!" — — — דערהערט אזעלכע דבורים, בין איך באָלד אוועק נאכשמעקען א קונה אויף דעם דאָזיגען וואָלד, און נאָט האָט מיר נעהאָלפען, איך האָב געפּאקט א קונה. אָנגעשמעקט האָב איך איהם, געווייטלעך, דורך א מעקלער, און דער מעקלער — דורך נאָך א מעקלער; נאָר עם מאכט נישט אוים, לאָז גאָט געבען, דאָס געשעפט זאָל זיין א געשעפט, וועט זיין ענונג פאר אלעמען. אז איך בין געקומען צום קונה און האָב איהם פאַרגעלעגט, אז איך האָב אזא און אזא וואָלד משששת ימי בראשית, פון אין זייט א באַהן, פון דער אנדערער זייט א טייך, א האַק א בוים, א פּליוך אין וואַסער, — איז איהם דאָס געשעפט באָלד געפּעלען געווארען; האָט ער מיך באָלד א נעם געטהאָן אויפ'ן צימבעל און האָט מיך אָנגעהויבען צו פערהערען אין הלכות וואָלד: ווי אזוי הייסט דער וואָלד, און וואו שטעהט ער, און וואָסערע בוימער וואכסען דאָרט, וויפיעל ארשין זענען זיי פון דער ערד, וויפיעל האָלטען זיי די הויך און וויפיעל די בריים, פון וואנען הויבען זיך אָן די צווייגען, וואָס פאר א קאָרע איז אויף זיי, און ווי אזוי געהען די סלאָיעס אינווענדיג, און ווי אזוי פאָהרט מען אהין, און ווי אזוי איז דער וועג, און צי

ס'איז דאָרטען ווינטער שנייען?... הכלל, ער האָט מיך בעשאָטען מיט רער און מיך נישט געלאָזט אויסרעדען א וואָרט. ערשט אויפ'ן סוף רופט ער זיך אָן צו מיר: „וואָס טויג אונז פוסטע דבורים? איהר ברענגט מיר בעסער איין אָפּיס פונ'ם וואָלה, וועלען מיר נאָכ־דעם רעדען". — צו וואָס טויג אייך, זאָג איך, אָפּיסען? אמעהר, אָט טהו איך א שפּרונג אויף איין פוס און ברענג אייך אהער צו פיהרען דעם מוכר אליין, דעם בעל־הבית פונ'ם וואָלה, איז דאָך בע־סער פון טויזענד אָפּיסען! הכלל, איך לויף אוועק צו מיין מוכר און חאַפּ איהם און ברענג איהם אריין גלייך צום קונה אין נומער אריין. מיין קונה מיט'ן מוכר האָבען זיך דערזעהן, איז אויף זיי אָנגעפאַלען א געלעכטער, איך האָב געמיינט, זיי וועלען ביידע דעם שלאָג בעקומען. „אָט דאָס איז אייער בעל־הבית פונ'ם וואָלה?" מאַכט צו מיר דער קונה. „אָט דאָס איז אייער קונה אויפ'ן וואָלה?" מאַכט צו מיר דער מוכר. אין דעם עפענט זיך די טהיר און עס קומען אריין נאָך צוויי אידען, ביידע פון שדה־לבן, און מע מאַכט נישט קיין לאַנגע דבורים, מע בעלעגט דאָס טישעל, מע נעמט ארויס די קאַרטען און מע זעצט זיך אוועק אלע פיער מאַכען אין „אָקע", און דאָס נעשעפט האָט מען געלאָזט אויף אם ירצה השם מאַרגען, און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים שוואר און שוויעגער, און די קינדער זאָלען לעבען, און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

XIV.

שיינה־שיינדעל פון כתריעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד. נעב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז מיין לעבען איז קיין לעבען ניט, ווי זאָגט די מאמע: „איידער אזוי צו פאָהרען, איז שוין נליי־כער נעהן צו פוס"... איך קאָן מיר פאָרשטעלען, אז אָך און אז וועה, וועל דיינע סוחרים זענען, אז מע קומט זיך צענויף רעדען פון א וואלד, וואָס טרעפט אָן „מילי מיליאסען", וואָרפט מען אוועק האָק און פּאָק און מע זעצט זיך אנידער אויף א גאנצער נאכט שפּיעלען אין „אָקע", עס זאָל אייך אזוי אָקען אין קאָפּ, ווי עס אָקעט מיר אין הארצען, בשעת דער וויסטער פינסטערער הוסט קומט מיר אָן! וועה איז מיר, ווינד איז מיר, צו וואָס איך האָב מיך דערלעבט, אז מיין מאן, וואָס האָט קיינמאָל ניט געוואוסט קיין צורה פון קיין קאָרט, זאָל ער אצינד רעדען פון קאָרטען! עס נעהט דיר מעהר ניט אָפּ, מענדעל, צו דיינע זיידענע קלייד־ער, אז דו אליין זאָלסט נאָך ווערען א קאָרטיאָזשניק אויף דער עלטער! נא דיר נאָר וועלדער! ווי קומסט דו צו וועלדער? האָסט דען נעוועהען אמאָל, ווי א בוים וואכסט? ווי זאָגט די מאמע זאָל לעבען: „ווי קומט א רב האנדלען מיט חזירים?"... איך האָב מורא, אז פון דיינע וועלדער זאָל זיך ניט אויסלאָזען א בוידעם.

גלייך ווי פון אלע דיינע גילדענע געשעפטען, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

די גאנצע וועלט טראגט דיך אויפ'ן קאפ! יענע וואך איז זיך מיישב דיין קרובה קריינדעל, די כפרה זאל זי דיר זיין פאר מיר, און בענענענט זיך מיט דער מאמע מיינער אין מארק ביי די פיש און הויבט־אן מיך צו בעווייגען און צו בעקלאגען, א מכה איהר א גרויסע! פאר וואס, זאגט זי, נעם איך ניט קיין גט ביי דיר, און איין עק לאז דאס האבען? מאהל דיר, זי האט זיך פון דער מאמע ניט גענארט. די מאמע האט זיך חלילה מיט איהר ניט געקריענט, ניט געזידעלט, נאר גלאט אזוי דערלאנגט מיט וועדטער, ווי זי קאן: „דארטען, וואו צוויי זענען אויף איין קישען, טאר זיך דער דריטער ניט מישען, און איידער א נייער שארבען, איז גלייכער איין אלטער טאפ... נוטע פרייגד זענען ווי קראפיווע, וואכסען אהן רענען... פאר וואס קוקסט דו בעסער ניט אויף א נעהענטערען?... איט־ליכער דערהערט, ווי יענער האט געגעסען קנאבעל... איין אכס האט א לאנגע צונג און קאן קיין שופר ניט בלאזען"... וכדומה אזעלכע וועדטלעך האט איהר די מאמע דערצעהלט אזוי לאנג, ביז קריינדעל איז אוועק, עס האט איהר אפגענומען דאס לשון.

XV.

סנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעווקע.

לזונתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרכען איינם פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז פונ'ם וואַלד האָט זיך אויסגעלאָזט א סטעפ; ס'איז לא דובים ולא יער, ניט קיין וואַלד, ניט קיין בוימער, ניט קיין טייך, א נעכטינער טאָג! אומזיסט נעדולט א קאָפּ אי יענעם, אי זיך; אומזיסט נעברענען פים, נעריסען שטיוועל. איך האָב ארויסגעזוכן, זונתי היקרה, אז וועלדער איז ניט פאַר מיר, און מיט אזעלכע לינגערם האַנדלען איז ניט פאַר מיין קאָפּ. זיי קאָנען דיר אויסטראַכטען אויפ'ן הימעל א יריד, און מע קאָן דורך זיי אין דער שאול תחתיה אַריין! וואָס זשע האָב איך נעטהאָן? האָב איך מיך בעצייטענס א נעם געטהאָן צו איין אנדער געשעפט, צו זאוואָדלעך (דאָס הייסט, פאַבריקען, וואָס מע מאַכט צוקער). דאָס איז היינט דאָס בעסטע פון אלע געשעפטען; אידען קויפען זאוואָדען, און די מעקלערס פערדינענען גלה, זענען מאסף ממון! פארהאַן דא א מעקלער פון שדה־לבן, ער האָט זיך אַרייננעהאַפט צו די ראַדאָמישלער און מאַכט זיי אלע וואָך א צווייי־דריי זאוואָדלעך, חאפט א צעהן־פופצעהן טויזענד און פאַהרט אוועק אויף שבת אהיים! וואָס דארפסט דו מעהר — משרתים, פאקטוירים זענען היינט נעוואָרען מאכערס פון זאוואָ־

דען, טראָגען גילדענע זייגערס, רעדען דייטש, האָבען שוין גאָר „מאָגען־קאָטאָר", שיקען זייערע ווייבער אין די בעדער אַריין, נע־ווּאָרען מורא'דיגע סטיקראָטען! הכלל, איין נעשעפט איז היינט נעבליבען אין יעהופּעץ אויף דער בערזע — זאָווּאָדען! אָלע מעק־לערס מאָבען זאָווּאָדען, און איך אויך בתוכם. וועסט דו דאָך מסתמא וועלען וויסען, ווי קום איך מיך צושלאָגען צו אַזא פונדא־מענטאָלנע נעשעפט, וואָס איך וויים גאָר ניט מיט וואָס מע עסט דאָס? וועסט דו האָרכען, ווי אזוי גאָט פיהרט מיט א מענשען: שוין פון א צייט, אז איך האָב אויפגעהערט נעהן צו סעמעדעני'ן (ניט, אזוי ווי דו רופסט איהם, סימע־דינה! ס'איז גאָר א זכר, ניט קיין נקבה, און נאָך א רשע דערצו!). און אויפגעהערט צו נעהן האָב איך, ניט ווייל איך האָב מיך מיט איהם געקריגעט, נאָר פשוט, ווייל ס'איז מיר נמאס געווּאָרען די קאַווע מיט די בולקע־לער, און אנב האָב איך טאקי ניט ביי זיך קיין קליין־געלד, האָב איך מיך אָננעהויבען ארומדרעהען גלייך מיט אָלע אידען אויף דער נאס. אזוי לאנג און אזוי בריים, ביז איך האָב מיך בעקענט מיט איינעם א מעקלער פון זאָווּאָדען, ווייזט אוים, א נאנץ עהרליכער און האָט גרוים קענטשאפט. ער קומט אַריין, זאָגט ער, צו אָלע גרעסטע, אפילו צו די בראָצקים. „פון וואנען, מאָכט ער צו מיר, איז א איד?" — פון כתריליעווקע, זאָג איך. אָליין בין איך, הייסט דאָס, א יאָמפּעלער, זאָג איך, א נכתב בין איך אין מאוּפּעווקע, איין איידעם בין איך פון כתריליעווקע, און האָנדלען האָנדעל איך אין יעהופּעץ. „וואָס איז אזעלכעס, מאָכט ער צו מיר, אָט דאָס כתריליעווקע, א דאָרף, צי א שטעדטעל?" — וואָס איז שייך, זאָג איך, א שטעדטעל? א נאנצע שטאָדט! „מענען דאָרטען אידען וואָהנען?" — נאָך א מין מענען! „נו, און א טייך, מאָכט ער, איז ביי אייך פּאָרהאן?" — נאָך א מין טייך, זאָג איך, שטינקיילא הייסט דער טייך. „נו און פון א באָהן, מאָכט ער, איז עפּים ווייט?" — סך־הכל, זאָג איך, א וועלסט עטליבע און זיעבעציג. וואָס איז, זאָג איך, אקענען וואָס פרענט איהר דאָס? „גיט מיר,

מאכט ער צו מיר, די האנד תקיעת־כף, אז צווישען אונז וועט דאס בלייבן; איך קאן אייך אנזאגען א בשורה, רב מנחם־מענדעל, אז מיר וועלען, אם ירצה השם, אין גיכען ביידע פערדיענען נעלה, און א סך, א פולע היטעל! ס'איז מיר נאר־וואס, זאגט ער, אריינ־געפאלען א מחשבה, וואס טרעפט איין מאל אין הונדערט יאהר, היינו: כפי אזוי ווי קונים אויף זאוואדען איז היינט פארהאן לרוב, און קיין זאוואדען איז ניטא; וויפיעל ס'איז געווען זאוואדען האבען די ראדאמישלער אויסנעקויפט, און מעהר ווי מען נישט פערקויפען; לכן האט זיך דער עולם א נעם נעטהאן צו בויען פרישע צאפעלרינג זאוואדען, און מחמת אין די דערפער טארען דאך קיין אידען ניט ארין, לכן זוכט מען ערטער אויף זאוואדען נאר אין די קליינע שטעדטלעך, דארטען, וואו אידען מעגען וואהנען; היינט פערשטעהט איהר שוין, אז אייער כתריעלעווקע איז בעשאפען נע־וואלען מששת ימי בראשית, אז ס'וואל דארט זיין א זאוואדע!? און אזוי ווי איהר זעהט מיך, האב איך נראדע א קונה אויף צו בויען א זאוואדע! אויף א האלבען מיליאן קערבלעך, נאר קיין ארט איז ניטא: מע האט פערחאפט אלע ערטער! ווייסט איהר ניט, מאכט ער צו מיר, מיט וועמען רעדט מען, און צי קריגט מען דארט בורעקעס און א פלאץ אויף צו בויען א זאוואדע!?" — אך, מאך איך, מיט'ן גרעסטען כבוד! איך האב דארטען, זאג איך, א ווייב ביז הונדערט צוואנציג יאהר, מיט שווער און שוויענער, מיט א גאנצער משפחה. איך קאן באלד אוועקשרייבען אהינצו א בריוועל, און איהר מעגט, זאג איך, זיין זיכער, אז מע וועט מיר תיכף ומיד אפענטפערען מכל־דבר־שורש! לכן, זונתי היקרה, שרייב איך דיר וועגען דעם און בעט דיך טאקי, זאלסט זיך זעהן מיט עזריאל דעם סטארעסטע און מיט מאשקע דעם רויטען, ער רייבט זיך צווישען פריצים, לאז ער אויסטאפען ביי זיי, צי קאן מען האבען א פלאץ, און וויפיעל קאן מען האבען בורעקעס, און ווי טייער, און טאקי באלד מיר אפענטפערען דורך א בריוועל, כי נחוץ מאד, מע קאן דא, פערשטעהסט דו מיך, חאפען א גראבס, טאקי א צעהן־פופצעהן

מויזענד! און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט נעוונד און מיט הצלחה. גרים איטליכען בעוונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. איך האָב מיך צעפרענט ביי מיין איצ־טינען שותף, וואָר איז דער קונה, און בין נעוואָהר נעוואָרען, אז דער קונה איז טאַקי איינער פון די ראַדאָמישלער, זעהר א הייסער קונה, מחמת די ראַדאָמישלער זענען אַלע זעהר הייסע קונים, ברע־נען צו זאַוואָדלעך, עס מעג זיין א ווינד־מיהל, אַבי ס'איז מיט א קוימען און סע פייפט! לכן האָף איך צו גאָט, אז דאָס נעשעפט איז, אם ירצה השם, נעווים א נעשעפט, און מיר וועלען מיט גאָט'ס הילף נעווים פערדיענען געלד. חאָטש אפילו מיר זענען דערביי היבשע עטליכע שותפים. איך האָב מורא, אויב ניט א נאַנצער מנין. נאָר לאָז גאָט געבען, דאָס נעשעפט זאָל נאָר זיין א נע־שעפט — דו ווייסט דאָך, אז איך בין ניט קיין אַץ להעשיר!

ח נ "ל.

XVI.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלווסק צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האָב דיין מגילה נעלייענט און נעלייענט און האָב ניט פערשטאַנען איין ווארט, וואָס דו ווילסט! דו פרענסט זיך נאָך, צי ס'איז דאָ פּלאַץ? שרייב איך דיר, אז אויף דעם נייעם בית־עולם איז פארהאן גענוג, עס וועט קלעקען פאר האלב יעהופעץ! און וואָס פרענסט דו זיך אלץ נאָך אויף בורעקעס? פאר וואָס פרענסט דו זיך שוין ניט אָן אין איין־וועגס אויף קרויט, אויף חריין און אויף פאסטערנאק? און דער טייך? אזא מזל אויף דיינע שותפים, וואָס פאר א וואסער ביי אונז איז! קומט ערב פסח, טרינקט מען יאשטשערקעס, און זומער ווערד דער טייך גרין ווי גראָז; איך וואָלט וועלען, אז דיינע יעהופעצער פיינע בריות, וואָס האָבען צו טהון מיט די מאָ־נענס, זאָלען פערזוכען אונזער וואסער ארום תמוז... ניין, מענדעל, לאָזען זיי דיר קרענקען דאָרטען אין יעהופעץ, מיר וועלען זיך שוין בעגעהן אזוי, אָהן זייערע זאוואָדלעך, ווי זאָגט די מאמע מיינע: „ראש־חודש אלול נעהט אוועק, און בעל־הבית בלייבט בעל־הבית"... שלאָג דיר ארויס פון קאָפּ די דאָזיגע אלע נארישקייטען, דו וועסט אזוי מאכען זאוואָדלעך, פונקט אזוי ווי דו האָסט נעמאכט וועלדער, אימעניעס, הייזער און צוקער! איך בין דיר ערב, אז איידער דו

וועסט זיך ארומקוקען, וועלען דיך דיינע שותפים בענעמען פון קאָפּ ביז פיס, וואָרום דו ביזט נעווען א שלים־מזל און וועסט בלייבען א שלים־מזל, ווי עס ווינשט דיר פיעל נוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

יאָ, זאָג נאָר, מענדעל, וואָס איז דאָס פאַר א נייעס, וואָס מע דערצעהלט ביי אונז? מע זאָגט, אז דאָרט, אין יהוּפּעץ, פערשרייבט מען זיך שוין קיין ארץ־ישראל? ווער עס פערשרייבט זיך פערציג קאָפּיקעס, דער פאָהרט. וואָס איז דאָס פאַר א מין? ביי אונז האָט מען שטאַרק אָנגעהויבען דערפון צו שמועסען; יוננע לייט קלויבען זיך צענויף אלע נאכט ביי יוסיל משה-יאָסי'ס און מע רעדט פון ארץ־ישראל. — הכלל, עס טהוט זיך חושך, ווי זאָגט די מאַמע: „שוין לאַנג שטיל נעווען!"...

XVII.

סטהם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעווקע.

לזונתי היקרת הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל *שתחי'* עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פונ'ם אנדערען נאָר גוטם מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דער עסק פון זאוואָדען איז שטאַרק אָפגעקיהלט געוואָרען. עס איז נעקומען אויף זיי א קריזים, ממש עס וואלגערען זיך זאוואָדלעך אין גאַס, נישטאָ קיין קונים! דער עולם, פערשטעהסט דו מיך, האָט זיך אָנגענעסען מיט זאוואָדען, אביסעל אריבערגעהאפט די מאַס, געלד איז טייער און צוקער איז בזיל הזול, וואָרום מע האָט אָנגעמאַכט אזוי פיעל צוקער, אז ס'איז נישטאָ וואו זיך אהינצוטהון מיט איהם, חאָטש נעם וואָרף איהם ארוים! ס'איז אין דער ערד דאָס געשעפט, די זאוואָדטשיקעס שטאַרבען נאָך א נראָשען, די קאָפיטאַליסטען האַלטען זיך איין און די מעקלערס געהען ארום בטל, אָהן א שטאָך ארבייט, און איך אויך בתוכם. מיינסט דו דאָך אוודאי, אז ס'איז עק וועלט? זאָלסט זיך נאָר נישט זארגען, זוגתי היקרה, גאָט איז גאָט און יעהופעץ איז א שטאַרט. אזעלכע מענשלעך, ווי איך, ווערען חלילה נישט פערפאַלען; אדרבה, איך האָב ערשט א האָפנונג, אז הייַנט, אם ירצה השם, בעראַרף איך ערשט אויפקומען, וואָרום איך פיהר איצט אזא געשעפט, וואָס איך בעראַרף פערדיענען אויף מיין חלק כמעט

ביז א מאה אלף! דאָס געשעפט, וואָס איך פיהר, טרעפט אָן א צעהן מיליאָן, און אפשר נאָך מעהר פון צעהן מיליאָן, עס האָט נאָר ניט קיין שיעור און קיין ערך. ס'איז א סברא, אז נאָלד אליין זאָל דאָרטען זיין אין די אלפים; היינט וואו איז זילבער, וואו איז אייזען, וואו איז קופער, וואו איז בליי, וואו איז קוועק־זילבער? פון ערדקויהלען און פון שטיינער רעד איך שוין ניט! היינט געפינען זיך דאָרטען וועלדער מיט פעלדער מיט כל טוב — ס'איז, זאָגט מען, עפרות זהב, און וויל מען וויל מען דערפאר סך־הכל דריטהאלבען מיליאָן, עס איז א מציאה פון א גנב! איין חסרון איז נאָר, וואָס ס'איז אביסעל צו וויטליך, היינו, סע שטעקט אזש אין סימביר, און פאהרען בעראָרף מען אהינצו אפשר דריי וואָכען כסדר, וואָרום אהין געהט נישט קיין באהן. וועמען לעגט מען פיר אזא גרויס געשעפט? געווייגטליך, בראָצקי'ן! איז אָבער די צרה, ווי אזוי דערזיאלאָגט מען זיך צו בראָצקי'ן אין דער קאָנטאָר? ראשית חכמה, שטעהט ביי דער טהיר א שווייצאר מיט קנעפ און קוקט אויף דער קאָפאָטע; ווי באלד איין אלטע קאָפאָטע, אזוי גיט מען איהר דעם וועג; און אז נאָט העלפט, מע קומט שוין איבער דעם שווייצאר, שטעהט מען אָפ א שעה זעכס אויף די טרעפ און מע וואָרט, טאָמער וועט נאָט רחמנות האָבען, מע וועט דערזעהן בראָצקי'ן דורכנעהן, און אז מע דערלעבט איהם שוין יא צו זעהן געהן, פליהט ער פאַרביי פיל אויס'ן בויגען, און איידער מע קוקט זיך ארום, זיצט ער שוין אין דער קאָרעטע — און א גוטען טאָג מיט דער קאָפאָטע! קאָן מען ניט זיין אזוי גראָב און מע מוז קומען מאָרגען נאָך א מאָל. אויף מאָרגען איז וויעדער די אייגענע געשיכטע; א קלייניגקייט, א מענש האָט אזוי פיעל געשעפטען? מע קאָן ניט אזוי גיך זיך דערשלאָגען צו בראָצקי'ן! נאָר צו גאָט א האָפנונג, איך וועל מיך מסתמא א מאָל דערשלאָגען, און דעמאָלט וועט שוין זיין גימל! און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאָך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געזונט

בען מיט נעזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדער און אלעמען בע־זונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו פרענסט זיך נאָך אויף „ארץ־ישראל", קעהרסט דו אַוודאי מיינען „ציניזם"? דאָס איז זעהר א הויכער ענין, חאָטש אין יעהופּעץ אויף דער בערזע האָלט מען עפּיס נישט דערפון. איך בין געווען א פּאָר מאָל ביי די היגע „ציניסטען" אויף די „זאָסערדאָניעס" און האָב געוואָלט וויסען, וואָס דאָס איז, האָט מען אָבער אַלץ נערעדט אויף רוסיש, און דוקא א סך נערעדט. דאָכט זיך, וואָס וואָלט זיי געאָהרט, זיי זאָלען זיך דורכרעדען מיט אידען אויף אידיש?... איך האָב אפילו א פּאָר מאָל א רעד גע־טהאָן מיט מיינע חברה־לייט אויף דער בערזע וועגען דעם, האָבען זיי מיך אויסגעלאַכט: „וויים איך וואָס? ציניזם! דאָקטאָר הערצל! אויך מיר א געשעפט!"...

ה נ " ל.

XVIII.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהועץ.

לכבוד בעלי היסר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב נאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז מיין ניטעל איז נעבליבען איין אלמנה מיט זיבען קינדער יתומים, איינס קלענער פונ'ם אנדערען! נעשטאַרבען איז דער שוואָגער מיינער, מיר צו לענגערע יאָהר, פון א צאָהן, דאָס הייסט, אז מע וויל, איז ער אפילו תמיד נעווען נישט קיין נעזונדער; ער פלעגט, נישט פאר מיר נעדאכט, גאנץ אפטליך אונטערהוסטען מיט בלוט. פון דעסטוועגען האָבען מיר נעמיינט, אז ער וועט זיך נאָך מוטשען. צום סוף נעהט ער און נעמט זיך ארויס א צאָהן ביי שמעלקע דעם רופא, לענט זיך אנידער און שטארבט אוועק. ווי זאָגט די מאמע, איהר צו לענגערע יאָהר: „קיינער ווייסט נישט, וועמענס מאַרגען עס איז"... און דערווייל נעבאָך גיטעל לעגט איין די וועלט, ס'איז איהרע טרערען גאָר נישט צו פערשרייבען! אוודאי וועט חלילה פערקאהרט, מיין שוועסטער, איהר צו לענגערע יאָהר, זאָל חס ושלום שטארבען, און זלמן־מאיר זאָל בלייבען איין אלמן, וואָלט ער נעווים אזוי פיעל טרערען נישט פערגאסען און וואָלט מסתמא באלד נאָך שלשים נעבראכט צו פיהרען פון בארדיטשעוו א שטיפ־מאמע פאר זיינע קינדער. איך זאָג דאָס טאקי אקענען אלע מאנס־בילען, די כפרה מעגט איהר זיין פאר אייערע וויבער. וואָרום נואו

איז דאָס געהערט געוואָרען, אז א טאַטע פון קינדער זאָל זיך אַרייַנ־נעמען א משוגעת אין קאָפּ אַריין — מיליאָנען! א גליק האָט איהם געטראָפען: ער שטעהט ביי בראָצקי'ן ביי רער טהיר! איך האָב מורא, אז ווייטער פון רער טהיר וועסט דו נישט געהן. איין עבירה די שטיוועל, כלעבען! אָט באָלד טאָקי חאָפּט בראָצקי אַרויס די מיליאָנען און פליהט אַוועק קיין סימביר — וואָס איז? מנחם־מענדעל אליין האָט גענהערט, אז דאָרטען ערגיץ אין אלדי שוואַרצע יאָהר וואָלגערט זיך גאָלר מיט קוועק־זילבער! ווי זאָגט די מאַמע מיינע: „א טויבער האָט גענהערט, ווי א שטומער האָט דערצעהלט, אז א בלינדער האָט געזעהן, ווי א קרומער איז געלאָפען"... נאָר איך וויים פריהער, אז אינ'ם אַנדערען בריף וועסט דו מיר נע־ווים שרייבען, אז פונ'ם גאָלדענעם געשעפט האָט זיך אויסגעלאָזט א בוידעם. עס וועט זיך אָבער נעפינען א שלאָק מיט א נייעם חלום און וועט דיר דערצעהלען, אז א קוה איז געפלויגען איבער'ן דאָך און געלעגט איין איי, וועסט דו צעלאָזען די פּאָלעס און וועסט וויעדער לויפען, ווי א משוגענער. דו זאָלסט אָבער נעמען אויפ'ן קאָפּ, אז דו האָסט אין דער היים א ווייב ביז הונדערט און צוואַנ־ציג יאָהר מיט קליינע קינדער, וואָס קוקען אויף דיר אַרויס, ווי אויף משיח'ן, וואָלט זיך דיר ניט גלוסטען אַרומשלעפען זיך איבער פרעמדע הייזער און אַרומטראָגען זיך מיט אזעלכע נאַרישקייטען, וואָס עס שלאָגט צו דער נאָר הערענדיג! נאָך האָט דיך ניט אָנגע־לערנט יהופּעץ, ברענען זאָל דאָס אויפ'ן פייער, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

א שענע מעשה, נאָר א קורצע: מאיר משולם'ס נעדענקסט דו? האָט ער א טאַכטער שפּרינצעל, נעוונען א נעוונדע מויד איין איי־זערנע, שוין אפילו אביסעל איין איבערגעוואַכסענע, נאָר זעהר א נעראָטענע! האָט זיך צו איהר פערנאַדעט א מוכר־ספרים'ניק, וואָס

טראָגט אָרום איבער די הייזער מעשה־ביכלעך מיט ראָמאַנסען אויף פּראָקאַט. האָט זיך נעבאַך שפּרינצעל צוגעחאַפּט צו די דאָזיגע מעשה־ביכלעך און ראָמאַנסען, ווי צו עפּיס רעכטס, און זי האָט זיי דורכגעלייענט, זאָגט מען, א שטיקלעך הונדערט, און זי איז גע־ווָארען, ניט פּאַר מיר געדאַכט, עפּיס אזוי ווי צעמישט; זי רעדט מיט א משונה־מאָדנע לשון, אלץ אזעלכע ווערטער, וואָס מע קאָן ניט פערשטעהן; זי זאָגט, אז מע רופט זי ניט שפּרינצעל, נאָר „בערטע", און זי קוקט אָרויס אלע מינוט, אלע רגע, אז אָט־אָט קומט עפּעס איינער, וואָס מע רופט איהם „לאָרד", איהר „בעשיצער", און גנבה'ט זי אָרויס דורך א פענסטער, און פערפיהרט זי ערגיץ אין אלדי שווארצע יאָהר אזש קיין לאָנדאָן, און פון לאָנדאָן קיין סטאַמבול... זאָל נישט קומען איין אויסחאַפּעניש אויף די פּוסטע קעפּ, וואָס טראַכטען אויס אזעלכע ווילדע זאכען, וואָס נישט גע־שטויגען, נישט געפלויגען?...

XIX.

סנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעווסע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתהי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינם פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז מיר האבען א גרויסען גאט. חע־א מעשה: אז איך האב אנגעהויבען ווערען איין אריינגעהער צו די בראצקים, בין איך געווארען א גרויסער חשוב אויף דער בערזע, און עס האבען זיך צו מיר אנגעהויבען צושארען מעקלערס פון דער וועלט מיט טויזענדער געשעפטען: הייזער און אימעניעס און וועל־דער און באהנען און פאראחדען און פאבריקעס אויף מילי'אנען, און אלץ פון בראצקי'ס וועגען! צווישען די דאזיגע מעקלערס זע־נען פארהאן א פאר שותפים, ניט קיין היגע, איינער טראגט א טע־דעווערענדע מיט א הענגקאלנער, און דער אנדערער הייסט מיט א משונה מאדנע נאמען, וואס איך שעם זיך דיר איהם ארויסשרייי־בען... אט די צוויי מעקלערס האבען מיך געפאקט איינמאל בשעת איך בין געגאנגען פון בראצקי'ן, און טענדעווערענדע האט זיך אנ־נערופען צו מיר בזה הלשון: „הערט זשע אויס, רב מנחם מענדעל, וואס מיר ווילען אייך זאגען. די מעשה דערפון איז אזוי: מיר האבען געהארכט, אז איהר דרעהט זיך דארט ארום די בראצקים, מהכתיתי, לאז אייך גאט העלפען, וואס האבען מיר צו אייך?" — אם כן, זאג איך, וואס זשע ווילט איהר? „וואס, זאגט ער, זאלען

מיר וועלען? מיר ווילען דאָס, וואָס יעדער מענטש וויל, מיר ווי־לען פערדיענען, מיר זענען אויך מענטשערס, מיר האָבען אויך גע־שעפטען, א קשיא אויף א מעשה, אַביסעל אין אייער זכות, אַביסעל אין אונזער זכות, טאָמער וועלען מיר עפּעס מאַכען, וועלען מיר מא־כען אינאייניגעם, עס וועט זיין „יחלוקו", ווינציגער פערדיענט, אַבי פערדיענען, ווי זאָגט מען: פון א קריוורד קאָכט מען וועטשע־רע..." — על כל פּנים, זאָג איך, צו וואָס טויג אונז לאַנגע דבורים? זאָגט בעסער, וואָס האָט איהר? שעמט זיך ניט. „מיר האָבען, זאָגט ער, געשעפטען זעהר א סך מיט נאָט'ס הילף. מיר האָבען קויהלען אין פּאָלטאַוער גובערניע, מיר האָבען צייזען אין קאַניעווער אור־יעזד, מיר האָבען א מיהל איין אָפּגעברענטע אין פערעיאַסלאַוו, מיר האָבען מאָשינעס אויסלכע גאָר נייע, א פּינסקער איד האָט זיי אויס־געטראַכט, היינט האָבען מיר א פּריץ, וואָס ווי אויסבייטען א וואָלר אויף א „גוראַלנע", און א אידען האָבען מיר, וואָס ווי קוי־פען א גרויס הויז אין יעהופּעץ אָהן געלד, היינט אימעניעם! וועל־דער! טאָמער האָט איהר קונים, וועלען מיר אייך געבען אימעניעם, אָדער טאָמער האָט איהר אימעניעם, וועלען מיר אייך געבען קונים". — ניין, זאָג איך, מיט קיין אימעניעם און וועלדער האַנ־דעל איך שוין מעהר ניט — איין עק! איך האָב מיך, זאָג איך, מיט אימעניעם שוין אָפּגעבריהט און האָב געגעבען זיך דאָס וואָרט, אז איך זאָל קיין אימעניעם מיט קיין וועלדער מעהר אין די הענד אַריין ניט נעמען! „עט, מאַכט צו מיר די טענדעוועראַנדע, אַלע געשעפטען זענען דען גלייך? אָט האָבען מיר איצט א אימעניע אויף קאַווקאַז, א אימעניע מיט נאָפט, דאָס הייסט, אזא מין ערה, וואָס עס שפּריצט פון דאָרט נאָפט, סע שפּריצט און סע שפּריצט און עס הערט נאָר ניט אויף צו שפּריצען! ס'איז נאָר א סברה, אז די ערד קאָן דאָרט אַרויסוואַרפען א מיליאָן פוד נאָפט אין איין מאָל!"... — אויב אזוי, זאָג איך, זענט איהר פון מיינע מענשען; אָט דאָס, זאָג איך, איז א געשעפט! אָט דאָס גיט אַהער! און מיר זענען אַוועק אַלע דריי אין דער „אידישער מאַלאָטשנע" (איך

גע‌ה שוין מע‌הר ניט צו סעמע‌דעני'ן, וויי‌ל ד‌אַרט טרייבט מען אַרויס, גע‌ה איך שוין אין דער „אידישער מא‌לאַטשנע", פּאַרט היימלי‌כער, צוויישען אידען, מע קאַן זיצען און רערען און טהון וואַס מע וויל), און ד‌אַרט האַבען מיר אַרומגערערט דאַס גע‌שע‌פט און גע‌שלאַסען שותפות, און אז ס'איז גע‌קומען צום צע‌שרייבען זיך, האַבען זיי מיר מגלה גע‌וועזן דעם סוד, אז ביי דעם גע‌שע‌פט אַרבייטען נאַך עטלי‌כע שותפים: איינער מיט גראַבע ליפּען, דער אַנדערער א גע‌לע‌ר, ער האַנדע‌לט מיט זייגערלע‌ך, א מורא'דיגער בעל־מגזם, גאַט זאַל שומר ומצי‌ל זיין, און איינער מיט א רויטער נאַז מיט ווייס־פּערלע‌ך, אויך א ווי‌לדער בעל־מגזם, און נאַך איינער, איין אלמן. אז איך האַב דערהערט אזוי פּיע‌ל שותפים, איז דאַס מיר אפילו ניט אזוי גע‌פע‌לען. טענדערוועדע האַט אַבער איבער מיר אזוי לאַנג נערערט און דערצויגלט משלים, אז איך האַב גע‌מוזט מוסכם וועד־רען, מיר זאַלען זיך אלע צע‌שרייבען אויף פאַפּיער. נעווייגטלי‌ך, צוויישען שותפים מוזען דאַך זיין טענות; איטלי‌כער האַט נערדונ־גען, אז איהם קומט א גרעסערער חלק. גאַט זאַל מיר נאַר מצליח זיין, איך זאַל שוין מיט'ן אַנדערען צד זיין אזוי פּאַרטיג, ווי איך בין פּאַרטיג מיט די מעקלערס, וועט, אם ירצה השם, זיין גאַרניט שלעכט, וואַרום ביי אַט אזא מין נעשע‌פט ווי אזוי פּערדיענט מען ניט חאַטש א מיליאַן קאַרבען? עס איז ביי מיר נעבליבען, אם ירצה השם, בלי נדר, טאַמער וועדע דאַס גע‌שע‌פט, דינג איך מיר באַלד א קאַנטאַרל אויף ניקאַלאַיעווסקי און איך וועד מיט גאַט'ס הילף א גרויסער מעקלער. און מחמת איך בין פּערנומען און האַב קיין צייט ניט, מאַך איך דאַס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאַל גאַט געבען, עס זאַל זיין מיט נעזונד און מיט הצלחה. לאַז גריסען די קינדערלע‌ך זאַלען לעבען און איטליכען בעזונדער נאַר פריינדלי‌ך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. איך האָב אין זינען געהאַט דיר שרייבען עפּים זעהר א נויטיגס, האָב איך פערגעסען וואָס. לאָז איך שוין, אם ירצה השם, אויפ'ן צווייטען מאָל.

הנ"ל.

XX.

שיינה־שׂ'יבדעל פון כתריעווסע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר אין קורצען, ווארום איך האב שוין קיין כח ניט מיט דיר צו רעדען. ס'איז ווי איין ארבעס אין דער וואנד. ווי זאגט די מאמע: „שפיעל דעם חתן וויינענדריגס, ער האט זיך זיינס אין זינען"... ביזט טאקי אוודאי א גרויסער חשוב אין יעהופעץ, ווארום דו שטעהסט דאך ביי ברצקי'ן ביי דער טהיר, און סע קישעט ביי דיר מיט מילאנען, נאר נאך אלעמען זאלסט דו ניט זיין ביי זיך אזוי גדול'דיג. די מילאנען זענען נאך לעת־עתה ביי ברצקי'ן, ניט ביי דיר, און עס קאן זיך אויסלאזען, אז די ערד, וואס שפריצט מיט שמן־זית, זאל גאר שפריצען מיט „מים־אחרונים־וואסער", און אז עס וועט קומען צו עפּיס, וועט זיך אויס־לאזען מיט פעטש, און וועמען וועט מען פאטשען? — דיך! על כן איז מיין עצה, אז דו זאלסט זיך בעצייטענס ארויסחאפען פון דיזע־טען און קומען אהיים. זאלסט פערגעסען, וואס ס'איז געווען ביז אהער, טאמער האב איך דיך אמאל אנגעריהרט מיט א ווארט. זי זאגט די מאמע: „בעסער א פאטש פון א פריינד, איידער א קוש פון א פיינד"... און קלאפ א טעלעגראם און קום צו פאהרען

וואָס גיכער, אוֹן לאָם איך פּטור ווערען, ווי עס ווינשט דיר פּיעל גוטס אוֹן אימער נליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

איך קאָן דיר דערצעהלען נייעס, וואָס ביי אונז האָט זיך פּערלאָפּען, עס קלינגט מיט דעם די וועלט! דו קענסט דאָך מאיר־מאָטעל משה־מאיר'ס. האָט ער א טעכטערעל ראָצעל, איז דאָס א ראָצעל פון נאָט, א נאנצע נעיורענע, א נעביל־בעטע מאָמזעל, שיט מיט פּראָנצויזיש, קלאָפּט אויפֿ'ן טאָפּטשאָן, נעהט זיך ניט צענויפֿ מיט קיינעם. א קליניגקייט, זי קומט ארויס אוש פון קצבים! ווי זאָגט די מאָמע: „זכות אָבות איז קיין קאָטאָווע"... הכל, מע רעדט איהר שרוכים פון דער וועלט, אוֹן זי פּערעבענדיוועט נאָך; וואָס מע ווייזט איהר, נעפּעלט איהר ניט. זי ווי! א חתן דוקא מיט אַלע מעלות; ער זאָל זיין אי שען, אי קלוג, אי רייך — דאָס טע־לערעל פונ'ם הימעל! שדכנים האָבען נעארבייט אויפֿ אַלע כלים אוֹן מע האָט איהר אַראָפּנעבראָכט א חתן, איין אנטיק, זאָגט מען, א קאַרעפּירער אתרוג, אוֹן דוקא פון א קליין שטעדטעל, פון אוו־ריטש! צענויפּנעפּאָהרען זיך, האָט מען, נעווויינטלעך, אַריינגעלאָזט חתן־כלה אין א בעזונדער חדר, זיי זאָלען זיך אָנקוקען. רופט זיך אָן די כלה צום חתן: „וואָס האָרכט מען ביי אייך מכח דרייי־פוס'ען?" מאָכט ער צו איהר: „מכח וואָסער דרייפוס'ען?" רופט זי זיך אָן צו איהם: „איהר ווייסט ניט וואָסער דרייפוס?" מאָכט ער: „ניין. מיט וואָס האָנדעלט ער?"... איז זי באָלד ארויסגע־לאָפּען פונ'ם חדר אוֹן איז נעפּאָלען חלשות, אוֹן דער חתן האָט נעבאָך בחרפּה נעמוזט אוועקפּאָהרען צוריק קיין אווריטש — א מכה איהם, א מכה איהר, א מכה זיי ביידען! איך בעט דיך, מאָך מיר קלאָר, ביזט דאָך צווישען מענשען: וואָר איז אָט דער דרייי־פוס, וואָס קאָכט מיט איהם אזוי די וועלט?

XXI.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינס פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז מיט בראצקי'ן האב איך מיך צע־גאנגען. דאס הייסט, מיר האבען זיך חלילה נישט געקריעגט, נאר איך האב אויפגעהערט געהן אהין — וואס איז מיר בראצקי, אז איך שפאר שוין גאר אן צו רויטשילד'ען קיין פאריזש? ! וועסט דו דאך מסתמא פרעגען, ווי קום איך, מנחם־מענדעל, צו רויטשילד'ען אזש קיין פאריזש? איז דער תירוץ טאקי: וויעדער קאווקאז און וויע־דער נאפט! אלע נאפטען, וואס אויף קאווקאז, זענען זיינע, און אליין זיצט ער אין פאריזש. בלייבט דאך די קשיא, ווי קומט די קאץ איבער'ן וואסער? פאלט מיר איין אוא מין געדאנק: פאר־האן ביי אונז אויף דער בערזע א פויגעל, וואס ער הייסט טודרוס. אט דער טודרוס איז געווען אמאל גאר א גרויסער שפענעלאנט, א הייסער, א פייעריגער שפענעלאנט. אז דער עולם האט זיך אפ־געשאקעלט מיט די עטליכע גילדען, זענען אלע גרויסע שפענע־לאנטען (און איך אויך בתוכם) געווארען מפקלערס, און טודרוס האט זיך אוועקגעלאזט קיין פאריזש און דרעהט דארטען די גרעס־טע געשעפטען אויף מיליאנען! אויף מיין גליק בעדארף אצינד טודרוס זיין היע אין יעהופעץ. האב איך מיך נישט געפוילט און

בין אַוועקגעלאָפען צו איהם אַהיים און האָב איהם גאָנץ פיין איבער־
געגעבען, אז איך האָב אָנגעשמעקט איין ערטעל אויף קאַווקאז, וואָס
שפּריצט מיט נאַפּט, און וועדלינג מע הייסט זיך געבען דערפאַר א
סך גלעזל, ווייזט אויס, אז דאָס געשעפט פּאַסט נאָר קיין פּאַריזש.
רופט זיך אָן צו מיר טודרוס: „איך האָב א קונה!" פרעג איך:
וואָר איז דער קונה? מאַכט ער: „רויטשילד"! — איהר קענט
זיך, זאָג איך, מיט רויטשילד'ען? „צי איך קען זיך, מאַכט ער, מיט
רוטשילד'ען? לאָמיר דאָס, זאָגט ער, ביידע פערמאָגען, וויפיעל
געשעפטען איך האָב שוין מיט איהם געמאַכט און וויפיעל גלעזל איך
האָב ביי איהם פערדיענט!" — האָט קיין פאַראיבעל ניט, זאָג איך,
אפשר וואָלט איהר זיך מטריח געווען, זאָג איך, אַוועקשרייבען צו
רויטשילד'ען קיין פּאַריזש? „אַוועקשרייבען, מאַכט ער, איז קיין
קונץ ניט! אך בין טאַקי מיט איהם ווי אַנדערע צוויי, נאָר איינס
צום אַנדערען נעהער זיך נישט אָן; מע בעראַרף האָבען איין אָפּיס
מיט א פּלאַן, אַנדערש קאָן מען ניט". בקיצור, איך בין אַוועק צו
מיינע שותפים און האָב איהם געבראַכט פון זיי איין אָפּיס מיט
אַלע זיעבעצעהן זאַכען. נו, וויי געפעלט דיר, זוגתי היקרה, ווי אַזוי
מנחם־מענדעל שטעלט צענויף מיט גאַט'ס הילף א געשעפט? השם
יתברך זאָל נאָר העלפען, עס זאָל אָנקומען די גוטע תשובה פון רויט־
שילד'ען, פערשטעהסט דו שוין, וואָס פאַר א פּנים עס וועלען דע־
מאָלט האָבען ביי מיר אַלע יעהופּעצער גרויסע מעקלערס? ס'איז
נאָר שלעכט דערווייל, וואָס סע פעהלט דאָס מזומנ'ע דרייערעל.
זאָלסט זעהן, וואָס עס טהוט זיך ביי אונז, ווי אַזוי די וועלט איז
געענגט אין גלזל. ממש מע גיהט אויס, מע שטאַרבט נאָך א קער־
בעל! מע קוקט ארויס אַלע טאָג אויף גרויסע אָנזעצען. נאָר זאַרג
נישט, זוגתי היקרה, ס'איז אַלץ ביז א צייט; פאַר אונזער עגמת־
נפש וועלען מיר, אם ירצה השם, האָבען גרויס נחת. לאָז נאָר אָנ־
קומען די גוטע בשורה פון פּאַריזש, וועל איך מיך שוין אריינחא־
פען אין קלייט אריין, וועל איך שוין אין זינען האָבען, אם ירצה
השם, אי זיך, אי דיך, אי די קינדערלעך אַלע, זאָלען געזונד זיין.

און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אנדערען בריף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדערלעך און איטליכען בעזונד־דער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו פרענסט זיך נאָך אויף דרייפוסען, איז דאָס זעהר א שענע מעשה. אַווי איז געווען די גע־שיכטע: אין פאַריזש איז געווען דרייפוס א קאַפּיטאַן, דאָס הייסט, ס׳איז געווען א קאַפּיטאַן, וואָס האָט געהייסען דרייפוס. און עס־טערהאזי איז געווען א מאיאָר (א מאיאָר איז עלטער פון א קאַפּי־טאַן, און אפשר, פערקעהרט, א קאַפּיטאַן איז עלטער). איז ער גע־וען, דאָס הייסט דרייפוס, א איד, און עסטערהאזי דער מאיאָר איז א כריסט. האָט ער אָנגעשריבען די בארדערא. דאָס הייסט, דער מאיאָר עסטערהאזי האָט אָנגעשריבען די בארדערא, און האָט אַרויפגעלעגט די גאַנצע באַד אויף איהם, אויף דרייפוס׳ען. איז גע־גאַנגען דרייפוס און האָט זיך געוואָלט פערגעטפערען. האָט מען איהם ג׳משפט, ער זאָל זיצען אייביג אויף אַיין אינזעל אין מיטען ים איינער אַליין פערשפּארט. איז געגאַנגען זאָלא און האָט געמאַכט א גוואָלד, און האָט אויסגעוויזען מיט ראיות, אז סטייטש, ער וויסט פאר קלאָר, אז ס׳איז ניט דרייפוס האָט געשריבען די באר־דערא; וואָס האָט איהר צו איהם, ס׳איז גאָר דעם מאיאָר׳ס אר־בייט, עסטערהאזי׳ס! איז מען געגאַנגען און מע האָט איהם ג׳־משפט, ער זאָל אויך זיצען. האָט ער זיך מיישב געווען, טאַקי זאָלא, און איז גאָר אַנטלאָפען. איז געגאַנגען נאָך איינער, פיקער, א פאַלקאָוניק, און האָט אויך אָנגעהויבען שרייען און ליארעמען. איז אַרויסגעשפּרונגען מערסי, דוקא א ג׳ענעראַל, און נאָך איינער ראָזשע, אויך א ג׳ענעראַל, און נאָך א סך ג׳ענעראַלען, און האָבען

נעזאגט פאלשע עדות אויף דרייפוס'ען. איז געווארען א געפילדער צוויישען די פראנצויזלעך, מע זאל איהם אראפברענגען, טאקי דרייפוס'ען. האט מען איהם געבראכט צו פיהרען קיין רען אויפ'ן משפט. איז געקומען צו פאהרען איין אדוואקאט פון פאריזש. האט מען איהם געוואלט שיסען. האט מען איהם געשאסען פון הינטען. האט ער נעמאכט פון אלע נענראלען א פלעדערווייש. און דרייפוס'ען האט מען פון דעסטוועגען וויעדער א מאל פער'משפט. נאר מע האט איהם אבער באלד ארויסגעלאזט. דאס הייסט, יא שולדיג, און פארט ניט שולדיג — און רוף אונז קנאקנישעל!... היינט פערשטעהסט דו שוין די מעשה מיט דרייפוס'ען?

הנ"ל.

XXII.

שיינה־שיינדעל פון כתריעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, גיב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז דו ביזט ניט ווייט פון א משוגענעם, עס נעהט דיר אפ נאר איין זאך — נעמען א שטעקען און לויפען איבער די גאסען! האסט דו נעהערט אביסעל א גדולה: ער שפריצט מיט גאז, פליהט קיין פאריזש, וואפט מיט מיליאנען! ער גלייבט זיך צו די יעהופעצער נגידים. זיי האבען קיין נעלד ניט, און ער האט קיין נעלד ניט. ווי זאגט די מאמע: „בין איך מיר אויך א בהמה און פגר אין דער טשערעדע"... נעדענק מיין ווארט, מענדעל, אז מע וועט דיך ברענגען אהיים אדער אין קייטען, אדער אין א ליילעך, אזוי ווי דו ביזט ווערטה, בכדי דו זאלסט נערענקען, אז דו האסט א ווייב ביז הונדערט און צוואנציג יאהר, וואס פערשטעהט מעהר פון דיר. און פאר דיינע מתנות, מענדעל, וואס דו ווילסט מיר אננעמען, דאנק איך דיר זעהר. לאז זיי גאט העלפען אזעלכע קונים א סך ווי דו מיט דיינע שותפים די ליגנערס, וואס פערדינענען מיליי־מיליאסען און פנר'ען פאר א גראשען, הלואי ווייטער ניט ערגער, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

די מעשה פון דרייפוס'ען, וואָס דו האָסט מיר בעשריבען, זאָל איך אזוי וויסען בייז, ווי איך פערשטעה אפילו איין וואָרט! ווי קומט א איד זיין א קאפיטאַן, און וואָס פאר א מין ב א נ ד ע ר א, וואָס איינער לענט ארויף אויף דעם אַנדערען? צו וואָס האָט דער ז א ל ע בעדאַרפט אַנטלויפען, און וואָס האָט מען איהם געוואָלט שיסען, און פאר וואָס עפיס פון הינטען, נישט פון פאָרנט?... ווי זאָגט די מאמע: „ציענען זאָלען אזוי וויסען פון פרעמדע נערט־נער, ווי ער ווייסט וואָס סע טהוט זיך מיט איהם"...

XXIII.

סנחט־טשענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעוסע.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים וחשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינס פּת'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דאס קאווקאז האט געמענט אריין אין דער ערד אריין איידער איך האב דאס דערקענט! איך טאר מיך נאר נישט בעווייזען אויף דער בערזע! וואס איז די מעשה? די מעשה איז א פשוטע מעשה: נעכטען קום איך ארויס אויף דער בער־זע, געהט מיר אקעגען ט ו ד ר ו ס און מאכט צו מיר: „הערט נאר, רב איד, וואו איז ערגיץ אייער קאווקאז?" — קאווקאז, זאג איך, איז אויף קאווקאז, וואס איז דען? „איך האב, מאכט ער, נאכגע־דאכט אויף דער לאנדקארט, וואו געפינט זיך ערגיץ אייער געשעפט, לאזט זיך אויס, אז די שטאדט, וואס איהר האט דארטען אנגערו־פען, איז א נעכטיגער טאג". — וואס הייסט, זאג איך, א נעכטיגער טאג? „אט דאס הייסט, זאגט ער, ס'איז נאר אזא שטאדט נישטא אויף דער וועלט. עפּים א נאמען פון דער הגרה... ווי נעמט דאס א איד, זאגט ער, און לעגט פאר א געשעפט, וואס ניט געשטויגען, ניט געפלויגען? און נאך וועמען? רויטשילד'ען! איהר וויסט, זאגט ער, ווער רויטשילד איז?!" — פאר וואס, זאג איך, זאל איך ניט וויסען? איך וויים זיהר גוט, זאג איך. ו ו ע ר ר ו י ט ־ ש י ל ד א י ז, נאר וואס כין איך, זאג איך, שולדיג? מע האט

מיר געזאָגט, האָב איך אייך געזאָגט. און איך האָב מיך באַלד געלאָזט לויפען זוכען די טענדענציעס אין דער „אידישער מאַלאָטשנע", דאָרט, וואו אַלע אידען זיצען, און האָב איהם געזומען אויפ'ן צימבאל: — זאָגט מיר נאָר, טענדענציעס סערדצע, וואו געפינט זיך ערגיץ דאָס נעשעפט אונזערס? „ס'א משל, מאַכט ער, דאָס געשעפט איז דאָך ביי אייך, אי הר האָט דאָך דעם קונה!" — ניין, זאָג איך, ניט דאָס מיין איך; איך מיין דאָס געשעפט גופא, וואו שטעקט דאָס ערגיץ, אין וואָסערע מקומות, ווי אזוי פאַהרט מען אהינצוצו, דורך וואָס פאר א שטאָדט? „דאָס, מאַכט ער, וויים איך גראָד נישט, דאָס בעדאַרף וויסען דער שותף מיינער". זענען מיר געגאַנגען ביידע זוכען דעם שותף. זאָגט אַבער דער שותף, אז איהם האָט געזאָגט דער, וואָס מיט דער רוטערנאז. און די רוטע נאז זאָגט, אז ער וויסט ניט פון קיין פותר און פון קיין חלום; ער האָט געהאַרכט, זאָגט ער, פון יענעם מעקלער, וואָס מיט די גראָבע ליפען, אז די טענדענציעס ענדע האָט א געשעפט אויף קאָוקאַז, נאָר וואו קאָוקאַז און וואָס קאָוקאַז — וויסט ער ניט, ער זאָל אזוי ניט וויסען פון קיין שלעכטס! הקיצור, מע האָט זיך נעוואָלט דערגרונטעווען, פון וואַנען שטאַמט דאָס געשעפט און ווער האָט דאָס אויפגענעבען, האָט איינער אַנגעוויזען אויפ'ן אַנדערען, דער אויף יענעם און יענער אויף דעם, אזוי לאַנג אזוי ברייט, ביז ס'איז נעבליבען מסתמא, אז דער נאַנצער חייב בין איך; איך האָב שוין אזא גליק, משטיינס נעזאָגט, אז אומעדום בין איך דאָס כפרה־היהנדעל!... הערסט דו, זוגתי היקרה, וואָס איך בין דערנאַנגען? אז ס'איז נישטא קיין מזל, זאָל מען זיך בעסער בעגראָבען א לעבעדיגער! צו וואָס איך זאָל מיך נישט נעמען, איז לכתחילה, דאַכט זיך, אלסדינג גוט און שען און פיין, אט־אט חאַפּ איך דאָס גליק, אט־אט איז דאָס ביי מיר אין קעשענע — צום סוף טהום זיך דאָס רעדעל א דרעה־איבער, און עס לאָזט זיך אויס א נעכטיגער

מאג! ניט בעשערט, אפנים, אז איך זאל אויפקומען פון מעקלע־ריי, חאפען א גראבס און אנטלויפען! ניט בעשערט, אז מנחם־מענדעל זאל אויפקומען, ווי אנדערע מעקלערס אין יעהופעץ! אלע טראסקען, נאר איך איינער שטעה און קוק, ווי די וועלט מאכט גע־שעפטען און פערדיענט געלה, און איך דרעה מיך ארום, ווי א פרעמ־דער. איך זעה פאר זיך מיליאנען מיט מיליאנען, און קאן זיי נישט חאפען... איך בין שטענדיג עפים ווי אין דרויסען... אפנים, איך האב מיך נאך ניט ארויפגעשלאגען אויפ'ן ריכטיגען וועג? קיין מענש ווייסט ניט, וואו זיין מזל געפינט זיך... מע דארף עם לאנג זוכען, און אז מע זוכט, געפינט מען... און מחמת איך בין זעהר דערשלאגען, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדע־רען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לאז גריסען שוועגער און שוויעגער און שרייב מיר, וואס מאכסט דו עפים אין געזונד, און קוש די קינדער זאלען לעבען און געזונד זיין, און שרייב מיר, וואס הערט זיך עפים ביי אייך אין כתרילעווקע?

ממני בעלך מ נ ח ם־מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. צרות רבים חצי נחמה. אז מע זעהט זיך אן יענעמס צרות, ווערד אביסעל גרינגער אויף דער נשמה. אט נעם, למשל, דעם אורח, וואס שטעהט מיט מיר אין איין חדר. נע־וען אמאל א פאדראטשיק, זאגט ער, א גביר, א בעל־הבית פון היי־זער און קלייטען אייגענע, און היינט לאדט ער זיך מיט „קאזנא", ער האפט אויפמאנען א סך געלה, נאר א סך געלה. נאר מחמת ער האט נישט א גראשען ביי דער נשמה, האלט ער זיך אויף לעת־עתה ביי מיר. אם ירצה השם, אז ער וועט אויסלאדען זיין געלה, וועט ער מיך, זאגט ער, ניט פערגעסען... און נאך איינער שטעהט מיט מיר צוזאמען, נאך א גרעסערער ארעמאן פון יענעם: ער איז א שרייבער. ער שרייבט אין די בלעטער און מאכט א בוך! דערווייל, ביז זיין בוך וועט פארטיג ווערען, האלט ער זיך אויף מיט אונז

אינאיינעם, און פאַר רחמנות גיט איהם די בעל־הבית'טע אמאָל א גלעזעל טיי. און נאָך איינער האָלט זיך אויף ביי אונז אויף דער אכסניה, א מין עני ואביון, דער שרייבער איז א הונד קעגען איהם! וועד און וואָס ער איז — וויים איך אַליין ניט: עפּים א שטיקעל אָגענט, א שטיקעל שדכן, א שטיקעל אָקטיאָר, זינגט ליעדלעך און טרייבט אַרויס מייז, — זעהר א פרייליך אידעל, האָט נישט קיין העמד אויפ'ן לייב און נעהט אויס ממש פאַר א שטיקעל ברויט! הכלל, מען זעהט זיך אָן אזוי פיעל צרות אויף דער וועלט, אז מע פערגעסט אָן די אייגענע!... נעדענק זשע, למען השם, שרייב מיר פון דיין נעזונד און פון די קינדער זאָלען נעזונד זיין און פון שוועד און שוויעגער און פון איטליכען בעזונדער.

הנ"ל.

XXIV.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעוקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשט ענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צוויי טענס שרייב איך דיר, וואָס האָב איך דיר געזאָגט, רו אָפגעריסענער נאר? קושען בעדארפסט דו דאָך די וועלט מיינע, ווי זאָגט די מאמע: „קוש דעם קאנטשיק, וואָס שמייסט דיך!"... האָסט זיך שען אויסגעהאנדעלט דארטען, וואָס טויג מיר גרוים, און האָסט זיך צענויפגעסקאָמפאניעט מיט א פיינער חברה שלעק, פאָדראטשיקעס, שלעפערס, מחברים, ליעדעלמאכערס, מיינטריבערס — ניטא וועד ס'זאָל לאכען און נענוג! אוודאי דארף מען זיצען צוליעב דעם אין יעהופעץ אויף איין אכסניא און טרענצ־לען קערבלעך! מיר געפעלט נאר, וואָס דו ביזט נעקומען צום שכל: אפנים, זאָגסט דו, ס'איז דיר ניט בעשערט אויפצוקומען דארטען, וועלען א מיליאָנשטשיק? ביזט נאָך מסופק, מענדעל? איך שריי שוין פון לאנג, אז דו זאָלסט זיך ארויסשלאָגען פון קאָפ די דאָזיגע נארישע געדאנקען. לאָם איך שוין אזוי זיין בעוואָהרענט פון אל־דאָס בייז און דו פונ'ם נאר דיינעם, ווי דו ביזט בעוואָהרענט פון מיליאָנען! פערגעס, מענדעל, אָן די מיליאָנען, פערגעס, אז ס'איז נאָר פאראהן ערגיץ א בראָצקי אויף דער וועלט, וועט זיין אז וואָהל צו דיר און צו דיין נשמה! „קוק ניט וואָס העכער פון דיר, קוק וואָס נידעריגער פון דיר". — אזוי, דאכט זיך, שטעהט געשריבען

אין די ספרים? און זיי נישט מקנא די יעהופּעצער פיינע מענש-לעך, וואָס טראָסקען. לאָזען זיי טראָסקען, לאָזען זיי טרישטשען, לאָזען זיי ברעכען רוק און לענד, ווי עס ווינשט דיר היינט און אלע מאל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

זאָג מיר נאָר, וואָס האָסט דו זיך עפּעס פּלוצים דערמאָנט, מיין טייערער מענדעל, זיך נאָכפרענען אויף אונזער כתריליעווקע? און וואָס בין איך דיר עפּעס געווארען אזוי טייער, וואָס דו זאָרגסט זיך אזוי פּאַר מיין נעזונד? אפּנים, דו האָסט זיך טאקי פּאָרט פּער-בענגט נאָך אונז?... ווי זאָגט די מאמע: „לאָז דאָס קאַלב לויפען, עס וועט זיך אויסהונגערען, וועט דאָס אליין קומען אהיים"... איך וואָרט אויף א דעפּעש פון דיר. אז דו פּאָהרסט. שוין צייט, שוין לאָנג צייט — הלואי זאל דאָס זיין מיין לעצטער בריעף...

סוף פּונ׳ם דריטען בוך.

א בכבוד'ע פרנסה

מרדכי־מענדעל — א שרייבער.

נעשריבען אין יאהרען 1903—1909

אַ בכבוד'ע פֿרנסה

(מ נ ח ם־ מ ע נ ד ע ל — א ש ר י י ב ע ר).

I.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתהי'לעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז איך האָב אַוועקגעוואָרפען אלע געשעפטען, איין עק, אוים בערוע, אוים סעמערעני, אוים מעק־לערי — ס'איז גאָלע שווינדעל מיט חאַפּעריי, מיט בזיונות, מיט דער שוואַרציאָהר וויסט וואָס! איך האָב שוין היינט א נייע פֿרנסה, א שפּאָגעל־נייע פֿרנסה, אביסעל א שענערע און א לייטי־שערע פֿרנסה — איך בין געוואָרען למזל א שרייבער. איך שרייב! וועסט דו דאָך מסתמא פֿרעגען, ווי קום איך צו שרייבעריי? — ס'איז מן השמים.

אויב דו געדענקסט פון מיין לעצטען בריעף, האָב איך מיך דאָ אויף דער אכסניא, וואו איך האַלט סטאַנציע, בעקענט מיט איינעם

א שרייבער. וואָס שרייבט אויף די גאזעטען, און דערפון טאקי לעבט ער. דהיינו, ווי אזוי? ער זעצט זיך אוועק און שרייבט אָן א זאַך און שיקט עס אוועק, און מע דרוקט עס אָפּ, און אז מע דרוקט עס אָפּ, בעקומט ער בעצאָהלט פון דער שורה, א קאָפּיקע א שורה, וויפיעל שורות, אזוי פיעל קאָפּיקעס. האָב איך מיך מיישב נעווען: נוואָלד, רבונו־של־עולם, מיט וואָס בין איך ערגער פון איהם? די גרויסע תורה וואָס דאָ איז? דאָכט זיך, איך האָב אויך נעלערנט אין א חדר, און א האַנד צום שרייבען האָב איך א שענערע ווי ער, — אפשר וואָלט איך מיך א פּרוב טהון און געבען א שרייב־אריין אין א אידיש בלאַט? וואָס קומט מיר דערפאר? קעפּען וועט מען דאָך מיך ניט! ממה נפשך, יאָ — יאָ, ניין — ניין! — און גערה און שרייב אוועק א בריעף גלייך אין דער רע־דאקציע אריין, אזוי און אזוי, און איך דערצעהל זיי אוים מיין נאַנ־צע בעגריפיע. ווי אזוי איך האָב אמאָל נעקנאקט אויף דער בער־זע, אין אדעס און אין יעהופּען, איבערגעדיינט כל העבודה־זרות, געהאַנדעלט און געמעקלערט מיט „לאַנדאַן" און מיט „פּאַפּיערלעך" און מיט „יקנה"ז" אין די מילליאָנען אריין, געווען זיעבען און זיעבע־ציג מאָל אָט א נגיד און אָט א קבצן, אָט א גביר און אָט איין אביון. הקיצור, איך האָב נישט געוושאַלעוועט מיין טרחה און האָב זיי ארויסגעשריבען אלסדינג באריכות, אפשר אויף צעהן זייטלעך. און נעבעטען האָב איך זיי, זיי זאָלען מיר ענטפערען, אויב עס געפעלט זיי מיין שרייבעכץ, וועל איך זיי שרייבען און שרייבען. קומט מיר נישט אָן, מיינסט דו, אין אַנדערהאַלבען חדשים ארום פון דער רעדאקציע איין ענטפער? זיי שרייבען מיר, אז מיין שרייב־בעכץ געפעלט זיי דוקא זעהר גוט, און לענען מיר פּאָר, איך זאָל זיי ארויסשרייבען די אלע מיינע בעשרייבעכצען באריכות; און אויב מיינע בעשרייבעכצען וועלען זיין גוט בעשריבען, וועלען זיי מיינע בעשרייבעכצען מיט פערגענינגען אפדרוקען אויפ'ן בלאַט און וועלען מיר בעצאָהלען פּאָר דער שורה, א קאָפּיקע א שורה. דו פערשטעהסט? וויפיעל שורות, אזוי פיעל קאָפּיקעס. האָב איך

באלד נעגעבען א חאפ אויף דער פען, וויפיעל, למשל, קאן איך אנשרייבען? צום אלעם מינדעסטען רעכען איר, אז איך קאן אין א לאנגען זומערדיגען טאג אנשרייבען גוטע טויזענד שורות. מאכט דאס ניט א צעהנערעל א טאג? האבען מיר א קיימא־לן, הייסט דאס, פון כמעט דרייהונדערט רובעל א חודש. נישקשה פון א זשא־לאוואניע, ווי מיינסט דו? און נישט לאנג געטראכט, האב איך מיר געקויפט א פלעשעל טינט מיט א ריז פאפיער און האב מיך אוועק־געזעצט צו דער ארבייט. און מחמת איך האלט סאמע אין רעכטען שרייבען, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אין די ווייטער־דיגע בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאל גאט געבען מיט עזונד און מיט הצלחה. גרים די קינ־דערלעך זאלען לעבען, און שווער און שוויעגער, און איטליכען בע־זונדער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. אז דער אויבערשטער וועט העלפען און איך ווער פארטיג מיט מיין בעשרייבעניו, דאס הייסט, מיט'ן נאמען פונ'ם בעשרייבעניו, מחמת איך האב נאך ניט קיין נאמען, אזוי שיק איך עס אוועק באלד אהין אין דער רעדאקציע, און בעט, מע זאל דיר ארויסשיקען אויף דיין נאמען קיין כתריעלעווקע עט־ליכע קערבלעך עד לחשבון. איך וויל, זוגתי היקרה, אז דו זאלסט אויך הנאה האבען פון מיין איצטיגער פרנסה. ס'איז א ביסעל לויי־טישער פון מעקלערי: ביי מעקלעריי הייסט עס „קאנטאוש", און ביי שרייבעריי רופט מען דאס „גאנעראר"... א זים קערבעל אט דאס גאנעראר, א גרינגס און א בכבוד'יגס...

ה נ"ל.

II.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, גאָט זאָל נאָך נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערנער.

צווייטענס שרייב איך דיר, מיין ליעבער און מיין בעשערטער, וואָס וועט זיין פון דיר? עס נעמט דאָך דיך קיין קויל נישט! ניט מיט גוטען, ניט מיט בייזען! שים אין דער וואַנד אריין! די מאַמע זאָל לעבען — איהרע ווערטער מעג מען פערשרייבען: „א קראנקער, זאָגט זי, וועט געזונד ווערען, א שכור וועט זיך אויסניכטערען, א שווארצער וועט ווייס ווערען, און א נאַר וועט בלייבען א נאַר"... און זאָג אפשר, אז זי איז אומגעשעכט! בערעכען זיך, וואָס דו האָסט אפגעטהאָן, זינט איך קען דיך פאר א מאן, אז אך און וועה איז מיר, — איז דיר נאָך קאַרג, געהסט דו אויף דער עלטער און פערשטעלסט זיך פאר א מארשעליק! א „רייבער" געווארען און „רייבט"! און סע געפינען זיך נאָך אזעלכע נאראַנים, וואָס זיי צאָהלען דערפאר. ווער ווייסט, וואָס דו קאַנסט מיט דיינע בעשרייבעכצען אנארבייטען חלילה. איך בין שוין א געלערנטע. ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „פאר א יעשלאַנעגעם הונד טאָר מען קיין שטעקען ניט ווייזען"... בראָש קלויבט ער זיך אויס אלע מאָל גרינגע פרנסות, לופטיגע פויגעלעך. נאָר ניט. ער וועט זיך זיצען אין יעהופעץ אויף דער סטאנציע און וועט „רייבען", און איך וועל זיך וואלגערען דא אין כתריעלעווקע

מיט זיינע קינדער און קרענקען אויף דער „פלענציע"! שוין א וואך דריי, אז זי האט זיך אריינגעחאפט צו אונז, די „פלענציע", און ווי גאר נישט ארוים. אויסגעקויקעלט פון קליין ביז גרוים... און וואס דו ביזט מיר מנדר דאס געלר פון דיינע שרייבעבצען, דאנק איך דיר בעציטענס. דיינע יעהופעצער פייגע בריות מעגען עס פערמאגען אויף איין וואכעמעס, וואס דו וועסט זיך שוין דאר־טען אננעמען „גאלענאר". דו ביזט אליין א ג א ל ע נ א ר, דאס הייסט, פון אויבען ביז אראפ — נארר... און אויב דו ווילסט, איך זאל ניט געהן יונגערהייד פון דער וועלט, און דיינע קינדער זאלען חלילה ניט בלייבען קיין יתומים, זאלסט דו זיך ארויסשלאג־גען פונ'ם קאפ אלע דיינע לופטיגע פרנסות מיט דיינע זיסע שרייי־בעבצען, און קומען צו פאהרען אמאל אהיים, צו דיין ווייב און קינדער, צו דיינע שווער און שוויעגער, וועסט דו זיין, אם ירצה־שם, א גאסט, ווי די מאמע זאגט: „באדיי דעם אויוועג צעוואל־נערען"... ווי עס ווינשט דיר פיעל נעזונד און אימער גליק היינט און אלע מאל

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

משה דוד דעם קאלעקטאר נערענקסט דו, צי ניין? האט ער זיך מיישב נעווען און האט שוין לאנג נעווארפען איין אום־חן אויף זיין ווייבל, נעוואלט פטור ווערען פון איהר, ניט נעוואוסט ווי אזוי; נעמט ער און פאהרט אוועק אין אמעריקע. האט זי איהם נעפאקט ביי דער נרענץ און נעמאכט אוא שקאנדאל, אז ער וועט דאס פערזאגען א צעהנטען. א ליטוואק קאן! מיינע צרות אויף זיין קאפ!

III.

מנחם־מענדל פון יעחופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדל אין כתריעלווסק.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פון'ס אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז עם וועט, אם־ירצה־השם, זיין רעכט. איך שטעה שוין, דאנקען גאָט, אָפּגעדרוקט אויפ'ן בלאָט נליך מיט אלע שרייבערס און איך פיהל מיך איצטער עפּים גאָר איין אנדער מענש. די ערשטע מינוט, אז איך האָב דערזעהן מיין נאָמען אויפ'ן בלאָט אָפּגעדרוקט: מ נ ח ם־מ ע נ ד ע ל — האָבען זיך מיר אזוי נעשטעלט טרערען אין די אויגען. דו מיינסט, מחמת וואָס? נאָר מחמת גוטסקייט, וואָס סע נעפינען זיך אזעלכע נוטע, פיינע, לייטישע מענשען אויף דער וועלט. איך מיין טאקי די רעדאקציע. על־פּי שכל דארף מען פערשטעהן, אז איך בין מסתמא ביי איהר נישט קיין בן יחיד, ס'איז דאָ נעניג שרייבערס אָהן מיר אויך. פון דעסטוועגען, האָט זי זיך ניט געפוילט און האָט זיך אוועקגעזעצט און האָט איבערגעלייענט מיין בעשרייבעניץ, ווי עס זעהט אוים, פון טאָווע ביז טאָווע, און ענטפערען ענטפערט זי מיר אין בלאָט, דאָס היסט, אין ב ר י ע פ קאָס ט ע ן, אז מיין בעשרייבעניץ איז איהר נעפעלען, נאָר ס'איז אביסעל צו לאַנג — איז נומער איינס. והשנית, פערלאַנגט זי פון מיר, איך זאל איהר ניט אויסטראכטען מעשיות פון'ס קאָפּ; זי ווי'ל נישט מעהר בלתי איך

זאל איהר שיל דערענ (אווי טאקי מיט דעם לשון) דאם לעבען פון דער שטאדט יעהופעץ מיט אלע איהרע טיפען. די משמעות, אז זי ווי׳ל וויסען, וואם ביי אונז אין יעהופעץ טהוט זיך, וואהרום וואם דען איז דער פשט „טיפען"?... איא, איין איידעלקייט פון א רעדאקציע? קאן מען דאך שוין אזוי גראב ניט זיין און ניט אפלעגען אויף מארגען. האב איך אויסגעטהאן די קאפאטע און איך האב מיך אוועקגעזעצט און איך שרייב איהר — שוין דער דריטער טאג, אז איך שרייב און שרייב, און סע הערט זיך נאר ניט אויף צו שרייבען! און מחמת איך בין זעהר פערנומען מיט מיין שרייבען און האב קיין צייט ניט, מאך איך דאם בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאז גאט נעבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדער, און שווער און שוויעגער, און איטליכען בעזונדער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. איך בעט דיך, שרייב מיר, צי האסט דו מקבל נעווען עפים מעות פון דער רעדאקציע? מחמת איך האב זי געבעטען, אז זי זאל דיר שיקען דערווייל, ער לחשבון, עפים אזעלכע עטליכע קערבלעך. ממה־נפשך, א רענדעל ארפ, א רענדעל ארויף — מיר וועלען זיך מיט איהר אויסרעכענען.

ה נ"ל.

IV.

שיינה־שיינרעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב נאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך שפיי שוין מיט בלוט פון דיינע זיסע בריוולעך. וועד איז דאָס דאָרטען אָט די יפהפיה דיינע, וואָס דו האָסט אויסגעטהאָן צוליעב איהר די קאָפאָטע און ביזט געוואָרען מיט איהר קוצעניו־מוצעניו? לאָז זי דיר ברענען אויפ'ן פייער אינאיינעם מיט איהר געלד. איך דערף זי אויף סים־סאָט כפרות, ווי זאָגט די מאמע זאל לעבען: „שענק מיר ניט דיין האָניג און נעב מיר ניט דיין בים"... מאהל דיר, דיין רעדאקציע מעג שוין דעמאָלט קרענקען, וועז זי וועט מיר שיקען מעות — מיאום און מאום זענען מיר שוין נעוואָרען דיינע שרייבעכצען, וואָס דו שרייבסט מיר. און אויב אפילו ס'איז מיר שוין בעשערט, אז מיין מאן זאל זיין א שרייבער, פערשטעה איך ניט, וואָס דערף מען צוליעב דעם זיצען אין יעהופעץ? ניטא קיין טינט אין כתריעלעווקע? נאָר מסתמא מוז דאָך דא זיין עפים א הינטער־פיסעל, א שמד־שטיק, ווי זאָגט די מאמע: „צעבייס דעם עפעל, וועסט דו געפינען א וואָרעם"... לכן, בעלי היקר, נעם צענויף דיינע שרייבעכצען און קום צו פאָהרען אהיים גאָר אָהן א שום תירוץ, וואָרום איך קאָן ניט צוזעהן דעם צער פון די קינדער. זיי פרעגען זיך נאָך אלע מאל: וועז קומט דער טאטע? לעג איך זיי אָפ פון

פסח אויף סוכות און פון סוכות אויף פסח. וואר שמועסט, משה־ רשעלי, מיר זאל זיין וואס פאר א חכם דאס איז, קליגער פון'ם טאטען, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק היינט און אלע מאל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

וואס זאגסט דו אויף מיין בריינדלען? זי גט זיך שוין מיט'ן צווייטען מאן. קיינער וויסט ניט, איבער וואס. נאר בסוד האט ער מיר בעוויזען א האנד פול מיט בלויע צייכענס. ער איז איהר מוחל, זאגט ער, דעם נדן נעמ מיט איהר ציערונג, אבי פטור וועלן פון א שלאק. ווי זאגט די מאמע: „בעסער א לויט מזל איידער א פונט גאלד"... אונזער גאנצע משפחה האט נישט קיין גליק צו מאנען...

V.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעווסק.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרבען איינם פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז איך האָב שוין אויסגעשריבען צוויי פּלעשלעך טינט, איך האלט שוין ביי'ם דריטען. א קלייניג־קייט — בעשרייבען אזא שטאָדט, ווי יעהופּעץ! אָנהויבען האָב איך אָננעהויבען פון דער אכסניא, דאָרט וואו איך האלט סטאַנציע, און האָב זיך גענומען, ראשית חכמה, צו דער בעל־הבית'טע. וועסט דו דאָך פרעגען: וואָס עפּים צו דער בעל־הבית'טע? ווייל ס'איז ניטא קיין בעל־הבית; זי איז איין אלמנה שוין פון דרייצעהן יאָהר. דער מאן איהרער איז געווען א סאָלדאט, און זי איז געווען ביי איהם דאָס אָנדערע ווייב. נענומען האָט זי איהם, זאָגט זי, צו־ליעב דעם, זי זאָל מענען נאָכדעם, אינ'ם זכות פון איהר מאן, וואָהר־נען דאָ אין יעהופּעץ, און האָט געהאט מיט איהם, זאָגט זי, א לע־בען — אז אָך און וועה אויף אלע שונאים, וואָרום זי איז געווען סך־הכל יונגער פון איהם מיט גוטע צוואַנציג יאָהר, און זי איז ג־ע־וועז, זאָגט זי, א בילד־פּאַרשוין מיידעלווייז; אלע מאַנסביל־ען, אי־דען און כריסטען, זענען געווען נאָך איהר די כפּרה... און איצט דאָרף זי ארויסקוקען, טאָמער וועט זיך מנחם־מענדלען פערנלוס־טען א מאל עסען א באָרשט, אָדער א שטיקעל פלייש מיט חריין,

און דערפון אויסהאלטען א זוהן א גימנאזיסט און א טאכטער א גימנאזיסטקע, וואס טהון טהוען זיי נאָרנישט, העלפען איהר ניט פון דאנען אהין, און מע קוקט ארויס, אז די מאמע זאל צוטראגען דאס גרייטע גלייך אין מויל, אין דער פריה דאס גלעזעל קאווע אין בעט אריין, און שפעטער, נעקומען פון דער גימנאזיע, איז נישט נעפרעגט, צי ס'איז דא פאר וואס, צי ס'איז ניטא פאר וואס — דער אנבייסען מוז שטהען אויפ'ן טיש, און טאמער נישט אזוי ניך — איז הימל עפען זיך. אט אזעלכע קינדער זענען דאס. אנומעלטען האט זיך דאס מיידעל, די גימנאזיסטקע, אין דער פריה צעשריגען, למאי ס'איז ניטא קיין זייף, און איז אריינגעלאפען האלב נאקעט, מיט'ן גאנצען האלז אין דרויסען, אין שטוב אריין צו די אורחים, וואס זענען געזעסען ביי'ם טיש און געטרונקען טיי, און האט זיך צעלאזט אויף דער מוטער מיט א גוואלד: „שטא זא סווינסטווע!" האבען מיר זיך שוין ניט געקאנט איינהאלטען און האבען זי נעגומען שטראפען: סטייטש, אט דערויף שטודיערט מען אין די גימנאזיעס? „לא-די, זאג איך, וואס די מאמע דיינע הארעוועט אזוי, פוצט דיר די שיכלעך בשעת דו שלאפסט..." אזוי רוף איך מיך אן צו דער טאכטער און ווי ערשט אנהויבען זאגען מוסר, אז סע פאלט ניט אן אויף מיר דאס בחור'ע!: „א וואס קאקאיא דיעלא!"... און האט מיך נענומען באדרען, ווי א רעכטער עזות-פנים! האט דאס מיך שוין גוט פערדראסען און איך האב ארומגעשריבען די דאזיגע אלמנה נעבאך מיט איהרע שענע קינדער, און איך פערהאף, אז ס'וועט זיך אפדרוקען, וועט דאס זיין דער בעסטער מוסר. די וועלט איז נענוג גרויס! ס'איז פארהאן מסתמא נאך אזעלכע ארעמע אלמנות און נאך אזעלכע קינדער גימנאזיסטען און גימנאזיסטקעס, וואס טהוען זייערע מוטערס צום טוידט... היינט פערשטעהסט דו שוין, זוגתי היקרה, פאר וואס מע צאהלט מיר געלד? און מחמת איך בין פערנומען און האב קיין צייט ניט, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת-עתה

לאז גאט נעבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדערלעך זאלען לעבען, און שוועזער, איטליכען בעזונדער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואס דו פרענסט זיך נאך, ווער איז די רעדאקציע, האסט דו, אפנים, ניט פערשטאנען, וואס דאס איז. א רעדאקציע איז ניט איין מענש, נאר עטליכע מענשען, וואס האבען זיך צענויפגעלעגט און נעבען־ארויס אלע אינאיינעם א גאזעט. די גאזעט צעשיקט מען אין אלע שטעדט און מע לייזט פאר איהר געלד. נאר אזוי ווי א גאזעט דארף האבען שטאף, בעט אונז די רעדאקציע, אז מיר זאלען שרייבען, און צאהלט אונז דערפאר געלד. טהוען מיר איהר צוליעב, דאס הייסט, מיר שרייבען, און זי דרוקט. היינט פערשטעהסט דו שוין, וואס דאס איז פאר א נעשעפט?

הנ"ל.

VI.

שייכה־שיינדע? פון כתריעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדע? איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדע? נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האָב נעלייענט דיין בריעף און נישט נעגלויבט מיינע אויגען. א בייזער חלום און נעגונ. נעפונען א נויטיגע זאך צו בעשרייבען! איין אלמנה האָט איהם גאָט בעשערט מיט קינדער, דער רוח ווייסט וואָסערע — און ער לענט אויף איהר רחמנות און מאכט פון איהר א גאנצען צימעס. וועז איך בין אויף דיין אָרט אין יעהופעץ, וואָלט איך דאָס בחור'ע? אנדערש בעשריבען, און די מויד מיט די נאָקעטע פֿלייצעס וואָלט איך אוועקגעוועצט אין קיך, אויף דער פֿליישיגער באנק, לאָז זי שיי־לען קאָרטאָפֿלים, ניט איך זאָל זיי זאָגען מוסר. א מוסר־זאָגער נע־ווארען מיין מאן, א בעל־דרש'ער, און מע צאָהלט איהם, זאָגט ער, דערפאר געלד, ווי זאָגט די מאמע זאָל לעבען: „פארהאן אלערליי משוגעים אויף דער וועלט"... מיר דאכט, אז אייבער אריינקוקען אין פרעמדע טעפ און מישען זיך צו יענעמס קינדער, איז גלייבער, עס זאָל דאָרען דער קאָפ פאר אייגענע. דו קעהרסט, דאכט זיך, אן דיינע קינדער א טאטע, צי ניין? זאָלסט הערען, ווי משה־הער־שעלי לערענט שוין קמץ־אלף — מעג דיין יעהופעצער אלמנה מיט דער רעדאקציע אינאיינעם זיין פאר איהם די כפרה. ס'זאָל מיר זיין גוט אויפ'ן האַרצען, וואָלט איך איהם ארָאפגענומען א פאטא־

גראפיע מיט די איבערינע סינדער און וואלט דיר אוועקגעשיסט אהין, זאלסט חאפש זעהן, וועמען דו האסט פערבימען אויף אלמנות מיט רעראקציעס, מיט צרות און מיט שלעק, ווי עס ווינשט דיר פיעל נעזונד און אימער גליק היינט און אלע מאל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

VII.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעלעווקע.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פון'ם אנדערען נאָר גוטם מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז איך בין שוין מיט דער בעל־הבית'טע פאַרטיג און האָב מיך געזומען צו די אורחים פון דער אכסניא, דאָם הייסט, איך בעשרייב אלע שלים־מזל'ען, וואָם שטעהען מיט מיר אויף איין סטאַנציע. איך קאָן מיך בעריהמען, אז ס'איז מיר, קיין עין־הרע, נעראָטען. איין שלים־מזל גרעסער פון'ם אנדערען. נאָר דער גרעסטער פון אלע איז דער, וואָם מע רופט איהם ביי אונז „דער מוצלח". פון איהם איז דאָ אזוי פיעל צו שרייבען, אז ס'וועט ניט קלעקען ניט קיין פאַפיער, ניט קיין טינטע. אָליין איז דער יונגערמאַן פון ושוואַנעץ, איין איידעם איז ער געווען פריהער א לאַדיזשינער און נאָכדעם א סאַראָקער, בעזעצט האָט ער זיך אין קאַטערינעסלאַוו, און דאָרט איז ער ארויסגעפאָהרען מיט'ן ערשטען געשעפט, אָנגעהויבען האַנדלען מיט גאָלד, דאָם הייסט, חברה האָבען איהם פערקויפט עטליכע זעקלעך גאָלד, צוגענומען דאָם גאַנצע ביסעל מזומנ'ס, און ס'האָט זיך אויסגעלאָזט, אז געהאַנדעלט האָט ער זאָמד. איז איהם געוואָרען שלעכט, חאָטש

וואַרף זיך א לעבעדינער אין ניעפער אריין, האָט ער נענומען דאָס שטעקעל, אַרויס אויף דער בערזע, צענויפגעפיהרט א וואַנד מיט א וואַנד, געמאַכט עטלעכע קערבלעך און מודיע געווען אין די גאַזעטען, אז ער זוכט א געשעפט מיט א שותף. ס׳האָט לאַנג ניט געדויערט, האָט זיך אָפּגעזוכט א שותף מיט איין אייזענגעשעפט, דאָס הייסט, ער האָט נעקויפט מיט׳ן שותף א שטיקעל ערד ביי קריווּאַראָג, עפרות זהב. מע האָט זיי געווּאָלט געבען דערפאַר כמה אַלפים אָפּ־טרעט־נעלד. האָט ער געזאָגט: אַדער א האַלבען מיליאָן, אַדער נאַרניט. איז געווּאָרען נאַרניט. האָט ער זיך א וואַרף געטהאָן צו ערד־קויהלען, דערטאַפּט א אינזשינער א דייטש, דאָס הייסט, א איד וואָס רעדט דייטש, און האָט געדונגען מיט איהם א שאַכטע, און דוקא אין גלייכען געלד, און מע האָט זיך אַוועקגעשטעלט צו דער ארביט, נראָבען קויהלען. האָט זיך געעפענט א קוואַל, מע ווייסט ניט פון וואַנען, א מבול. האָט מען אַוועקגעשטעלט צוויי מאַשינעס אויף אויספּאָמפּען דאָס וואַסער. אָט פּאָמפּעט מען, אָט קומט אָן נאָך — א מעשה אָהן איין עק. האָט ער א שפּיי געטהאָן אויפ׳ן דייטש און האָט זיך בעקענט מיט א אידען, וואָס קויפט צענויף אייער, אָנגעשלאָגענע, ניט קיין פרישע, און מאַכט פון די נעלעכ־לעך עפּיס א מין זאָך, איך האָב פערגעסען ווי אַזוי מע רופט דאָס. דאַרף זיך טרעפען, אויף זיין גליק פּלאַצט א מאַשינע, און דער איד מאַכט פּליטה און לאָזט איהם איבער איינעם אליין מיט די צע־שפּאָלטענע אייער. האָבען זיי בעקומען אזא ריח, אז מע האָט איהם געמאַכט א פּראָטאָקאָל. האָט ער געמוזט איינמאָל בייַ־נאַכט אַרויס־שפּרינגען דורך א פענסטער און מאַכען א ויברח — און לאָז זיך קאַטערינעסלאַוו האַלטען מיט די אייער. אַביסעל געלד האָט ער געהאַט, איז ער אוועק פון דאָרטען קיין קרעמענטשוק און האָט נע־עפענט מיט איינעם בשותפות א פאַבריקע פון גילזעס. בעדאַרף ער אָנטרעפען אויף א שותף, וואָס איז א גרויסער ליעבהאָבער פון שאָך, און אַזוי ווי ער אליין איז אויך א ליעבהאָבער פון שאָך, ער קאָן אַוועקזיצען, זאָגט ער, א מאַג מיט א נאַכט, ניט עסען, ניט

טרינקען, ניט שלאפען, אבי שפיעלען אין שאך, האבען זיי ביידע אזוי לאנג געשפיעלט אין שאך, ביז זיי זענען געבליבען ביי די לע־ רינע קעסטלעך אהן נילזעם. וואו זענען אהינגעקומען די נילזעם — וויסט מען ניט. דערווייל האט ער דערהערט, אז איינער איין אפ־ טייקער אין א קליין שטעדטעל ניט וויט פון קרעמענטשוק פער־ קויפט־אויט א גאנצע קראם מיט פערשיידענע סחורות בזיל הזול, טאקי א כשר'ע מציאה. איז ער אוועק און האט אפגעהאנדעלט בחצי־חנם דאם גאנצע ראמשעל און האט זיך געזומען פאקעווען די סחורה, און ס'איז איהם געשטאנען דערביי פערדיינען א מטמון מיט גאלד. דארף זיך טרעפען איין אומגליק, אז צווישען די סחורה זאל זיך געפינען א קעסטעל פולווער. האט זיך מיישב געווען דאם קעסטעל פולווער, פאהרענדיג אין וואנאן, און טהוט א שאם און צעשיסט דעם וואנאן און שיסט אפ א פוס דעם קאנדוקטאר — ער איז קוים ארוים מיט'ן לעבען. וואם זאגסט דו אויף דעם „מוצלח"? ער זאגט אליין אויף זיך, אז ער טהוט א קוק ארויין אין טייך אריין — פגר'ען אוים אלע פיש. ווי דו קוקסט איהם אן, איז ער צו די צרות נאך א ווערטעל־זאגער אויך. אליין איז דאם א קליינטשיקס און א ריהרעוודיגס, מיט ברענענדיגע אויגעלעך. דאם קאפעלישעל איז ביי איהם פעררוקט אהינטער, די הענד אין די קע־ שענים, און דער מוח ארבייט — קאנבינאציעס, אהן א שיעור קאנ־ בינאציעס! ער זאגט, אז ער מוז „נעפרעמענען" זיין א מיליאנער, אניט — הויבט ער זיך אויף און פאהרט אוועק קיין אמעריקע. דארט האט ער שוין גאר קיין דאגה ניט. מיך רעדט ער צו, איך זאל מיט איהם אויך פאהרען קיין אמעריקע. ער זאגט, אז אזעלכע מענשען ווי מיר ווערען אין ערגיץ ניט פערפאלען. נאר משוגע ווען איך ווערען — אוועקווארפען אזא בכבוד'ע פרנסה, ווי דאם שרייבערייי, און פאהרען זוכען גליקען! און מחמת איך בין זעהר פערנומען און האב קיין צייט ניט, מאך איך דאם בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריף ווען איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאל נאט נעבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. גרים די

קינדערלעך, און שוועסטער, און שוויעגער, און איטלעכען בעזונדער גאָר פריינדלעך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. איך פערשטעה ניט, פאַר וואָס איך האָב ניט קיין שום ענטפער פון דער רעדאַקציע אויף מיינע ערשטע צוויי בריוו, וואָס איך האָב איהר אַוועקגעשיקט. נישט קיין ענטפער, נישט קיין געלד. איך האָב איהר שוין געשריבען דריי בריוו. איך רעכען, אם־ירצה־השם, היינט — מאָרגען האָבען פון איהר תשובה.

ה נ"ל.

VIII.

שיינה־שיינדעל פון כתריל'עווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז ווי דו וועסט נאָר בעקומען דאָס דאזיגע בריוועל, זאלסט דו, למען־השם, קומען צו פאָהרען אהיים, וואָרום מיין מאַטע נעבאָך איז מסוכן קראנק. ס'איז שוין געווען א קאָנסיליום פון דאָקטוירים, האָבען זיי געפונען, אז ער האָט, אז אָך און וועה, וואסער אין בויך. די וועהטיגען, וואָס ער טראָגט איבער, איז נישט צו צוזעהן. קאָנסט פערשטעהן, אז די מאמע זאל לעבען איז גאָר נישט צו דערקענען! מע קאָן זאָגען, אז זי איז זיך מפקיר צוליעב איהם. זי זאָגט: „מיט א שכן אז מע איז אָפּ דרייסיג יאָהר אין איין שטוב איז אויך א רחמנות"... און דו זיצסט דאָרטען אין דעם שענעם יעהופעץ און בעשרייבסט שלים־מזל'ען, די כפרה זאלען זיי זיין פאר מיין מאַטענ'ס יארמעלקע, ווי עס ווינשט דיר פיעל געזונד און אימער גליק היינט און אלע מאל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

נעדענק זשע, למען־השם, באלד ארויספאָהרען און קלאָפען א רעפעש.

IX.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעלעווסקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פון'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז דיין בריעף איז נעווען פאר מיר ווי א פיסטויל אין האָרצען. איך זאל האָבען פליגלען, וואָלט איך, ווי איין אָדלער, געפלויגען צו אייך קיין כתריעלעווקע, האָב איך אָבער ניט מיט וואָס צו ריהרען זיך. דער בעל־הבית'טע פון דער אכסניא בין איך שולדיג, אז די האָר זענען ניט מיינע. א חוץ וואָס איך האָב איהר אָפּגענעסען דעם קאָפּ, האָב איך ביי איהר נאָך אלע מאל איבערגעחאפּט אויף פּאפּיער און אויף טינט. איך האָב אלץ נעמיינט — אָט־אָט. אזוי פיעל פאפּיער און טינט אויסגענוצט, אזוי פיעל שענע זאכען אויסגעטראכט, אָפּגעשריבען זיך אלע פיננער — און די רעדאקציע זאל עס מיר אפילו ענטפּערן! זי האָט אָנגענומען א פול מויל מיט וואסער און שווייגט. זעהר ניט שען פון איהר זייט! ממה־נפשך: געפעלט אייך ניט מיין שרייבען, דארפט איהר מיר שרייבען, וועל איך אויפהערען שרייבען. יענעמ'ס טרחה איז ביי זיי, אפּנים, בלאָטע. ס'זאל זיין

איין אַנדערער אויף מיין אָרט, וואָלט ער זיי אויסגעזידעלט אויף אַלע זייטען. אָדער איך זאָל האָבען געלד, וואָלט איך זיי געקלאָפּט אַ דעפּש: טוידט אָדער רויט!... איך בין נאָר ניט אימשטאַנד דיר איבערגעבען דאָס עגמת־נפש מיט דעם ארצוועהטיג, מיט דעם אַראָפּפאַלען, וואָס מע איז ביי זיך; עס לעגט זיך נאָר ניט די פּען אויף צו שרייבען מעהר. וואָס דאַרפסט דו אַ סך? איך האָב גע־בעטען, מע זאָל מיר חאַטש שיקען די גאַזעט אומזיסט, ענטפערט מען מיר אויך נישט. איך זאָל אין דער צייט געווען האַקען האַלץ, וואָלט איך, דאַכט זיך, אויך מעהר פערדיענט. איך וויים ניט, ווי אַזוי מיט אַנדערע שרייבערס — מיט מיר האָבען זיי זיך בעגאַ־נען ערגער, ווי מיט'ן לעצטען שבלעצטען. צו די בערג טהו איך מיינע אויגען: מאַין יבואַ עזרי — אפשר וועט דער אוי־בערשטער העלפען, וואַרום ס'איז באַו מים עד נפש, ערגער קאָן שוין נאָר ניט זיין!... און מחמת איך בין זעהר דערשלאָגען, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה און זאָל צושיקען דעם שוועך אַ רפואה שלמה. גאָט זאָל העלפען, מע זאָל זיך זעהן געזונד אַלע מיט די קינדערלעך, נאָך וועלכע איך בענג זעהר שטאַרק, ממש ער געהט מיר אויס דאָס חיות.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. דער בריף לעגט שוין ביי מיר דעם אַנדערען טאָג, מחמת איך האָב ניט אויף קיין מאַרקע. איך האָב איבערגעטראַכט די גאַנצע צייט, צו וואָס נעמט מען זיך, וואָס טהוט מען און וואָס הויבט מען אָן צו טהון? דאַכט זיך מיר, ס'איז שוין נאָר נישטא אַזא פּרנסה אויף דער וועלט, וואָס איך זאָל מיך אויף איהר ניט וואַרפען. איין זאַך נאָר האָב איך דורכגעלאָזט: שרכנות. עס שטעהט ביי אונז אויף דער אַכסניא אַ איר אַ שדכן, און וועד־לינג ער דערצעהלט, איז ער מאסף ממון. און אַ פּרנסה איז דאָס

אפשר ניט אזא בכבוד'ע, ווי שרייבעריי, אבער שענער פון מעק־
לעריי איז דאס געווים. דער עיקר, אבי דער אויבערשטער גיט א
שטיקעלע הצלחה.

ה נ " ל .

X.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר פאז מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף וויטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האב דיר ניט וואס צו שרייבען. איך האב געוויזען דיין בריעף דער מאמען, זאגט זי, אז איך בין אליין שולדיג. „וויי אזוי מע בעט זיך, זאגט זי, אזוי ליגט מען... זאלסט נעווען, זאגט זי, מיך לאזען זיך מיט איהם אי־בערשרייבען, מיט'ן שענעם „נעניידעם", וואלט איך איהם שוין לאנג, זאגט זי, אראפנעבראכט. איך וואלט זיך ניט נעפוילט, זאגט זי, און וואלט אליין זיך דורכגעפאהרען נאך איהם. אויף דיין גליק, זאגט זי, וויזרף דער טאטע ליגען אויפ'ן טוירטען־בעט און מיר ביידע דארפען זיך קוים האלטען אויף די פים". דאס נעלד, וואס איך שיק דיר דא, איז מיין מאמע'ס — און וויים איהר גוטסקייט. איך בעט גאט, אז מעהר זאל איך פון דיר שוין קיין בריוולעך ניט האבען, און וויי־נאר דו וועסט ארויספאהרען פון יעהופעץ, אזוי זאל זיך עפענען די ערד און איינגעזונקען זאל ווערען די דאזיגע שטאדט, אזוי ווי סדום, מיט אלע איהרע גאלדענע געשעפטען, גליקען, מעק־לערס, שדכנים, אכסניות, בעלי־בית'טעס, רעדאקציעס, ווי עס ווינשט דיר פיעל נעזונד און אימער גליק היינט און אלע מאל

דיין באמת נעטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

סוף פונ'ם פיערטען בוך.

עם פיעדעלט נישט

מחם־מענדעל — ז שכן.

נעשריבען אין יאהרען 1900־1909.

עם פיעדעלט נישט

(מנחם־מענדעל — א שדכן).

מנחם־מענדעל פון וועג צו זייז ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווקע.

לוונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית הנה זיי וויסען, אז עס פיעדעלט נישט, עס געהט נישט, חאָטש צעריים זיך. תיכף ומיד ווי איך האָב מקבל נעווען פון דיר די צונעשיקטע עטליכע קערבלעך, האָב איך זיך קודם צע־צאָהלט אויף רער סטאנציע און האָב מיך באלד אָנגעהויבען פּא־קעווען אין וועג אריין. וואָס דאָרפסט דו מעהר? איך בין שוין אפילו געשפּאַנען אין וואָגאָן, געמומען א בילעט ביז חוואסטעוו, און פון חוואסטעוו האָב איך נערעכענט פאָהרען גלייך אהיים, קיין כתריעלעווקע הייסט עס. האָבען מיר דאָך אָבער א שטאַרקען נאָט, וועסט דו הערען, וואָס ער טהוט אָפּ. אנומעלטען האָב איך דיר געהאָט געשריבען, אז אויף רער אכסניא, דאָרט וואו איך האָב געהאָלטען סטאנציע, האָט זיך געפונען א איר א שדכן, לייבע לע־בעלסקי הייסט ער, וואָס בעריהמט זיך, אז ער טראָגט ארום ביי זיך אין בוזעם די גאָנצע וועלט און פערדיענט שטיקער גאָלר. רער־וויל האָט ער בעדאַרפט אָפּפאָהרען אויף א פאָר טעג מכח א גרוי־

סען שידוך; ער האָט בעקומען, זאָגט ער, א „סטראָטשנע דעפעש". ער זאָל ניט מעדליוועז, האָט ער איבערגעלאָזט דאָס גאַנצע פּעקל זיינם ביי דער בעל־הבית'ס, געבעטען, זי זאָל עס בעהאַלטען ביז ער וועט קומען צוריק פון'ם שידוך, וועט ער זיך שוין צערעכענען. און אַזוי ווי דו זעהסט איהם, אַזוי האָבען מיר איהם געזוהלן. פאַר'ן אַוועקפאָהר מאַכט צו מיר די בעל־הבית'ס: „איהר פאָהרט דאָך אויף יענער ליניע, נאָט אַייך דעם שרכן'ס פּעקל, טאָמער וועט איהר זיך בענגענען ערגיץ מיט'ן שלים־מזל, מיט דעם לע־בעלסקי'ן, וועט איהר איהם אָפּגעבען זיינע שפּאַרגאַלען". זאָג איך: „וואָס דאַרף איך פרעמדע פּעקלעך?" זאָגם זי: „האָט קיין מורא ניט; ס'איז ניט קיין געלד, ס'איז פּאַפּיערען, שמות". כך הוה. שוין זיצענדיג אין וואַגאָן, בינד איך אויף דאָס פּעקל אויף א טשיקאַוועסט און טהו א קוק אריין — א גאַנצער אוצר: בריעף פון שרכנים, רשימות פון מחותנים, און גלאָט כתבים. צוויישען די כתבים — א לאַנג צעטעל אויף לשון־קודש פון חתנים און כלות, אויסגערעכענט נאָכ'ן אלף־בית; איך גיב דאָס דיר איבער אות באות:

אַוורי"ץ — חוה בת הגביר רב לוי טאַנקינאָג... גרויסיר מיוחס... אשתו מרים גיטל... גם כן מיוחסת... הויכי וואוקס... קראַסאַוויצה... ד' אלפים... רוצה גיקאָנציטין....

באַלטי — פייטעל בן הגביר יוסף היטילמאַכיר... משכיל... ציניסט... גיקאָנציט בוכהאַלטירי... מפריזעוו אַסלאַבאָדעט... דאַווינט אַלע טאָג... ווייל מעות...

גלוכיוו — יעפים באַלאַסני... אַפּטייקיר גלוח... האָט ליב יודין... מלוה ברבית... רוצה ברענעטקה...

דובנא — לאה בת הגביר רב מאיר קאַרזיק... משפחה... קורצי וואוקס... רויטי האָר... מדברת פראַנצויז... יכול ליתן מעות...

היסין — ליפע בראש... שוואַגיר של איצי קוימין... בעל יועץ בסאכירני זאַוואָד של רב זלמן ראַדימישליר... בן יחיד... והנער יפת תואר... ממזר אויגין... רוצה שמאַלץ־גרוב...

ווינעצע — חיים העכט... בחור מנגן על הבערזע... פּאָרט בפּאיטאָנדיל... גרויסיר פּאַרדיניר... שוה 10 אלפים...

זיטאָמער — הנגיד שלמה זלמן טאראטייקי... ב' בתולות... קראסאוויצות פּרימע... הקטנה מעט גישטופּילט... פּיאָנע דייץ פּראָנצויז... רוצה נישטודירטע... דעפּלאָם לאו דוקא...

חמעלניק — הנגידה בתי' פּלעקיל... אלמנה וואָכירניצה... חכמה נפלאה... רוצה למרן... מעג זיין בלא מעות...

טאלני — הרבני רב אברעמעלי פיינציק... אלמן... חסיד בעל תנ"ך... זוכט אלמנה עם גישעפט...

יאמפּעלי — משה ניסיל קימבאק... נגיד חדש... אשתו מרת ביילה לאה... ווילן א שידוך כלות הנפש... וויפיל דער צר שכננדו גיט מתחייב צו גיבין ב' פּעמים... רח"ש לשדכנים תיכף ומיד בשעת טעליר ברעכין... מתנה להשדכן עקסטרי מצד המחותנתטי...

כתריעלעווקע — רב נתן קורח... גביר ממון קירח... דבר אחר גדול... בן משכיל יוסף יצחק... קעניר חריף... טאָרנעניוו ודארוועץ... שטיליר וואָרים... מבקש אנארימי יתומהלי... קראסא־ וויצה שבקראסאוויצה... ניט חולה לשלוח על הוצאות... נותן בצימביל הולך בטענצילי...

ליפאוויץ — בן הגביר לייבוש קאפּאטי... פּארברענטיר חסיד... נותן אקזאמין על 8 קלאסין... יושב באדעס... שפּילט על הפידל ויכול לשון קודש... קראסאוויץ...

מעזביש — רב שמשון שעפּסיל שימעליש... אלמן... האָט ב' בתולות עם ג' אלפים... רק מוז קודם אליין חתונה האבין... וויל גם כן בתולה...

נעמערעוו — סמיציק... בערנארט מאסעיוויץ... פון די אמתי סמיציקעס... גרוש סאמעסטאיאטעלני... שפּיליר מתמיד בפּריוויראנץ... תקיף אצל נאצאלסטווי... מן היושר בתולה עם ה' אלפים אדיר גרושה עם 10 אלפים...

סמילע — פערילי דאמה... גרושה עם 10 אלפים... דארף א משכיל קאמעסניר...

ענאטעווקע — הבעל הבית רב מענדי לאפיטע... זקן אריבער שבעים... רק האלטצעך קרעפקי... מקבר ניוועז ג' נשים... וויל בתולה...

פרילוק — הגומענאזיסט פרייטיג... בן הגביר מיכל פריי־טיג... טראגט היטיל בבית... שרייבט ניט בשבת... וויל כ' אלפים לא פחות פרוטה... כנגד חצי...

צארי צען — רשימה מן גביר אלמן פישיר... יושב באסטרעכאן... צונעזאגט ב' ווינרעזני בילעטין פערווע זאיאם... חוץ רח"ש... צריך לכתוב עוד א' בריוועל... בקשתי לשלוח כ"ה רו"כ אויף הוצאות... לכה"פ מארקעס...

קרימענצוק — משכיל וציניסט סכנת נפשות... מאה קאמיסים... חכם... חריף בשאך... ש"ס בעל פה... קעניר ובעל דברן... ווינרטלזאגיר אש להבה... כתבא רבא... שמעתי אז ער האט שיין חתונה ניהאט...

ראדימישל — אייניקיל של רב נפתלי ראדימישליר... שייך לסאדינערי... סאכירני זאוואר... נילדיני פאן... חצי חסיד חצי דייץ... קורצי פאה ולאנגליכי קאפאטי... קעניר בשפראך וקלאר יורה דעה... יש לו פעטיר מיליאנציק וזאצאטני קוויטאנצי... זוכט קראסאוויצה משפחה יחוס ר' אלפים פארטיפיאן ארנטלעך פראנ־צויז פאריק טאנצן לעבטבענצן בארעשני בלא קאוואלירן...

שפאלי — הגביר המפורסם אליה מצערנאביל... יושב ביהופיץ... מעקליר של צוקיר ואימעניות... בשותפות עם הגביר המפורסם באבישקע... בת יחידה... פארלאנגט טעלירל מן השמים... קעניר יותר מדאקטער... באוואונט מפריזעוו... שיין כמו יוסף הצדיק... וקלוג כמו שלמה המלך... זינגין ושפילן על כל הכלים... משפחה בלא פלעק... מעות אהן א שיעור... עם כל המעלות... כמעט כראצקע... דפקתי דעפעש לראדימישל...

תאמאשפאג — ה' בתולות... נ' קראסאוויצות וב' פאס־קודניצות... און אלימען אדיר א דאקטער עם נאבינעט ומעביל אדיר אנארוויקאט עם פראקטיקי ביהופין... כתבתי כמה בריוולאך...

זיץ איך מיר אווי אין וואגאן, מיט'ן שרכן'ס פעקעל הייסט עס, און ליינן נאך א מאל און נאך א מאל דאס דאזיגע לשון־קודש'דיגע צעטעל פון חתנים און כלות, און טראכט מיר: רבונו של עולם! וויפיעל פרנסות דער אויבערשטער האט בעשאפען אויף דער וועלט פון זיינע אידען'ס וועגען! אט, אשטייגער, דאס שדכנות. וואס קאן זיין, דאכט מיר, פיינער און לייטישער, בע־סער און גרינגער דערפון? וואס איז דא פארהאן וואס צו טהון? מע בעדארף נאר האבען א קלעפקע אין קאפ און קאנען אויסמאר־קירען מיט'ן שכל, וועד צו וועמען סע פאסט. למשל: אווריטש האט א מיידעל א קראסאוויצע מיט פיער טויזענד, וואס וויל א נעקאנטשעטען, האט באלטע א ציונים א משכיל, וואס האט נע־קאנטשעט בוכהאלטעריע און וויל נעלד — איז דאך דאס אננע־מאסטען! אדער לאמיר נעמען טאלנע: זיצט א איד איין אלמן, וואס זוכט איין אלמנה מיט א געשעפט — פאר וואס זאל ער זיך ניט מטריח זיין קיין חמעלניק, צו דער אלמנה בתיה פלעקעל, וואס זוכט איין אלמן אהן נעלד, אבי א למדן? הערסט דו, זונתי היקרה, מע דארף נאר קאנען מאכען קאנבינאציעס. וועז איך זאל געווען געבוירען ווערען א שרכן, וואלט איך אוועקגעשטעלט דאס געשעפט נאר אנדערש. איך וואלט זיך אויפגעשריבען מיט אלע שדכנים פון דער גאנצער וועלט, צענויפגענומען אלע זייערע רשימות און וואלט זיך אוועקגעזעצט צענויפפארען, פריהער אויף פאפיער, געווייניג־ליך, דעם חתן מיט דער כלה, די כלה מיט דעם חתן, און אין יעדער שטאדט וואלט איך מיר געהאט א שותף, וויפיעל שטעדט, אווי פיעל שותפים. ממה־נפשך, וויפיעל ס'וועט זיין, וועט מען זיך טיילען, חצי שלי וחצי שלך, עס וואלט זיך אפשר געלוינט

עפענען א קאנטאר אין יעהופעץ, אדער אין ארעם, האלטען מענ־
שען, זיי זאלען זיצען שטענדיג און שרייבען בריוולעך און קלאפען
דעפעשען — און איך אליין טהו נאר ניט, נאר איך זיץ מיר און
פאר און מאך קאנבינאציעס!

אט אזעלכע מחשבות, פאנטאזיעס, קאנבינאציעס פליהען ביי
מיר אין קאפ. טראגט־אן דער גוטער יאהר צו מיר אין וואגאן
אריין א נפש, א בעוואכסענעם מיט האר פון אויבען ביז אראפ,
שלעפט מיט זיך א זאק און סאפעט ווי א גאנז און רופט זיך אן
צו מיר מיט א מאדנע בנעימות'דיג לשון, נאר ניט ווי געווויינטליך:
„יונגערמאן, זאגט ער, אפשר וואלט נעווען א סברא, איהר זאלט
זיך מיט אייער עלטער מטריח זיין, זאגט ער, א רוק טהון זיך
בשעת הדחק א ביסעלע אראפ, בכדי, זאגט ער, אז אזא איד, ווי
איך, למשל, זאל האבען די זכיה בעזעצען זיך אויף א רגע מיט
אייך בהרחבה אין שכנות?" — „פאר וואס ניט? אך, מיט'ן
גרעסטען כבוד!" — אזוי זאג איך צו איהם און נעם און מאך
איהם איין ארט און טהו איהם א פרעג גלאט אזוי, פון יוצא וועגען:
„פון וואנעט איז א איד?" — „מאין באתי, הייסט עס? פון
קארעץ. — ענטפערט ער מיר. — מיין נאמען איז אשר, און רופען
רופט מען מיך רב אשר שדכן. איך בין שוין פאוואלינקע, זאגט
ער, ווי איהר קוקט מיך אן, מיט'ן אויבערשטענם הילף, כמעט
פערציג יאהר א שדכן". — „אזוי? — זאג איך. — זענט איהר
הייסט עס, אויך א שדכן?" — „על כן, דארפען מיר, זאגט ער,
לערנען דעם פשט, אז איהר זענט מסתמא אוודאי א שדכן, הייסט
דאס — אחינו אתה, קומט דאך אייך, זאגט ער, על־פי־דין שלום־
עליכם!" — אזוי מאכט צו מיר דער דאזיגער שדכן און רוקט מיר
אריין א מגושם'דיגע וועיכע האריגע האנד און טהוט מיך א פרעג,
אפנים, אויך פון יוצא וועגען: „מה שמכם?" — זאג איך: „מנחם־
מענדעל"... „א קענטליכער נאמען, מאכט ער צו מיר, ערניץ האב
איך געהערט, נאר איך וויים ניט וואו. הערט זשע, זאגט ער,
אויס, רב מנחם־מענדעל, וואס איך וועל אייך זאגען. וויבאלד,

זאָגט ער, אז דער צער פון טראָגען איז יא אזוי גרויס, דאָס הייסט, אז דער אויבערשטער, זאָגט ער, האָט אזוי נעפיהרט מיט זיין השגחה עליונה, אז מיר, צוויי שדכנים, זאָגט ער, זאָלען זיך מזדמן זיין לפונדק אחד, וואָלט אפשר, זאָגט ער, געווען א סברא, אז מיר זאָלען טאקי אט־א־דא, פאָהרענדיג מיט אייך אין איין וואָגאָן, עפּיס מתקן זיין?"... „דהיינו, זאָג איך, וואָס זאָלען מיר מתקן זיין?"... „אפשר האָט איהר, זאָגט ער, א בעלן אויף גוטען וויין אין א שלעכטער כלי?"... „דהיינו, זאָג איך, וואָס וועדר ביי אייך אָנגערופען גוטער וויין אין א שלעכטער כלי?"... „לאָזט אייך דיענען, זאָגט ער, תיכף ומיד וועל איך אייך מסביר זיין, וועט אייך דער פסוק וועלן רעכט ארום און ארום. נאָר וואָס דען? איהר דאַרפט צולעגען קאָפּ. איך האָב, זאָגט ער, אין יארמעלינעץ א שטיקעל סחורה מן המובחר, אָבער טאקי פון די אָנטיקען, רב איציקעל טאשראץ הייסט ער. מילא יחום — איז אָפּגערעדט. מע קאָן זאָגען, זאָגט ער, איינגעטונקען אין יחום. וואָרום א חוץ וואָס ער איז אליין, זאָגט ער, א גרויסער מיוחס. איז זי נאָך א גרעסערע מיוחסת פון איהם. דער חסרון, זאָגט ער, איז אָבער, וואָס ער הייסט זיך פאָר זיין יחום משלם זיין מיט מעות מזומנים. וויפעל ער גיט, וויל ער, אז דער צד שכנגדו זאָל געבען צווי מאָל אזוי פיעל"... „שאט, זאָג איך, מיר דאכט, אז ס'איז פאָרהאן פונקט דער ארטיקעל, וואָס איהר דאַרפט". און איך טהו מיך א נעם צו מיין פּעקעל, שלעפּ ארויס דעם ספר הזכרונות פון מיין שדכן לייבע לעבעלסקי און מיש אויף יאמפּעלי און טהו איהם א וויין: „אט איז ער, זאג איך, אט דער, וואָס איהר זוכט איהם. לייענט, וועט איהר זעהן: משה נישעל קימבאקע, נגיד חדש — איין אויפנעקומענער נגיד הייסט עס; וויל א שידוך כלות הנפש — דאָס הייסט, ער געהט־אויס! און וויפיעל דער צד שכנגדו גיט, איז ער זיך מתחייב געבען ב' פעמים — צווי מאָל אזוי פיעל הייסט עס. פונקט דאָס, וואָס איהר דאַרפט!"...

דערהערט אויפלכע דבורים און דערזעהן ביי מיר, אז אָט דער משה־ניסעל קימבאק זאָגט נאָך צו רח"ש לשרכנים תיכף ומיד בשעת טעלער־ברעכען, און א חוץ א מתנה עקסטרע פון דער מחותנת'טע, — טהוט זיך מיין רב אשר א הויב־אויף פונ'ם אָרט, נעמט מיך אָן ביי דער האַנד און מאכט צו מיר: „מזל־טוב, רב מנחם־מענדעל, מיר האָבען געמאכט א געשעפט. איך האָב געזעהן, זאָגט ער, ביי אייך אין קוישעל, אויב איך בין מיך נישט טועה, אייער־קיכלעך, טיי און צוקער ושאר ירקות, וואָלט אפשר ניט נע־שאדט, זאָגט ער, מיר זאָלען דערווייל מאכען מזונות, און אם־ירצה־השם, אז מיר וועלען קומען בשלום קיין חוואסטעוו, וועט איהר זיך מטריח זיין מחילה נאָך היים וואסער, איך האָב געזעהן, זאָגט ער, ביי אייך א טשייניק, וועלען מיר טרינקען צו גלעזלעך וואַרעמס. און מסתמא, זאָגט ער, וועלען מיר קריגען אויף דער סטאנציע א ביסעל יי"ש אויך, זיעבען און פופציג גראָאוועו, וועלען מיר שוין אין איינוועגס, זאָגט ער, טרינקען לחיים פאר מיין יאַרמעלינעצער מיוחס מיט אייער יאמפעלער אויפגעקומענעם נגיד, וואם חלש'ט א שידוך, און לאז זיין, זאָגט ער, אין א גוטער שעה, אין א מזל־דיגער". „אמן, זאָג איך, פון אייער מויל אין גאָט'ס אויהערען. נישט אזוי גיך אבער טהוט זיך עס, זאָג איך, ווי סע רעדט זיך"... שלאָגט ער מיר איבער די רעד, דער שדכן הייסט עס: „לאזט אייך דיענען, רב מנחם־מענדעל, זאָגט ער, איהר ווייסט ניט מיט וועמען איהר האַנדעלט. איהר האָט צו טהון נישט מיט קיין יונגעלע. איהר רעדט, זאָגט ער, מיט א וועלט־שדכן, וואם מע רופט איהם רב אשר און וואם האָט ניט אזוי פיעל האָר אין קאָפ, וויפיעל שידוכים ער האָט שוין בעזרת השם יתברך אויסגעפיהרט. לאמיר ביידע, זאָגט ער, פערמאָגען די מאות, וויפיעל פאר־באַלק עס האָבען זיך שוין ביי מיר אפגע'גט און נאָך א מאל חתונה געהאַט און וויעדער גע'גט זיך... איך, זאָגט ער, אז איך טהו א קוק א רשימה, מאַפ איך באַלד אָן, צי ס'וועט הולכ'ען, צי ניין. אייער משה־ניסעל, זאָגט ער, געפעלט מיר, דאַרף זיין מיט א סרחה, וואַרום לאמיר

קאָרשט פערשטעהן, זאָגט ער, וואָס איז ער אַזוי להוט נאָך א שידוך און וואָס ברענט אַזוי די מחותנת'טע און זאָגט אַזש צו מתנות להשדכן? די משמעות, זאָגט ער, אז דאָרט ליגט א וואָרעם. א ווערעמדיגער עפּעל הייסט עס"... — „וואָס זשע, זאָג איך, איז די עצה?" — „די עצה, זאָגט ער, איז דאָ א פּשוט'ע עצה: מיר ביידע דאַרפען טאָקי באַלד צעשיידען זיך, זאָגט ער, אין צוויי בעזונדערע דרכים, איך, זאָגט ער, קיין יאַרמעלינעץ, צו מיין מיוחס רב איציקל טאשראץ, און איהר קיין יאמפּאלי, צו אייער משה-ניסל קימבאק. נאָר וואָס דען? מיר ביידע, זאָגט ער, דאַרפען ארבייטען אויף אַלע כלים. איהר מצדכם וועט זיך דאַרפען משתדל זיין, אז אָט דער ווערעמדיגער עפּעל זאָל נתנ'ען וואָס מעהר, און איך מצדי, זאָגט ער, וועל מן הסתם צוהאַרעווען, אז מיין טאשראץ זאָל טאָקי נעבען כנגד די נאַנצע העלפּט, ווי ער האָט מיר מבטיח נעווען, וואָרום א קשיא, זאָגט ער, אויף א אידען, וואָס האַנדעלט טיט יחוס?"

ווי דו זעהסט, זוגתי היקרה, האָט זיך עס אָננעהויבען כלומרשט מיט א שפּאָס, אויף קאָטאָווע הייסט עס, און אויסלאָזען האָט זיך עס אויסגעלאָזט טאָקי אויף דער רעכטער אמת, וואָרום ביז וואָס-ווען — זענען מיר נעקומען קיין חוואסטעוו. נעקומען קיין חוואס-טעוו, האָבען מיר קודם נעטרונקען טיי, פיינטשיק פערבייסען און נענומען שמועסען עסק נאַנץ ערנסט. איז מיר אפילו תחילת נעווען פריקרע די נאַנצע מעשה: וואָס פאַר א שרכן בין איך? און וואָס פאַר א מחותן בין איך מיט פרעמדע רשימות? וואָרום אז מע וויל, הייסט דאָך דאָס גזילה! עלעהיי יענער האָט פערלאָרען א טייסטער מיט נעלד, און איך האָב איהם אויפּגעהויבען. נאָר אז מע וויל דאָס אייגענע צוריק — מה רעש? ממה-נפשך, וועט זיך אויספּיקען, איז יחלוקו! איך בין דאָך נישט קיין פעלד-גזלן, וואָס איך זאָל פערלאָנגען פרעמדס. הקיצור, ס'איז ביי מיר נעווארען רעכט פון אַלע זייטען, און ס'איז געבליבען, אז מיר לאָזען זיך ביידע אין וועג אריין, ער קיין יאַרמעלינעץ, איך קיין יאמפּאלי.

אפנעשמועסט האבען מיר אזוי: אז איך וועל קומען אויפ'ן ארט, זאל איך קודם חוקר ודורש זיין, וואם איז די מעשה, וואם אט דער משה־ניסעל קימבאק יאגט זיך אזוי א שידוך טהון, און אז איך וועל בעטראכטען די שטוב, און דאם קרן וועט מיר געפעלען, זאל איך איהם קלאפען א דעפעש קיין יארמעלינעץ כך וכך, וועט ער מיר צוריק קלאפען א דעפעש כך וכך, וועט מען זיך צענויפפאהרען מסתמא קיין זשעמעריגקע אנקומען זיך, און אויב ס'איז א זיווג, וועט זיין א שידוך. „דער עיקר, זאגט ער מיר, דאהרפט איהר זהען, רב מנחם־מענדעל, ניט זשאלעווען קיין הוצאות, קלאפען דעפעשען, וואהרום ביי א שידוך, זאגט ער, איז דער עיקר דעפעשען... א מחותן, זאגט ער, אז ער דערזעהט א דעפעש, האפט איהם אוועק דער רוח"... ס'איז נעקומען צום שפיץ, ביי'ם נעמען בילעטען — לאזט זיך אויס, אז מיין לאנד־שדכן רב אשר'ען פעהלט־אויס אויף הוצאות. „ער האט זיך, זאגט ער, אויסגעבראכט ביז דער לעצטער פרוטה אויף דעפעשען מיט טעלעגראמעס. איהר זאלט עס פער־דיענען, זאגט ער, אלע חודש, וואם מיך קאסט־אפ א וואך דעפע־שען מיט טעלעגראמעס". דו פערשטעהסט? אט אזא פרנסה איז דאם שדכנות! בקיצור, דער פאיעזד דערווייל שטעהט ניט, איך האב געמוזט אויסלעגען מיינע עטליכע קערבלעך, וואהרום איבער הוצאות צוגעהט זיך קיין נעשעפט ניט. מיר האבען זיך נעביטען מיט די אדריסים, נאנץ פיין זיך אפנעזוגענט און צעפאהרען זיך, ער קיין יארמעלינעץ, און איך קיין יאמפעלי.

נעקומען קיין יאמפעלי, האב איך, ראשית חכמה, אננעהויבען חוקר ודורש זיין: „ווער איז אט דער משה־ניסעל קימבאק?" זאגט מען מיר: „חוץ זיין שאדען אויף אלע אידען נעזאגט נעווארען"... — „האט ער עפים א סך קינדער?" זאגט מען מיר: „א סך קינדער האט איין ארעמאן, און א נגיד האט מעהר נישט ווי איין קינד"... — „וואם פאר א קינד?" זאגט מען מיר: „א מאכטער". — „עפים

א היבשע טאכטער?" זאגט מען מיר: „מע קאן פון איהר מאכען צוויי"... — „ניט ער עפּיס א סך נדן?" זאגט מען מיר: „וויפּיעל ער ניט, איז ער נישט קראנק געבען צוויי מאל אזוי פיעל"... היוב איך אן טאפּען: „פּאר וואם?" טאפּ אהין, טאפּ אהער — סע טאפּט זיך ניט. טהו איך אן די שבת'דינע קאפּאטע און לאז מיך נעהן גלייך צו דעם דאזיגען מחותן.

מילא, איך זאל דיר בעשרייבען א שטוב, איז ניט שייך. א נניד'ישע שטוב פון כל טוב, און מענשען — דימענטען. געזאגט, ווער איך בין און וואם איך בין געקומען, האט מען מיך אויפּגענומען כיד המלך, מכבד געווען מיט זיסען טיי, מיט צוקער־לעקאך און מיט שמעקענדיגען אתרוגים־איינגעמאכטס, און גוטען ווישניק א פלעשל אוועקגעשטעלט. דער מחותן אליין, משה־ניסל היסט עס, איז מיר נעפּעלען ער אין לשער: א צונגלאזטער מענש, א מזל־טוב, מע קאן זאגען — א מענש אהן א גאל. אויך די מחותנת־טע, בוילה־לאה היסט עס, איז מיר נעפּעלען געווארען פונ'ם ערשטען קוק. א שענע אידינע מיט א ניידער, א שטילע, א צדיקית. בויד האבען זיך נענומען אויסטאפּען ביי מיר, ווער איז דער צד שכנגדו, האט ער עפּיס א וואהלען זוהן, און וואם קען ער? וואם זאל איך זיי זאגען, אז איך וויים אליין אויך ניט? נאר א איד א למדן ניט זיך איין עצה. רוף איך מיך אן צו זיי: „לאמיר נאר פּארטיג ווערען מיט איין צד, וועלען מיר נאכדעם שמועסען פונ'ם אנדערען צד; ראשית, זאג איך, וויל איך ווייסען אקוראט, וויפּיעל ניט איהר? והשנית, וואלט איך וועלען אנקוקען דאם קרן". דער־הערט אזעלכע דבורים, רופט זיך אן דער מחותן, משה־ניסל היסט עס, צו דער מחותנת'טע, בוילה־לאה היסט עס: „וואו איז ערניץ סאניטשקע? רוף זי נאר אריין". — „סאניטשקע טהוט זיך נאך אן", — מאכט צו איהם די מחותנת'טע, בוילה־לאה היסט עס, הויבט זיך אויף און נעהט אוועק אין צווייטען חדר אריין, און איך מיט'ן מחותן, מיט משה־ניסלען היסט עס, בלייבען איבער אין צווייען, נענומען צו קאפּלעך ווישניק, פּשרביסען מיט אתרוגים־

איינגעמאכטם און מע שמועסט. פון וואָס שמועסט מען? — לאָמיך אזוי וויסען בייז, נעכטיגע טעג, אויפ'ן הימעל א יריה. „שוין לאנג אז איהר זענט א שדכן?" — מאכט ער צו מיר און גיסט מיר אָן נאָך א גלעזעל ווישניק. „פון נאָך דער חתונה אָן, זאָג איך איהם, מיין שוועד, זאָג איך, איז א איד א שדכן און מיין טאטע, זאָג איך, איז אויך געווען א שדכן, אלע מיינע ברידער זענען שדכנים, כמעט די גאנצע משפחה אונזערע, זאָג איך, בעשטעהט פון שדכנים"... אָט אזוי האָק איך איהם איין ליגען נאכ'ן אנ־דערען און פערקרים מיך אפילו נישט, נאָר איך פיהל, אז עס פלאמט מיר דאָס פנים. איך וויים אליין ניט, פון וואַנען עס האָבען זיך צו מיר געגומען אזוי פיעל שקרים! א ברירה האָב איך געהאט? ווי זאָגט די מאמע דיינע: „אז מע קריכט אריין אין א בלאָטע, קריכט מען ווייטער"... נע'פועל'ט האָב איך ביי זיך, ווי איך האָב דיר שוין אויבען געזאָגט, אז דער אויבערשטער וועט מיך בעגליקען און איך וועל דורכברעכען אָט דאָס דאזיגע געשעפט, וועל איך מיין חלק פערדיענסט, אם־ירצה־השם, נאָר אָהן א שום תירוץ, טיילען אויף דער האלב מיט יענעם שדכן, מיט דעם לייבע לעבעלסקי'ן הייסט עס, וואָס האָט פערגעסען אויף דער אכסניא זיין פעקעל מיט כתבים. וואָס האָב איך צו איהם? איי, על־פי יושר קאָן מען אפשר צו'פסק'ענען, אז מיין חלק רח"ש נעהער אינגאנצען צו איהם, צו לעבעלסקי'ן הייסט עס? איז דער תירוץ: און וואו בין איך? איך בין דאָך דא, אייגענטליך, דער גאנצער גורם. און מיין ארבייט איז שוין נאָרניט ווערטה? און האָקען שקרים פון יענעמס וועגען בין איך, דאכט מיר, אויך נישט מחויב. און וואר וויסט, אפשר האָט נאָט אזוי געפיהרט, אז ער זאָל פערלירען און איך זאָל געפינען, און אין מיין זכות זאָלען דריי אידען פערדיענען געלד?

אין די דאזיגע מחשבות עפענט זיך די טהיר און עס קומט אריין די מחותנת'טע, ביילה־לאה הייסט עס, און תיכף נאָך איהר — סאָניטשקע, די כלה הייסט עס. א שענע, א הויכע, א געזונדע

און איין אסאבע, אזוי ווי די מאמע איהרע. „נו, א וואוכס, און ברייט, קיין עין־הרע! — טראכט איך מיר. — ניט קיין סאניטש־קע, נאר טאקי א גאנצער סאניטשניק!"... אננעטהאן געהט זי, די כלה הייסט עס, עפּיס מאַרנע, אין א לאנגען קאפאט, א בונדע אזעלכע, זעהט אוים מעהר ווי א ווייבעל, נישט מחמת אלטקייט, נאר מחמת בריטקייט, סכנת נפשות! מע וואלט בעראַרפט מיט איהר עפּיס א שמועס טהון, זעהן, וואס ס'איז פאר א חיה, — לאזט ער נישט, דער פאטער הייסט עס. ער האלט אין איין רעדען, בעשיט מיך מיט רעד. פון וואס, מיינסט דו, רעדט ער? פון יאמפּעלי. וואס פאר א שטאדט דאס איז, א שטאדט פון בערג־דערס, ניט קיין פערגינערס, שונאים אין לעבען ארין, איינער דעם אנדערען וואלט דערטרונקען אין א לעפּעל וואסער! וכדומה אזעלכע פוסטע רעד. א דאנק דער מחותנת'טע, ביילה־לאה'ן הייסט עס, זי מישט זיך אריין און טהוט א זאג צום מאן: „משה־ניסעל, אפשר וואלט געווען גענוג רעדען? לאז זיי בעסער סאניטשקע אביסעל שפּיעלען אויפ'ן פערטיפיאן". „ביי מיר האסט דו גע'פּועל'ט", — ענטפערט איהר דער מחותן, משה־ניסעל הייסט עס, און ניט א וואונק צו דער טאכטער. נעהט־צו די טאכטער צום פערטיפיאן, זעצט זיך צווישן, עפענט־אויף א נרוים בוך און קלאפט מיט די פינגער אויף וואס די וועלט שטעהט. רופט זיך אן צו איהר די מאמע, ביילה־לאה הייסט עס: „סאניטשקע, וואס טוג דיר טיודען? שפּיעל זיי בעסער „יעחאל קאזאק זא רונאיעם", „הייסע באבקע־לעך", אדער נאר „המבדיל"... „פאזשאלעסטע, מעשאיע ניט", — ענטפערט איהר סאניטשקע און מאכט מיט די פינגער איבער'ן פערטיפיאן אזוי ניך, אז דאס אויג איז גארניט אימשטאנד צו חאפען, און די מחותנת'טע, ביילה־לאה הייסט עס, בעת־מעשה לאזט נישט ארא פון איהר קיין אויג, ווי איינער רעדט: „איהר זעהט פינגער?"... און ווי זי שפּיעלט אזוי, גליטשען זיך ארוים פון חדר מיין מחותן מיט דער מחותנת'טע, און איך בלייב אליין מיט דער כלה, מיט סאניטשקע'ן הייסט עס, — אויף פיער אויגען.

„אצינר איז א צייט, טראכט איך מיר, מאכען מיט איהר א שמועס; לאמיר חאטש הערען, צי זי קאן רעדען". נאר פון וואס הויבט מען אן? לאז מיך אזוי ווייסען א בייזע וועטשערע! הויב איך זיך אויף פון ארט און געה־צו און שטעל זיך אוועק הינטער איהרע פלייצעס און רוף מיך אן צו איהר: „האט קיין פאראיבעל ניט, סאניטשקע, וואס איך שלאג אייך איבער אינמיטען דער שפיעל. איך האב אייך געווארנט עפים פרעגען"... דרעהט זי זיך אוים צו מיר מיט'ן פנים און קוקט אויף מיר בייז און מאכט צו מיר אויף רוסיש: „נאפרימער?"... „נאפרימער, זאג איך, איך האב אייך נעווארנט פרעגען, וואס איז אייער בענעהר? דאס הייסט, וואס פאר א מין חתן, אשטייגער, וואלט איהר נעווארנט, מע זאל אייך נעבען?" „ווידיטיע, — מאכט זי צו מיר שוין אביסעל ווייכער און לאזט אראפ די אויגען, — סאבסטוועננא וואלט איך געווארנט א געקאנטשעטען, נאר איך וויים, אז סע איז פאנאפראסנא, וואלט איך וועלען, פא קראינעי מערע, ער זאל זיין אין אבראזווועטער, וואס רום חאטש אונזער יאמפעלי סטשיטאיעט זיך א פאנאטיטשעסקי שטאדט, פון דעסטוועגען האבען מיר ניעסמאטריא אלע פאלוטשעט רוסישע אבראזווואניע, און כאטיא מיר פאסיעשטשאיען ניט קיין אוטשעבנע זאוועדיעניעס, פון דעסטוועגען וועט איהר נישט געפינען ביי אונז אין בארישניע, וואס זאל ניט זיין זנאקאמע מיט עמיל זאליא, מיט פושקינ'ען און אפילו דאזשע מיט גארקי'ן"... אזוי מאכט צו מיר די דאזיגע יפהפיה, סאניטשקע הייסט עס, און רעדט, און רעדט צו מיר האלב אויף אידיש, האלב אויף רוסיש, דאס הייסט, מעהר אויף רוסיש, ווי אוף אידיש. און אין דעם קומט־אן די מחותנת'טע, ביילה־לאה הייסט עס, רופט אוועק די כלה, ווי אייגער רעדט: „אלסדינג דארף זיין מיט א מאס"... און עס קומט אריין דער מחותן, משה־ניסעל הייסט עס, און מיר זעצען זיך אוועק מיט איהם וויעדער אין צווייען שמועסען מכח'ן שידוך: וויפיעל גיט ער נדן, וואוהין זאל מען זיך צענויפפאהרען מאכען אין אנמוסענגיש, אויף וועלכע זאל מען אפשטעלען די חתונה, וכדומה אזעל־

כע זאכען, וואָס זענען שייך צום ענין. און איך הויב מיך אויף און ווייל נעהן אויף דער סטאנציע קלאָפען א טעלעגראָם, נעמט ער מיך, משה־ניסעל הייסט עס, פאר א האנד און מאכט צו מיר: „איהר וועט נישט נעהן, רב מנחם־מענדעל! איהר וועט פריהער עסען מיט אונז וואַרעמעס, איהר קעהרט אוודאי זיין הונגעריג". און מע נעהט זיך וואשען און מע זעצט זיך צוועק עסען און מע נעמט צו גלעזעך ווישניק, און ער, דער מחותן הייסט עס, די נאנצע צייט — דאָס מויל מאכט זיך איהם ניט צו: יאמפּעלי, יאמפּעלי און יאמפּעלי... „איהר ווייסט ניט, זאָגט ער, וואָס פאר א שטאָדט דאָס איז! א שטאָדט פון לערינגענהערס און בערערס. איהר זאָלט מיך פאָלגען, זאָגט ער, וואָלט איהר זיך נעהאָלטען פון דערווייטען, נישט נערעדט מיט קיינעם א וואָרט. איהר זאָלט זיי, זאָגט ער, נישט דערצעהלען קיין מעשיות, ווער איהר זענט און פון וואַנען איהר זענט און וואָס איהר טהוט דא, און מיין נאָמען זאָלט איהר זיי אפילו נאָרניט מזכיר זיין, גלייך ווי איהר קענט מיך נאָרניט. איהר פערשטעהט, רב מנחם־מענדעל? א י ה ר קענט מיך גאָרנישט!" — אזוי זאָגט ער מיר אָן אפשר א מאָל צעהן, און איך נעה אוועק, קלאָפּ א דעפעש צו מיין שותף קיין יארמעלינעץ, אזוי ווי מיר האָבען אָפּגערעדט, און שרייבען שרייב איך איהם נאָנץ דייטליך, בזה הלשון: „ט א ו א ר אסמאטרעל. פערווי סאָרט. שעסט טי־סיאטשי. טעלעגראמירויטע סקאָלקא נא־פראָטיוו. נדיע סיעכאיעמסיא". קומט מיר אָן פון מיין שותף אויף מארנען א תשובה, מאָרנע פערשטעלט: „אופיראלסיא דעסיאט. נאפראָטיוו פא־לאָווינע שעסט. ראבאָטאימיע נאבאָווקע. סאָנלאָסען זשמעדינקע. טאָווער פרימע. טעלעגראמירויטע". לויף איך אוועק צו מיין מחותן, צו משה־ניסל'ען הייסט עס, און ווייז איהם די דעפעש און בעט איהם, ער זאָל מיר פערטייטשען דעם פסוק, וואָרום איך פערשטעה

ניט איין וואָרט. לייענט ער דורך די דעפּעש און מאַכט צו מיר: „איד! וואָס פערשטעהט איהר דאָ ניט? ס'איז דאָך יאָונע ויאַסנע. ער ווילּ, פערשטעהט איהר מיך, אז איך זאָלּ נעבען צעהן, וועט ער מיר נעבען אַקעגען די העלפט פון זעכס, דאָס הייסט, דריי טויזענד. שרייבט זשע איהם אַוועק, זאָגט ער, אז ער איז שוין צו קלוג. ס'איז, זאָגט ער, קורצע דבורים: וויפיעלּ ער ניט, לענ איך אַקעגען צוויי מאָלּ אזוי פיעלּ. און שרייבט איהם, זאָגט ער, ער זאָלּ ניט מעדליוועז, טאַקי מיט דעם לשון, זאָגט ער, שרייבט איהם, וואָרום עס קאָן זיך אונטערחאַפען איין אַנדערער". פאָלג איך איהם און קלאָפּ אַוועק מיין שותף אזא דעפּעש: „קאָראָטקי סלאָווא. סקאָלקא דאיאט קלאָדו נאפּראָטיוו דווא דאזא באָלעיע. נע מעדליוואט. פּאָדחוואטיטסיא דרוגאי". — בעקוס איך פון מיין אַשר'ען א תשובה, וויעדער פערשטעלט: „סאָגלאָסען דווא דאזא מענעיע וויגאָוואָראָם טיסיאַטשא נאזאד. טאָוואר נאחאָדקא". לויף איך וויעדער אַוועק מיט דער דעפּעש צו מיין מחותן. זאָגט ער מיר וויעדער א מאָלּ: „ס'איז יאָונע ויאַסנע. אייער שותף, זאָגט ער, שרייבט, אז ער איז מסכים צו לענען פונקט העלפט, נאָר מיט א תנאי — טויזענד צוריק, דאָס הייסט אזוי: וועז איך, למשל, וועלּ נעבען, זאָגט ער, צעהן, דאַרף ער דאָך נעבען פינף; ווילּ ער אפּ־ציהען איינס צוריק, וועט אויסקומען, זאָגט ער, אז איך נעב טאַקי צעהן, און ער וועט מעהר ניט נעבען ווי פיער. א איד א חכם, זאָגט ער, אייער מחותן; ער ווילּ מיך אַפּשווינדלען פון קאָפּ ביז פים. איך בין אַבער, זאָגט ער, א סוחר און פערשטעה א נעשעפט. איך וועלּ איהם בעסער נעבען, זאָגט ער, צוויי מאָלּ אזוי פיעלּ און מיט טויזענד מעהר, איידער ער זאָלּ מיר נעבען די העלפט און מיט טויזענד וועניגער. וועט דאָס אויסקומען, זאָגט ער, אזוי: וועט ער נעבען דריי, נעב איך אַקעגען זיעבען; וועט ער נעבען פיער, לענ איך נייען; וועט ער נעבען פינף, לענ איך עלף. האָט איהר

עס, זאגט ער, צעקייעט? געהט זשע, זאגט ער, טאקי באלד און שרייבט איהם אוועק א סטראטשנע, ער זאל ניט פערציהען אין דער לאנגער באנק, און לאז ער אייך, זאגט ער, ענטפערען אויך מיט א סטראטשנע, אז מע פאהרט זיך צענויף — און איין עק לאז עס האבען!"

לויף איך אוועק און קלאפ מיין אשר'ען א סטראטשנע דעפעש: „דאסט טרי קלאדיאט סעם. דאסט טשיטע־ רע קלאדיאט דעווי־אט. דאסט פיאט קלא־ דיאט אדינאצאט. נע טיאנוט דלינע סקא־ מיקע. סטראטשיטע וועיעכאיעם".— קומט מיר אן צוריק א סטראטשנע דעפעש, ניט מעהר ווי צוויי ווערטער: „וועיעכאיעם. וועיעכאיטע".

וועז קומט־אן אזא וואשנע דעפעש? — מסתמא ביי־נאכט. און דו דארפסט שוין אליין פערשטעהן, אז שלאפען האב איך די נאכט נישט געקאנט. איך האב געטומען רעכענען, וויפיעל, אשטיי־ גער, וועט זיך אקארשט אננעמען אויף מיין חלק, וועז, למשל, דער אויבערשטער העלפט מיר, איך פיהר אוים דאס גאנצע צעטעל מיט שידוכים, וואס דער לייבע לעבעלסקי האט פערלארען? ביי גאט איז דען ניט מעגליך? אפגעעקט איז ביי מיר געווען פעסט, אם־ ירצה־השם, אז איך פיהר דורך דעם דאזיגען עסק, שלים איך מיט מיין אשר'ען א שטענדיגע שותפות. וואהרום ער געפעלט מיר פאר זעהר א בראווען מענשען, און טאקי א מוצלח אויך. און פער־ שטעהט זיך, אז אט דער לייבע לעבעלסקי וועט אויך ניט זיין גע־ קריוודעט. וואס האב איך צו איהם? נעבאך אויך א איד איין ארעמאן און א מטופל מיט קינדער... קוים דערלעבט טאג, האב איך אפגעדאווענט און בין אווועק צו מיינע מחותנים, זיי בעוויזען די דעפעש. האבען זיי באלד געהייסען געבען קאווע מיט פוטער־ געבעקס, און סע איז געבליבען, אז טאקי דעם אייגענעם טאג פאה־

רעז מיר ארויס זאלבעפערט קיין זשמערינקע. נאר בכדי יאמפעלי זאל ניט זיין קשה, וואם פאהרען מיר עפּיס אלע פיער אינאיינעם, — האבען מיר געמאכט אזוי, אז איך זאל ארויספאהרען מיט א פּאיעזד פריהער, און זיי — מיט א פּאיעזד שפּעטער; און דערווייל זאל איך פון זייערטוועגען דאָרטען צוגרייטען עפּיס א רעכטע סטאנציע, הייסען מאכען וועטשערע, ווי גאָט האָט געבאָטען. און כך הוה. איך בין נעקומען קיין זשמערינקע פריהער פּאר אלעמען, פערפאהרען אויף דער שענסטער אכסניא, טאקי די איינציגע אין זשמערינקע, מיט'ן נאמען „אָרעסקי גאָסטינעץ", זיך בעקענט, ראשית חכמה, מיט דער בעל־הבית'טע, זעהר א וואהלע אידינע, א מכניס־אורח'טע, און איך טהו זי א פרעג: „וואָם איז ביי אייך דאָ וואָם צו עסען?" — זאָגט זי: „וואָם וויל איהר?" — זאָג איך: „פיש איז ביי אייך דא?" — זאָגט זי: „מע קאָן קויפען". — זאָג איך: „נו, און א יוך?" — זאָגט זי: „מע קאָן צושטעלען א יוך אויך". — זאָג איך: „מיט וואָם? מיט לאָקשען, צי מיט ריין?" — זאָגט זי: „אפילו מיט מאנדלען". — זאָג איך: „נו, און אשטיינער, כדומה למשל, נעבראטענע קאטשקעס?" — זאָגט זי: „פּאר נעלד קריגט מען קאטשקעס אויך". — זאָג איך: „נו, און טרינקען?" — זאָגט זי: „וואָם טרינקט איהר?" — זאָג איך: „ביער איז דא?" — זאָגט זי: „פּאר וואָם זאל ניט זיין?" — זאָג איך: „נו, און וויין?" — זאָגט זי: „אבי נעלד". — „אויב אזוי, זאָג איך, טא זייט זיך מטריח, מיין ליעבע אידינע, און קאָכט וועטשערע אזוי גרויס ווי אויף אכט פּארשוין". — זאָגט זי: „פון וואנען האָבען זיך ביי אייך גענומען אכט, אז איהר זענט בסך־הכל איינער?" — זאָג איך: „א מאדנע אידינע! וואָם געהט אייך אן? מע זאָגט אייך אכט, איז אכט". און אזוי ווי מיר רעדען, קומט־אן מיין שותף, רב אשר הייסט עס, און פאלט ארום קושען מיך און חאלזען, ווי איין איינענער טאטע: „דאָם הארץ האָט מיר אבער געזאָגט, זאָגט ער, אז איך וועל אייך טרעפען דא, אינ'ם „אָדעסקי גאָסטינעץ"! געפינט זך דא עפּיס, זאָגט ער, וואָם צו נעמען אין מויל

אריין?" — „אט נאר־וואס, זאג איך, האב איך בעשטעלט א וועג־טשערע ביי דער בעל־הבית'טע אויף אכט פּאַרשוין". — „וואס איז שייך וועטשערע? — זאגט ער. — וועטשערע איז זיך וועטשערע, נאר ביז די מחותנים פון ביידע צדדים וועלען אמאל זיך אויסקראצען קומען, זענען מיר, זאגט ער, נישט מחויב דערווייל צו פאסטען. איך זעה, זאגט ער צו מיר, איהר זענט דא א היימישער, הייסט זשע, זייט מוחל, מע זאל אונז גרייטען צום טיש און מע זאל אונז געבען אביסעל בראנפען מיט עפּיס פליישיגס צו פערבייסען. עס חלש'ט מיר, זאגט ער, דאס הארץ מסוכן נפש!" — אזוי זאגט צו מיר רב אשר און מאכט נישט קיין שהיות און געהט אין קיך אריין זיך וואשען, בעקענט זיך מיט דער בעל־הבית'טע, הייסט געבען צום טיש וואס ס'איז דא, און מיר זעצען זיך אוועק ביידע צו דער סעודה נאנץ בריילעך, און רב אשר דערצעהלט מיר עסענדיג די נסים ונפלאות, ווי אזוי ס'איז איהם נעראטען, ער האט געשפּאלטען דעם ים, קוים נע'פועל'ט ביי דעם דאזיגען מיוחס, ער זאל געבען די נ' אלפים ר"ך. „וואס הייסט, זאג איך, נ' אלפים? מיר האבען דאך נעשמועסט נישט ווינציגער פון פיער טויזענד?" — „לאזט אייך דיענען, זאגט ער, רב מנחם־מענדעל, איך וויים, וואס איך האב צו טהון. איך היים רב אשר! איהר דארפט וויסען, זאגט ער, אז מיין מיוחס האט בסך־הכל חשק געהאט לענען כנגדו גאר־נישט מיט נארנישט, וואורום ער איז אליין א גרויסער מיוחס, זאגט ער, און האט א ווייב נאך א גרעסערע. און אז ער זאל וועלען, זאגט ער, א שידוך טהון מיט אבי וועמען, וואלט מען איהם נאך, זאגט ער, צוצאהלען אין בייטעל שריין... בקיצור, איך האב, זאגט ער, נענוג נעהאראווועט, געהאקט האלץ, און קוים מיט צרות, מיט אנגסטען, נע'פועל'ט, ער זאל געבען לכל־הפחות ב' אלפים". „וואס הייסט, זאג איך, ב' אלפים? איהר האט דאך נאר־וואס, זאג איך, נעזאגט נ' אלפים?" — זאגט ער מיר וויעדער: „לאזט אייך דיענען, רב מנחם־מענדעל, איך בין איין עלטערער שרכן פון אייך און איך היים רב אשר. לאזען זיך נאר די צדדים צענויפפאהרען, און

חתן־כלה וועלען זיך אָנקוקען, וועט אם־ירצה־השם אלסדינג זיין אָגיל ואשמח. איבער אזעלכע טויזענד קראפען צעגעהט זיך, זאָגט ער, ביי מיר קיין שידוך נישט. איך היים, פערשטעהט איהר מיך, רב אָשר! איין פּרט, זאָגט ער, איז דאָ יאָ פּאָרהאַן, וואָס סע קווועטשט מיך". — „דהיינו וואָס, זאָג איך, קווועטשט אייך?" — „מיך קווועטשט, זאָגט ער, דער פּריזיוו. איך האָב איינגעוועדט, זאָגט ער, דעם מחותן מיינעם, אז ביי אייער משה־ניסל'ען איז טאָקי נאָך גאָר א יונג קינד, בלוט און מילך, נאָר ער הערט דעם פּריזיוו פּאָר דריי גראָשען, שוין גע'פּטר'ט דעם פּריזיוו"... „וואָס בעבעט איהר, רב אָשר? — רוף איך מיך אָן צו מיין שותף. — וואָסער פּריזיוו? וואָסערע לאָקשען?" — זאָגט ער צו מיר וויעדער א מאל: „לאָזט אייך דיענען, רב מנחם־מענדעל, איך היים רב אָשר!"... „איהר מעגט אייך היסטען אכטצעהן מאל רב אָשר, זאָג איך, פערשטעה איך אלץ ניט, וואָס איהר רעדט! עפּיס בעלעבע־טשעט איהר מיר: „פּריזיוו", „שמיזיוו" — פון וואַנען האָט זיך געוומען צו מיין משה־ניסל'ען א פּריזיוו? א נקבה האָט שוין רען אויך אויף זיך א פּריזיוו?"... מאכט צו מיר אָשר: „וואָס היסט — א נקבה? און וואו איז אייער משה־ניסעל'ס בחור?"... „פון וואַ־נען, זאָג איך, האָט זיך געוומען צו משה־ניסל'ען א בחור, אז ער פערמאָגט בסך־הכל זיין אייגענס א טאָכטער א בת יחידה, איין און אייניציגע הייסט עס?" — „איז די משמעות, זאָגט ער, אז ביי אייך איז אויך א בתולה? ס'טייטש, זאָגט ער, מיר האָבען דאָך גאָר געשמועסט עפּיס וועגען א חתן!"... „אוודאי, זאָג איך, א חתן! איך האָב אָבער גאָר אנדערש ניט געריעכענט, זאָג איך, אז חתן'ס צד — דאָס זעגט איהר!"... „פון וואַנעט איז געדרונגען, זאָגט ער, אז חתן'ס צד — דאָס בין איך?"... „פון וואַנעט איז געדרונגען, זאָג איך, אז חתן'ס צד — דאָס בין איך?"... „פּאָר וואָס זשע, זאָגט ער, האָט איהר מיר ניט מזכיר געווען, אז ביי אייך איז א בתולה?"... זאָג איך: „נו, און איהר האָט מיר מזכיר געווען, אז ביי אייך איז א בתולה?"... וועדר ער אין כעס און

מאכט צו מיר: „ווייסט איהר, וואס איך וועל אייך זאגען, מנחם־מענדעל? איהר זענט אזוי א שדכן, ווי איך בין א רב!" זאג איך: „און איהר זענט אזוי א שדכן, ווי איך בין א רביצין!" א וואָרט פאר א וואָרט — ער מיר: „מלמד!" איך איהם: „שקרן!" ער מיר: „שלימזל!" איך איהם: „זוללי־וסובא'־ניק!" ער מיר: „מנחם־מענדעל!" איך איהם: „שכור'ניק!"... פערדריסט דאס איהם, געהט ער און לאזט מיר אראָפּ א פאטש. נעה איך און פאהר איהם אריין אין באָרד — א שקאנדאל, זאל נאט שומר ומציל זיין!...

דו פערשטעהסט? אזוי פיעל הוצאות און צייט און טרחה. היינט די בזיונות! דאס נאנצע שטעדטעל איז זיך צענויפגעלאפען אנקוקען די דאזינע שרכנים, וואס האבען בעוויזען א בריה'שאפט צענויפפאָרען צוויי מיידלעך. איז אבער אט דער אשר, פערחאפט זאל ער ווערען, באלד אנטרונען געוואָרען, און מיך האט ער אי־בערנעלאזט איינעם אליין זיך צערעבענען מיט דער בעל־הבית'טע פאר דער וועטשערע, וואס איך האב בעשטעלט אויף אכט פארשוין. א גליק, וואס איך האב מיך חאטש בעצייטענס ארויסגעמאכט, איידער די מחותנים מיט די צוויי כלות זענען אננעקומען קיין זשמערינקע. וואס מיט זיי האט זיך דאָרט אפגעטהאן — ווייס איך ניט. נאר איך שטעל מיר פאר די בזיונות!... היינט נעה זיי א נביא, אז אט דער שדכן, ימח שמו זאל ער ווערען, איז אזא פוסטע זאך, א ווינדמיהל, צו אלדי שוואַרצע יאהר, וואס רעדט און פאהרט און פליהט און קלאפט דעפעשען — און וואס לאזט זיך אוים? צוויי בתולות!... איין מאל פאר אלע מאל, זונתי היקרה, עס פיעדעלט נישט, חאטש וואָרף זיך א לעבעדיגער אין וואסער אריין! און מחמת איך בין זעהר דערשלאגען פונ'ם דא־זיגען שידוך, מאך איך דאס בקיצור; אם ירצה השם, אינ'ם אנ־דערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאז גאט נעבען מיט געזונד און מיט הצלחה. נרים די קינ־

דערלעך זאלען לעבען, וואס איך בענג נאך זיי שטארק, און שווער און שוויעגער, און איטלעכען בעזונדער גאר פריינדלעך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. נאט שיקט צו די רפואה פאר דער מכה. פאהרענדיג פון זשמערינקע, האב איך געמיינט, אז דער הימעל איז שוין אויף מיר געפאלען. נעחאי־בי וואלט איך געהאט נעניג אויף הוצאות, וואלט איך שוין ווי־עס־איז דערשלעפט זיך אהיים, קיין כתריעלעווקע הייסט עס. האב איך מיך אבער אויסגערעכענט, אז איך וועל מוזען בלייבען שטעקען ערגיץ אין וועג, חאטש נעם, אל תפתח פה לשטן, און ציה זיך אוים אויף די רעלצען! איז דאך אבער פארהאן א נאט אויף דער וועלט, בעקען איך מיך אין וואנאן מיט עפים איינעם א שלאק, איין אגענט א אינספעקטאר, וואס שטראפירט מענשען פונ'ם טוידט, און ער הויבט מיך אן צורעדען און זאגט מיר צו הרים וגבעות, אבי איך זאל ווערען איין אגענט. וואס איז דאס אועלכעם איין אגענט און ווי אזוי שטראפירט מען מענשען פונ'ם טוידט — איז א סך צו שרייבען, און איך האב שוין איצטינס מאל אזוי אויך איבערגעהאפט די מאס, לאז איך עס איבער אויף איין אנדערש מאל.

הנ"ל.

סוף פונ'ם פינפטען בוך.

שלים־שלים־מזל

מנחם־מענדעל — איין אגענט.

נעשריבען אין יאהרען 1900־1909.

שְׁלִים־שְׁלִים־מַזָל

(מנחם־מענדעל — איין אנעקדוטע).

מנחם־מענדעל פון וועג צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעעוועט.

לזונתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מוריע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיר האַרבען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית הנה זיי וויסען, זונתי היקרה, אז איך האָב געמוזט עוקר זיין, אַנטלויפען הייסט עס. איך האָב מיך נאָר־וואָס ערוים־געחאַפט פון איין אומגליק, פון א גרויסען אומגליק! איך מעג בענשען גומל. שיער־שיער בין איך אריין אין חד־גדיא אַריין, און נאָט ווייסט, מיט וואָס איך וואָלט אָפּגעשניטען. פון רעסטאַנסקי ראָטע איז נאָר ניטא וואָס צו רערען, און אפשר נאָך קאַטאַרזשנע סיביר, חאַטש איך בין אין דעם שולדיג גלייך מיט דיר. ווי זאָגט די מאַמע דיינע: „שלים־שלים־מזל דורך טיר און דורך טויער"... איצט, אז דער אויבערשטער האָט מיר געהאָלפען, איך האָב מיך בעצייטענס ערויסגעחאַפט ווי פון א שרפה, האָב איך מיך אַוועק־

נעזעצט ארויסשרייבען דיר אין א בריף אלסדינג באריכות, פונ׳ם אנהויב ביז׳ן סוף.

פון מיין פריהעריגען בריף נעדענקסט דו דאך מן הסתם, אין וואם פאר א פאלאזשעניע איך בין נעווען נאך דעם שענעם שידוך מיט די צוויי בתולות, ניט היינט נעדאכט. איך האב דעמאלט נערעכענט, ס׳איז איין עק. ארום מנחם־מענדעל. בעדאף איך מיך בעגענענען מיט איינעם א פארשטין, איין אנענט א אינספעק־מאר פון „אקוויטעבל", וואם שטראפירט מענשען פונ׳ם טוידט און האט דערפון פרנסה מיט׳ן פולען מויל. ער האט מיר ארויסגענומען א ביכעל און האט מיר בעוויזען, וויפיעל מענשען ער האט שוין פערשטראפירט פונ׳ם טוידט און וויפיעל מענשען עם זענען שוין ביי איהם געשטארבען. און דאם איז אזא געשעפט, וואם, אדרבה, וואם מעהר מע שטארבט, איז אלץ בעסער, סאי פאר די טוידטע, סאי פאר די לעבעדיגע. וועסט דו דאך פרענגן: וואם איז דער שכל? דער שכל איז א פראסטער שכל. אשטייגער, נאפרימער, „אקוויטעבל" האט נענומען און האט מיך אפגעשטראפירט פונ׳ם טוידט אויף צעהנטויזענד קארבען. דארף איך צאהלען פאר דעם סך־הכל אועלכע צוויי־דריי הונדערטער א יאהר ביז׳ן טוידט. איז ממה־נפשך, שטארב איך אוועק, חלילה, דאם ערשטע יאהר — איז דיין נליק: צעהנטויזענד קארבען איז א מטבע. אלא וואם דען, איך לעב? איז „אקוויטעבל׳ם" נליק. דארטען דיענען אהן א שיעור מענשען, אנענטען, צום מיינסטען — אידען, וואם האבען אויך וויב־און־קינדער און דארפען אויך לעבען אויף דער וועלט. וואם זשע אהרט דאם מיך? דער חסרון איז, וואם ניט א יעדער קאן זיין איין אנענט. איין אנענט דארף, ראשית חכמה, נעהן אנ־נעטהאן פיין, אבער טאקי וואם פיין הייסט: א שענעם נארניטער, א קאלנער מיט מאנקעטען, מעג זיין פאפיערענע, אבי ווייסע, א שניפס א שענעם, נו און א קאפעליש — שמועסט מען ניט. דער עיקר אבער איז — שפראך. איין אנענט מוז קאנען שפראך. דאם הייסט, ער דארף קאנען רעדען, צורעדען, איינרעדען, איבערעדען

און פערערדען, אזוי לאנג רעדען, ביז יענער זאל זיך שוין מוזען שטראפירען פונ'ם טוידט — און מעהר דארף מען ניט. הקיצור, מיין פארשוין דער אגענט־אינספעקטאר האט ארויסגעזוהן אין מיר, אז איך בעדארף זיין א גוטער אגענט, איין אויסנעצייכענטער אינקוויזיטאר.

איצט, זונתי היקרה, דארף מען דיר קלאר מאכען, זאלסט פערשטהען דעם חילוק צווישען איין אגענט א אינספעקטאר און איין אגענט א אינקוויזיטאר. איין אגענט א אינקווויזיטאר הייסט נלאט איין אגענט, וואס שטראפירט מענשען פונ'ם טוידט, און איין אגענט א אינספעקטאר הייסט שוין איין עלטערער אגענט, וואס מאכט אגענטען. היינט איז פארהאן א „קרוזשנאי" אגענט־אינספעקטאר, וואס מאכט אגענטען־אינספעקטארעס, און איבער די אלע אגענטען, אינקווויזיטארעס, אינספעקטארעס און „קרוזשנאי" אינספעקטארעס איז פארהאן איינער, איין אויבערהאר איבער אלע, וואס מע רופט איהם גענעראל־אינספעקטאר. קיין עלטערער פון איהם איז שוין נישטא אויף דער נאנצער וועלט. פערשטעהט זיך, אז צו וועלען א גענעראל מוז מען פריהער זיין א אינקווויזיטאר, נאכדעם א אינספעקטאר, נאכדעם א „קרוזשנאי" אינספעקטאר, און אזוי ווייטער. און אז נאט העלפט, מע דערדיענט זיך און מע ווערד א גענעראל — איז מען שוין בעוואהרענט מיט פרנסה אויפ'ן נאנצען לעבען. עס איז פארהאן, זאגט מיין פארשוין, גענעראלען אזעלכע, וואס פערלעבען א יאהר ניט וועניגער פון דרייסיג טויזענד. הכלל, ער האט מיך אנגעהויבען צורעדען, איך זאל ווערען איין אגענט. האב איך מיך מיישב געווען: וואס האב איך דא איינצושטעלען? ממה־נפשך, וועט עס געהן, וועט עס נעהן; אלא ניט — איז אינה מקודשת. קיין פוטער, זאגט ער, לעג איך ניט ארויף. אדרבה, איך בעקום נאך, זאגט ער, איין אוואנץ, דאס הייסט, מע ניט מיר איין אדערויף פאר מיין ארבייט עטליכע קערבלעך, איך זאל האבען דערווייל אויף הוצאות און אויף אויסקליידען זיך און אויף צו קויפען זיך א פארטעפעל. אויב אזוי, איז דאך עס טאקי

נאָר נישקשה פון א קאָנבינאַציע! און איך האָב מיך געלאָזט אי־
בערערעדן און בין געוואָרען למזל איין אַנענט.

נאָר נישט אַזוי גיך טהוט זיך עס, ווי סע רעדט זיך. ווערען
איין אַנענט דאַרף מען זיך זעהן קודם מיט'ן געגנערַאל, ווָאַרום בין
דער נענגנערַאל שרייבט ניט אונטער — איז בלָאָטע. און ער האָט
מיך נענומען, דער אינספעקטאָר הייסט עס, און האָט מיך טאקי
אויף זיינע אייגענע הוצאות געבראכט צו פיהרען קיין אדעס צו
זייער נענגנערַאל אין „אקוויטעבל", וואָס האָט צו שאפען אויף עט־
ליכע און צוואַנציג גובערניעס און האָט אונטער זיך, זאָגט מען,
כמעט אכטצהן הונדערט אַגענטען. מילא, איך זאָל דיר בעשרייבען
די נרויסקייט פון'ם דאָזיגען נענגנערַאל, איז ניט שייך. דאָס הייסט,
ער אליין איז דוקא ניט אזא גרויסער, ווי דער טאַרַאַס איז נרוים,
און אויגען האָט ער גרויסע, שארפע אויגען, און א פנימ'על א
ליכטיגס, און בעקלעך רויטע, און רופען רופט מען איהם: י ע ו ר־
ז ע ר ע ל. דעם נענגנערַאל'ס קאָנטאָר פערנעמט א נאַנצע שטוב,
חדרים, חדרים און חדרים. א סך טישען מיט בענקלעך, מיט
ביכער, מיט פאפיערען, און אַנענטען דרעהען זיך ארום, און סע
גריבעלט און סע שוויבעלט, און דעפעשען לויפען הין און צוריק —
עס טהוט זיך חושך! איידער מע דערשלָאָגט זיך צום נענגנערַאל
אליין, דאַרף מען דורכנעהן שבעה מדורי גיהנם. א טוידטער בין
איך נעווען, אז מע האָט מיך אריינגעפיהרט צו דעם דאָזיגען יעור־
זערעל, האָטש אפילו ער האָט מיך דוקא נעבעטען זיצען, מכבד
נעווען מיט א פאפיראָס, אויסגעפרעגט ביי מיר, ווער איך בין און
וואָס איך בין און וואָס איז מיין נעשעפט? בין איך נענאַנגען און
איהם אויסדערצעהלט אלסדינג, פונ'ם אָנהויב ביז'ן סוף, ווי אזוי
איך בין געפאָהרען קיין קעשענעוו און פערבלָאָנזעט קיין אדעס, נע־
האַנדעלט מיט „לָאָנדאָן", און פון דאָרטען קיין יעהופעץ, זיך נע־
דרעהט ארום דער בערזע, נעקויפט און פערקויפט „יקנה"ז" און
„פוטיוויל" און „ליעפוטען" און אַנדערע „פאפיערלעך" אין די
מיליאָנען אריין, און נאָכדעם, ווי איך בין, ניט היינט געדאַכט,

געווארען א מעקלער פון צוקער און פון געלד, פון הייזער און פון אימעניעס, פון וועלדער און פון זאוואדלעך, און ווי אזוי איך בין נאכדעם געווארען א שדכן, אפילו א שרייבער אויך, געדרעהט, געברענט, געפלאקערט און געטראסקעט מיט דער נאנצער וועלט, און דער סוף איז געווען, זאג איך איהם, נישט גוט — שלום־שלום־מזל דורך טיר און דורך טויער... אויסגעהערט מיך, שטעהט־אויף דער נענעראל, יעווזערעל הייסט עס, לענט ארויף אויף מיר די האנד און רופט זיך אן צו מיר: „ווייסט איהר, וואס איך וועל אייך זאנען, נאספאדין מנחם־מענדעל? איהר נעפעלט מיר; א נאמען האט איהר א שענעם, און רעדען, ברוך השם, קאנט איהר. איך זאג אייך גביאות, אז מיט דער צייט וועט איהר זיין א גרויסער אנענט, טאקי נאר א גרויסער! דערווייל בעקומט איהר אין אוואנץ, פאהרט ארויס אויף דער וועלט, אין די אידישע שטעדט און שטעדטלעך, דארט קען מען אייך אויסגעבונדען, און וויט מצליח"...

און כך הוה. איך האב נאר בעקומען פון זיי די עטליכע קערב־לעך, אזוי האב איך מיך באלד אויסגעקליידט בנדי־מלכות. זאלסט מיך זעהן, וואלסט דו מיך ניט דערקענט. און א פארטעפעל האב איך מיר נעקויפט א גרויסען, האט מען מיר אנגענאקט אהין ביכ־לעך מיט פאפיערען א נאנצען טראנספארט, און איך האב מיך נע־לאזט אויף נאט'ס וועלט. קורם קיין בעסאראביע, א ווינקעל פון פרנסה! דארט, זאנט מען, קאן מען מאכען נעשעפטלעך, שטרא־פירען און שטראפירען. דארף זיך מאכען אזוי, אז איך האב יאהר־צייט, חאפ איך מיך ארא פאיעזד מפאיעזד לפאיעזד אין א קליין שטער־טעל, עפים א העק צו אלדי שווארצע יאהר. איך האב נאר ניט נעווואוסט, אז דאס שטעדטעל האט א שם אויף דער וועלט מיט איהרע שקצים, עזות־פנים'ער, מוסרים און יאבערניקעס. פער־ברענט וואלט עס נעמענט ווערען איידער איך האב עס דערקענט! נאר אז סע איז בעשערט אין אומגליק — דארף איך אקוראט אט דא, אין דעם שטעדטעל, האבען יאהרצייט, און פאל אריין אין א בלאטע, זאל דער אויבערשטער שומר ומציל זיין! דאס הארץ האט

מיר אבער טאקי נעזאגט, אז איך וועל דאָ גוט ניט אפשניידען. נאָר אז מע דארף זאגען קדיש, איז עפּים א תירוץ? בין איך אוועק גלייך אין בית־מדרש אריין און קום אן פונקט צו מעריב. אפּגעדאוונט מעריב, נעהט־צו צו מיר דער שמש און רופט זיך אן צו מיר: „יאהרציים?" — זאג איך: „יאהרציים". — מאכט ער צו מיר: „פון וואנעט איז א איד?" — זאג איך: „פון דער נאַרער וועלט". — „מה שמכם?" — זאג איך: „מנחם־מענדעל". — „קומט דאך אייך שלום!" — און ער שטעקט מיר אפּ א שלום־עליכם, און נאך איהם דער נאנצער מנין. אלע נעבען מיר אפּ שלום, און עם ווערד ארום מיר א רערעל, און מע הויבט־אן אויסטאפען ביי מיר, ווער איך בין און פון וואנען איך בין און וואס איז מיין טהועכץ? זאג איך זיי: „איך בין איין אנענט". — פרענען זיי: „פון וואס איין אנענט? פון מאשינעס?" — זאג איך: „רוקא ניט. איך בין איין אנענט א אינקווויזיטאר פון „אקוויטעבל". — זאגען זיי: „וואס איז דאס פאר א שלאק?" — זאג איך: „איך בעוואהרען מענשען נאכ'ן טוידט". און איך נעב זיי צו פערשטעהן דעם שכל, ווי אזוי מע שטראפירט מענשען פונ'ם טוידט. שטעהען זיי ארום מיר מיט אפענע מיילער, גלייך ווי מע וואלט זיי דערצעהלט — אויפ'ן הימעל א יריד. נאָר צוויי חברה־לייט האָב איך בעמערקט צווישען זיי, איינער א הויכער, א דארער, איין אויסגעבויגענער, מיט א נאז אויך איין אויסגעבויגענער און א גלאנצענדיגער; א טבע האט ער, אז ער רעדט, צופט ער די האר פונ'ם בערדעל אויס־ציגווייז. דער אנדערער — א נידעריגער א ברייטער, א שוואַרצער, ווי א ציגייגער, מיט איין אויג א שעלמיש, וואס קוקט ביי איהם קיין פצוון זייט. ער מעג רערען ווי ערנסט, ווייזט זיך אויס, אז ער שמייכעלט. די דאזיגע צוויי חברה־לייט האבען, אפּנים, יא פערשטאנען, וואס הייסט שטראפירען מענשען פונ'ם טוידט, מחמת זיי האבען זיך עפּים מארנע איבערגעקוקט מיט די אויגען און האבען א זאג געטהאן איינס צום אנדערען אונטער דער נאז: „סע וועט גיהן א גאנג"... איך האב באלד פערשטאנען אן די צוויי פאר־

שוינען, אז זיי זענען ניט גלייך צו אַנדערע; זיי פערשטעהען איין עסק, און מיט זיי קאָן מען שוין עפּעס מאַכען. און כך הוה. איך בין נאָר ארויס פון בית־מדרש, נעהען זיי מיר נאָך, די צוויי חברה־לייט, פון הינטען, און מאַכען צו מיר: „וואָס לויפט איהר אַווי, רב מנחם־מענדעל? שטעהט אַ ווייַלע, מיר ווילען אייך עפּעס פרעגען. אָט דאָ ביי אונז, אין דער בלאָטע, ווילט איהר מאַכען געשעפטען?"... — זאָג איך: „פאַר וואָס ניט?" — מאַכט צו מיר דער לאַנגער, דער וואָס מיט דער אויסגעבוינענער נאָז: „צוויישען אַחינו בני־ישראל?"... און דער וואָס מיט'ן אויגל העלפּט איהם אונטער: „מיט אידען איז גוט קוגל עסען". — זאָג איך: „וואָס זשע איז דערצו די עצה?" — זאָגט דער לאַנגער: „האַנדלען זאָל מען מיט א פּריץ". — „לעבען זאָלען די גויים"... — העלפּט איהם אונטער דער וואָס מיט'ן אויגל. און אָט אזוי נעהען מיר און רעדען, און אז מע רעדט, דערדערט מען זיך. עס לאָזט זיך אוים א מעשה, אז אָט די צוויי חברה־לייט האָבען זייער אייגענס א פּריץ א מאָל־דאַוואָן, א רייכען בעל־הגוף, וואָס זיי פערדינענען ביי איהם אָפּט א קערבעל. מיינען זיי, אז איהם וואָלט מען געקאָנט זעהר שען פער־שטראָפירען... זאָג איך: „אך, פאַר וואָס ניט? מיט'ן גרעסטען כבוד! אדרבה, זאָג איך, נעמט זיך צום עסק, און לאָמיר עס מאַכען יחדיו. איך בין, זאָג איך, נישט קיין אץ להעשיר"... און עס איז נעבליבען, אז מאָרגען, אם־ירצה־השם, אין בית־מדרש צום ערשטען מנין דאַרפען זיי מיר ברענגען תשובה פון זייער פּריץ דעם מאָל־דאַוואָן. נאָר וואָס דען? איין זאָך האָבען זיי מיך נעבעטען — ס'זאָל זיין בסוד־סודות, דאָם הייסט, איך זאָל זיך ניט אויסרעדען אויף דער אכסניא, אז איך האָב מיך מיט זיי נעזעהן און אז מיר האָבען אָפּגעשמועסט אינאיינעם מכח א נעשעפט.

הבוקר אור — ס'איז נאָר טאָג נעווארען, האָב איך מיך נע־פערעט אין בית־מדרש ארויין דאַוונען מיט'ן ערשטען מנין. אָפּ־נעדאַוונט — נישטאָ מיינע חברה־לייט. איבערגעווארט דעם אנ־דערען מנין — נישטאָ מיינע פּאַרשוינען. פאַר וואָס האָב איך זיי,

שוטה, נישט נעפרענט. ווי אזוי רופט מען זיי ביי׳ם נאָמען און ווּאו זיצען זיי? צוגעהן צום שמש און א פרעג טהון ביי איהם — האָב איך מורא: איך האָב דאָך נעגעבען זיי דאָם ווּאָרט, ס׳זאָל זיין בסוד! ערשט העט נאָך אלע היום׳ם האָבען זיי זיך בעוויזען מיט די טלית־ותפילין. אז איך האָב זיי דערזעהן, האָט מיר א טיאָך געטהאָן דאָם הארץ פאר שמחה. נאָר צוגעהן צו זיי און פרעגען, וואָם הערט זיך — האָב איך מיך איינגעהאלטען, ס׳איז נישט מעשה מענש. אָפּגעדאָווענט פאר זיך אויף איין פוס, חאפען זיי די טלית־ותפילין און לאָזען זיך גהן געשווינד. איך נאָך זיי. — „נו?" — מאך איך צו זיי. מאכען זיי צו מיר: „יהודי בלא, דבר׳ט נישט אויף דער נאָם, איהר קענט נישט אונזער שטאָדט, ברענען זאָל זי אייך! איהר גהט אונז בעסער נאָך פון הינטען און קומט צו אונז אהיים. דאָרט מאכען מיר דאָם געשעפט, און טאקי אין איינוועגס עפּים צובייסען"... אזוי מאכט צו מיר דער וואָם מיט דער אויסגעבויגענער נאָז און טהוט א וואונק צו דעם וואָם מיט׳ן אויגעל, און יענער וואָם מיט׳ן אויגעל וועדר נעלם. און מיר אין צווייען לאָזען זיך גהן איבער ענגע פינסטערע חושך־דינע נעסלעך, ער אויף צופריהער און איך נאָך איהם. אזוי לאנג, אזוי בריט, ביז נאָט האָט נעהאָלפען, מיר זענען בשלום נעקומען.

אריינגעקומען אין א קליין פינסטער פערריבערט שטיבעל מיט א סך פליענען אויף די וועגד און אויף דער סטעלי, מיט א נע־מאהלטען מזרח, א רויטען טישטוך אויפ׳ן טיש און מיט א לאָמפּ, פערהאָנגען מיט פּאָפּיערענע אָפּגעבליאָקעווטע קווייטען, האָבען מיר נעטראָפען ביי׳ם אויווען א קליין, אויסגעשמירט ווייבעלע מיט א בליין־איבערגעשראָקען פּנים. דאָם קליינע ווייבעלע האָט א קוס נעטהאָן מיט׳ן איבערגעשראָקען פּנים אויפ׳ן מאן, און דער מאן האָט א זאָג נעטהאָן צו איהר פאַרבייגעהענדיג: „עסען!" — און ס׳איז בעשאפען נעווארען אין איין כהרף־עין א טישטוך מיט א בולקע, מיט ברענפען און מיט פערבייסען. עס האָט נישט לאנג נעדויערט, און יענער וואָם מיט׳ן אויגעל איז אריינגעקומען, און

נאָך איהם האָט זיך אַריינגעקאָטשעט א נפש פון א פוד צוועלף מיט א גרויסער בלויער נאָז, מיט פעטע האָרינע הענד און מיט צוויי מאָדנע פיס; וואָס אַנהויבען הויבען זיי זיך אָן דוקא גראָב, נאָר וואָס וויטער נעהען זיי דינער און דינער. עס דאַרף זיי זיין שווערליך צו טראָגען אויף זיך אזא גרויסען, אזא שווערען גוף.

אָט דער דאָזיגער נפש איז געווען דער פּריץ דער מאָלדאַוואָן. דערזעהן דאָס פּלעשעל בראָנפען אויפֿ'ן טיש, האָט ער ארויסגע־לאָזט פון זיין פעטען בויך א פעטע שטימע אויף גוויש: „אָצע דאָברע דילאָ!"... געגומען צו ביסלעך בראָנפען (דער פּריץ דער מאָלדאַוואָן האָט געגומען צוויי ביסלעך), האָבען די צוויי חברה־לייט פערבונדען מיט איהם א שמועס מכח וויץ און מכח קאָרן, און בשעת מעשה טהוט מיר יענער וואָס מיט'ן אויגעל א זאָג אויפ'ן אויהער: „דער אָדון איז אָנגעשטאָפט!... האָט אפשר טויזענד טשעטווערט ברויט, א חוץ האָבער... קוקט ניט אויף איהם, וואָס ער געהט אזוי אָרעם געקלייידט; ער איז נאָר א קאַרגער"... און יענער, דער לאָנגער, גיט איהם אלץ עצות, ער זאָל נישט פערקויפען דאָס ברויט, וואָרום עס וועט זיין טייער וויץ; ער זאָל בעסער אָפּלעגען דאָס נאָנצע ברויט אויפ'ן ווינטער. „אָצע דאָברע די־לאָ!" — זאָגט איהם אלע מאָל דער פּריץ דער מאָלדאַוואָן, האָקט־אַריין איין כוסה נאָך דער אַנדערער און פערבייסט מיט אפעטיט, ווי נאָך א תענית, און בלאָזט מיט ביידע לייפען און מיט דער נאָז. נאָכ'ן עסען רופט זיך אָן צו מיר דער לאָנגער: „אַצינד קאָנט איהר דבר'ען מיט'ן אָדון מכח אייער עסק"... האָב איך מיך אוועקגע־זעצט מיט'ן אָדון בעזונדער אין א ווינקעל און האָב איהם אני־דערגעלעגט א דרשה, איך וויים ניט, פון וואָנען עס האָט זיך צו מיר נעמומן! איך האָב איהם נעגעבען צו פערשטעהן, ווי נויטיג דאָס איז פאר איטליכען מענשען דאָס שטראָפירען זיך, ער מעג זיין רייך, ווי קורח; אדרבה, וואָס דער מענש איז רייכער, זאָג איך, איז אלץ נויטיגער, ער זאָל זיך פערשטראָפירען, וואָרום א רייכער מענש, זאָג איך, אז ער וועלט־אָן דאָס נעלר אויף די על־

טערע יאָהרען, איז איהם טויזענד מאָל ערנער ווי דעם קבצן; א קבצן, זאָג איך, איז שוין געווֿאָהנט געווֿאָרען מיט'ן רלות, און א נגיד, זאָג איך, אז ער בלייבט חלילה אָהן נעלד, איז ערנער ווי געשטאָרבען. „יאָ, נאָפּיסאָנאָ או נאָס — זאָג איך צו איהם — עני חשוב כמת, זנאָטשיטסא, ביערני חוושע יאָק מערטווי. א פּאָטאָמו, זאָג איך, וואָשע בלאָהאָרדיע, זאָג איך, זאָשטראָפירא־טי סובי, זאָג איך, אָט סמערטי טשרעז סטאָ דוואָדצאָט ליעט, זאָג איך, נא דעסיאָט טיסיאָטשי"... „אָצע דאָברע דילאָ!" — מאָכט צו מיר דער אָדון און בלאָזט מיט ביידע ליפּען, ווי א בלאָז־זאָק. איך פיהל, אז דער כח פון רעדען האָט זיך אין מיר צעברענט מיט סכנת־נפשות, ווי! איך רעדען ווייטער, רופט זיך אָן צו מיר דער לאָנגער: „גענוג אייך צו דבר'ען; נעמט ארוים דעם נייר און כתב'עט־אָן וואָס מע בעדאַרף"... און יענער וואָס מיט'ן אויגל טראָגט מיר אונטער א טינט און פעדער, און איך טהור־אָפּ אלסדינג, וואָס מע בעדאַרף, און אז עס קומט צו חתמ'ענען, שוויצט דער פּריץ דער מאָלדאָוואָן נעבאָך שטאַרק ביז ער „לעגט דעם טאָטען". נאָכדעם נעה איך מיט איהם צום דאָקטאָר, ער זאָל איהם בעטראָכ־טען, איך נעם אַיין אדערוויף, נעב ארוים א קוויטאָנציע — און דאָס געשעפט איז נעמאָכט.

נעקומען פּאר־נאָכט אויף דער אכסניא פרייליך און געהייסען זיך קאָכען וועטשערע, רופט זיך אָן צו מיר דער בעל־הבית פון דער אכסניא: „וואָס הערט זיך עפּים ביי אייך?" — „וואָס זאָל זיך הערען?" — זאָג איך. — „מעג מען אייך, זאָגט ער, אָפּגעבען מזל־טוב?" — „וואָס פאר א מזל־טוב?" — פרעג איך איהם. — „דאָס געשעפּטעל, זאָגט ער, וואָס איהר האָט אָפּגעארבייט"... — „וואָסער געשעפּטעל?" — זאָג איך און מאַך מיך תמ'עוואָטע. — „מיט'ן פּריץ", — מאָכט ער צו מיר. — „מיט וואָסער פּריץ?" — „מיט'ן גראָבען פּריץ". — „פון וואַנען ווייסט איהר, זאָג איך, אז איך האָב געמאָכט א געשעפּטעל מיט א פּריץ?"... „ס'איז אזוי, זאָגט ער, א פּריץ, ווי איך בין א רביצין"... — „וואָס זשע דען איז ער?" —

„ער איז א פיפערנאָטער", — מאכט צו מיר דער בעל־הבית און צעלאכט זיך מיר גלייך אין פנים אריין. זעץ איך מיך צו צום בעל־הבית און הויב איהם אָן בעטען, חלש'ן, ער זאל מיר זאָגען, וואָס בעדייט דאָס „פיפערנאָטער" און פון וואַנען וווייסט ער, וואו איך בין געווען און וואָס איך האָב געטהאָן? הקיצור, ער האָט, אפנים, ארויסגעזוהען פון מיינע רעד, אז איך בין דאָ גאָט די נשמה שולדיג, האָט ער אויף מיר רחמנות גענאָט און האָט זיך פערשפּאָרט מיט מיר בעזונדער אין א חדר און האָט מיר נענומען דערצעהלען אויף מיינע צוויי שותפים אזעלכע זאכען, אזש די האָר האָבען זיך מיר נעשטעלט קאפויר. לאָזט זיך אוים א מעשה, אז די צוויי חברה־לייט זענען בסך־הכל פראָסטע שווינדלערס, מזיקים, זאָגט ער, וואָס די וועלט האָט דאָס נישט. „זיי האָבען שוין, זאָגט ער, אפגעטהאָן אויף זייער לעבען אזעלכע קרימינאל־זאכען, וואָס ווען מע חאפט זיי, זאָגט ער, געהען זיי אוועק וווייט... זייער טרפה'נער גליק, זאָגט ער, איז, וואָס תמיד שטעלען זיי ארויס א דריטען, און אליין, זאָגט ער, בלייבען זיי שטענדיג פון דרויסען... דער דאָזיגער פריץ, זאָגט ער, וואָס מע האָט אייך איהם ארויסגעשטעלט פאר זעהר א רייכען מאָלדאָוואָן, איז בסך־הכל א פראָסטער לאָפאצאן, זאָגט ער, א שכור הגדול הגבור והנורא, און דער, זאָגט ער, וואָס איהר האָט איהם פערשטראָפירט, — איז אָדער ער האָלט ביי אפזאָגען די עטליכע גילדען, זאָגט ער, אָדער ער איז שוין א שוכן־עפר... איהר פערשטעהט, זאָגט ער, מיט וואָס דאָס שמעקט?"...

דערהערט אזעלכע דבורים, איז מיר פרחה נשמתי געוואָרען. עס נעהט מיר מעהר נישט אפ צו מיינע זיידענע קליידער, אז איך זאל מיך נאָך אריינאפפען אויף א מינוט אין א טורמע אריין! חאָב איך נישט נעמאכט קיין לאָנגע שהיות און געלאָזט זיך גלייך צו דער באהן, לויפען וואוהין די אויגען טראָגען, נאָר נישט נעוואלט אפילו זעהן זיך שוין מעהר מיט מיינע צוויי חברה־לייט, לאָזען זיי נעהן כף־הקלע מיט זייער מאָלדאָוואָן און מיט דער שטאָדט און מיט גאנץ בעסאראביע און מיט'ן גאנצען עסק פון

שטראפירען מענשען פונ׳ם טוידט, וואָס מע קאָן דורך דעם אומ־גליקליך ווערען... לאָז נאָט נעבען בעסערע פרנסות. הלואי איך זאָל שוין קומען אויפ׳ן ארט בשלום. און מחמת איך האָלט ביי פאָהרען א ווייטען וועג, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, פון האָמבורג וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז נאָט נעבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינ־דערלעך זאָלען לעבען. נאָט זאָל העלפען, זיי זאָלען זיין געזונד און שטאַרק, און מע זאָל זיך זעהן מיט פריילעכע הערצער. גרים שוועד און שוויעגער און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר שכחתי. איך האָב דיר גאָר פערגעסען שרייבען. וואוהין איך פאָהר. זוגתי היקרה, איך פאָהר קיין אַמעריקע. נישט אליין — א גאַנצע קאָמפּאַניע פאָהרען מיר. דאָס הייסט, פאָהרען פאָהרען מיר, אייגענטלעך, קיין האָמבורג, און פון דאָרטען שוין קיין אַמעריקע. וואָס עפּעס קיין אַמעריקע? ווייל אין אַמעריקע, זאָגט מען, ווערען אידען גליקליך. גאָלד, זאָגט מען, וואָלגערט זיך דאָרט אין די גאַסען. געלד רעכענט זיך דאָרטען אויף טאָלערס, און מענשען זענען דאָרטען בחשיבות גדול — א רעגדעל א מענש! און וואר שמועסט, אידען — די זענען גאָר דאָס אויבערשטע פון חריין! אָלע זענען מיר מבטיח, אז אין אַמעריקע וועל איך, אם־ירצה־השם, מאַכען גוט, טאַקי וואָס נוט הייסט. די גאַנצע וועלט פאָהרט איצט קיין אַמעריקע, מחמת דאָ איז נישטאָ וואָס צו טהון. לחלוטין נישט. סע האָבען זיך אויסגעלאָזט אָלע נעשעפטען. היינט וויבאַלד אז די וועלט פאָהרט, פאָר וואָס זאָל איך אויך ניט פאָה־רען? וואָס האָב איך אייגצושטעלען?... רק זאָלסט גאָר קיין יסורים ניט האָבען, זוגתי היקרה, און נישט איבערטראַכטען אויף מיר חלילה קיין שלעכטס. גלויב מיר בנאמנות, אז איך וועל דיך, חס ושלום, נישט פערגעסען, נישט דיך, נישט אונזערע קינדערלעך, זאָלען נעזונד זיין. איך וועל ארבייטען טאָג ווי נאַכט, קיין זאַך

וועט מיר ניט זיין שוועד, און אז דער אויבערשטער וועט מיר העלפן, איך וועל, אם־ירצה־השם, בענליקען, און בענליקען וועל איך נעווים, דאָס איז ביי מיר זיכער. ווי ס'איז טאָג אויף דער נאָנצער וועלט, וועל איך דיר צושיקען שיפסקאָרטען, פאַר דיר און פאַר די קינדער, און וועל דיך אַרויסנעמען אהין, און וועסט ביי מיר לעבען בכבוד, ווי די גרעסטע שרה'טע, פונ'ם שענסטען און פונ'ם בעסטען, קיין שפּרענקעלע וועל איך אויף דיר נישט לאָזען פאַלען. און עס איז שוין טאַקי צייט, כלעבען, אז דו זאָלסט אויך וויסען פון א וועלט צו זאָגען! רק נישט נעזאָרגט און נישט נענומען זיך צום האַרצען — מיר האָבען א שטאַרקען גאָט!...

הנ"ל.

סוף פונ'ם זעכסטען בוך.